DÜZENİN
yeni bekçileri

SERGE HALİMİ

DEVRENSEL BASIM YAYIN



EVRENSEL
BASIM YAYIN

Okuyucuya not:
Eser boyunca adı geçen en
önemli medya kuruluşlarına
ilişkin kısa bilgiler kitabın
sonuna eklenmiştir.

DÜZENİN YENİ BEKÇİLERİ

İÇİNDEKİLER

Burada Apolet, Orada Para ve İktidar *Ragıp Duran* ... 9
Liber Yayınevi'nin önsözü ... 27
Yağdanlık gazeteciliği ... 34
Para karşısında tedbir ... 55
Piyasa gazeteciliği ... 68
Suç ortaklığı dünyası ... 102
Kaynakça ... 135

BURADA APOLET ORADA PARA VE İKTİDAR

Serge Halimi, Yeni Dünya Düzeninin en köklü muhaliflerini, akademisyen ve aydınları bir araya getiren aylık *Le Monde Diplomatique*'in önemli ve sürekli yazarlarından biri. Şimdiye kadar medya, özellikle de Fransız medyası konusunda çeşitli incelemeleri yayınlandı. 1997 Kasım ayında "Liber- Raisons d'Agir" dizisinde yayınlanan kitabının orijinal başlığı "Yeni Bekçi Köpekleri". "Bekçi Köpekleri" aslında Fransız yazar *Paul Nizan*'ın *"Bankacıların düzenini koruyan yazar ve filozoflara"* taktığı isim. Nizan'ın "Bekçi Köpekleri" başlıklı bir kitabı da var. Halimi de buradan yola çıkarak, mevcut yerleşik düzenin medya tarafından korunduğunu, savunulduğunu anlatmak için bu kitabı yazmış.

Çok da çetrefil olmayan bir kayıt ve gözlem çalışmasından yola çıkarak, *"Fransız medyasında kim, ne zaman, neyi, nasıl, nerede ve neden savundu?"* sorusuna yanıtlar arıyor ve son derece ilginç yanıtlar buluyor.

"Yağdanlık Gazeteciliği", *"Para Karşısında İhtiyat"*, *"Piyasa Gazeteciliği"* ve *"Suç Ortaklığı Dünyası"* başlıklı dört bölümde, Fransız medyasını radikal bir eleştiriye tabi tutan Halimi, birçok açıdan medya eleştirmenlerine örnek olması gereken tutumları benimsiyor.

FRANSA'DA BÖYLE DE BAŞKA YERDE...

Halimi, kitabında sadece Fransa'dan örnekler verse de, herhangi bir ülkedeki okur Fransız gazetecilere tekabül eden kendi gazetecilerini tanımakta zorluk çekmeyecektir. Evrensel Basım Yayın'dan arkadaşların kitabın Türkçe çevirisi için çalışmalarda bulunduklarını öğrendim. Kitabın Türkçe çevirisinin ardından, böylesine bir eleştirel yöntemle Türk medyasının incelenip olumsuz yanlarının ortaya çıkarılması bağımsız araştırmacılar için elzem hale gelecek herhalde... Çünkü Halimi, bir anlamda gazeteciliğin gazeteciliğini yapıyor. Gazeteciler, haberin peşinde koşan, haber yakalayan ve haberi aktaran kişiler ama bütün bu mesleğin nasıl yapıldığı da ancak gazetecilik üzerine bir haberle anlaşılabiliyor. Halimi, gazeteciliğin gazeteciliğini de yapmakla sınırlı kalmayıp, Fransız medyasının siyasi antropolojisini çıkarmaya çalışıyor.

Fransa ile Türkiye, dolayısıyla da Fransız basını ile Türk medyası arasında hem benzerlikler hem de benzemezlikler var. Okurlar, kimi bölümlerde *"Aaa, bizde de aynı durum!"* diyecekler, kimi bölümlerde ise Fransa ile Türkiye arasındaki farklılıkları görecekler.

Benzerlik esas olarak medyanın konum ve işlevinde. Egemen medya, Fransa'da da Türkiye'de de, adı üzerinde egemenlerin egemenliklerini sürdürmeleri için siyasi-ideolojik-kültürel bir araç olarak işlev görüyor. Somut örneklere baktığımızda *Le Monde*'u *Cumhuriyet*'e, *Libération*'u da *Radikal*'e benzetmek olası. Yani egemenlerin medyası içinde ton farklarıyla değişik gibi görünen yayın organları da var. Ama bu örnekler incelendiğinde, temel konularda, te-

mel yaklaşımlarda *Le Monde*'un *Le Figaro*'dan, *Cumhuriyet*'in de *Hürriyet*'ten çok farklı olmadıklarını görüyoruz.

Star sistemi de Fransa ve Türkiye'de yürürlükte. Onların PPDA'sı varsa bizim de Uğur Dündar'ımız var. Aynı çevrelerde aynı tür haberler yapıyorlar. Yaşam tarzlarından, iktidar ve haberle ilişkilerine kadar çoğu şey aynı düzeyde, aynı renkte. Fransız bekçi teşkilatının dobermanlarıyla Türk polisinin dobermanları arasında ne kadar fark varsa, bu iki ülkenin star gazetecileri arasında da o kadar fark olsa gerek. *(Halimi, Nizan'dan alıntıyla bu bekçi köpeği benzetmesini yaptığı için, ben de dobermanları devreye soktum, yoksa bir hayvan dostu olarak, kişiliksiz ve uşak ruhlu insanları köpeklere benzetmek, köpekleri tanımayan ve onlara saygısı olmayan insanların kullandığı bir metafor.)* Reverans gazeteciliğinin Türkçesi, yağdanlık gazeteciliği olsa gerek. Ülkemizde mebzul miktarda bulunur...

Suç ortaklığı konusunda da Türkiye-Fransa kardeşliğini görmek kolay. Sayın şu bizim medyada sürekli ahkam kesen köşe yazarları ile televizyon yorumcularını ve arayın bakalım bulabilecek misiniz hiç onların birbirleriyle dalaştığı mecraları. Onlar aynı geminin yolcusudur. Birbirlerini överek aslında kendi yerlerini sağlama almaya çalışırlar. Hoş, bizde aynı gazetenin ya da aynı grubun köşe yazarları arasında çoğu kez anlamsız atışmalar olur (Hıncal Uluç-Erman Toroğlu dalaşı mesela!), ama kimi zaman da (Mesela Umur Talu-Ertuğrul Özkök tartışması) egemenlerin kendi mecralarında mesleğini ilkeli bir şekilde yapmaya çalışanlara yönelik salvosu gündeme gelir.

Gelelim farklılıklara: Fransız gazetecilerinin yetişme ve eğitimleri bizdekilerden daha yüksek. Fikirlerine ya da mes-

leği icra tarzına katılın ya da katılmayın, Fransa'da okumayazma bilmeyen, lumpen usluplu kalemşörlere ne köşe verirler ne de gazete yönetim makamını. Türkiye'de, devlet yetkilileriyle yaptığı iki konuşmadan başyazı ya da köşe yazısı çıkaranlarla, bir gün boyunca gidip gördüğü gezdiği duyduğu yöreleri ve insanları yazan köşe yazarlarının yazıları, ciddi Fransız gazetelerinde okur mektupları sütunlarında bile yayınlanmaz.

Fransız basınında örneğin muhafazakar Le Figaro'da da bir haber etiği, bir gazetecilik namusu var. Yorum yazılarında sağcı fikirleri savunuyorlar ama haberlerinde, her halükarda Türkiye'deki kadar eğme-bükme, yalan-tahrifat yok.

Fransa'da basında halen güçlü bir sendika var. Fransa'da gazetelerde *"İşyeri Komitesi"*(Comité d'Entreprise) çeşitli teknik ve mesleki sorunları çözerken işveren-yönetici-çalışan üçlüsünü oluşturabiliyor.

Genel açıdan baktığımızda, Fransa'da kamuoyu var. Tepkisini, dilek ve şikayetlerini okur mektupları köşesinin dışında, örgütlü ya da örgütsüz bir şekilde ifade edebiliyor.

Bir başka fark, Fransa'nın bir hukuk devleti, Türkiye'nin ise bir egemenler devleti olması. Gerçi Halimi bu kitapta değinmiyor ama, gerek Mitterrand döneminde biraz alelacele ve sipariş yöntemiyle çıkarılan Hersant yasası olsun, Avrupa Birliği Komisyonunun karar ve yönergeleri olsun, ayrıca Fransız ve Avrupa ticaret kanunundaki anti-tekelci yaklaşımlar ve dürüst rekabet ile tüketiciyi koruyan yasalar olsun, medya alanında da uygulanabildiği zaman, çokseslilik ve iletişim özgürlüğüne bazı yasal güvenceler getiriyor. Ayrıca, aksayan tüm yanlarına rağmen, Fransa'da hala bağımsız mahkemeler var. Adalet Bakanlığı son dö-

nemlerde savcılara ve sorgu yargıçlarına daha fazla yetki vermeye yönelik girişimlerle, Fransa'da siyasi iktidarın adalet mekanizması üzerindeki etkisini azaltmaya çalışıyor.

Bir başka önemli fark da, Halimi'nin de işaret ettiği, egemen medyanın dışında yer alan yayın organlarının varlığı. Özellikle haftalık *Canard Enchainé* ve *Charlie-Hebdo* gerek siyaset gerekse medya dünyasında dönen dolapları anında belgeleriyle teşhir ediyor ve bu iki dergi küçümsenmeyecek tirajıyla önemli bir etkiye sahip.

İki ülkenin medyalarında 'desinformation' ve 'misinformation' dozajında ve yaptırımlarında da önemli sayılabilecek farklılıklar var. Türkiye'de son olarak Sakık skandalında olduğu türden, doğrudan bir propaganda girişimi Fransa'da yapılsaydı bu tutuma ilk başta kamuoyu karşı çıkar, ardından meslek örgütleri protesto eder ve nihayet adalet de böylesine büyük bir aldatmaca vakasında gereken soruşturma ve yargılamayı yapardı.

Bu vesileyle, iki medyayı birbirinden farklı kılan önemli bir noktayı da belirtmekte yarar var: Türk medyası bağımsız olmadığı, askeri devlet anlayışına bağımlı olduğu için bir dizi tabuya sahip. Kürt, Ermeni, Rum sorunları, Silahlı Kuvvetlerin devlet ve toplumdaki rolü ve konumu gibi bir dizi sorun, ancak ve sadece belirlenmiş resmi doğrultuda ele alınıp yayın konusu yapılabilirken Fransız medyasında buna benzer herhangi bir tabu, yani sadece tek tarafın görüşüyle işlenmesi gereken bir konu yok. Dolayısıyla da Fransa cezaevlerinde yazı yazdığı ya da fikir beyan ettiği için herhangi bir kimse tutuklu ya da hükümlü olarak bulunmuyor.

Sonuç olarak Türk ve Fransız medyaları genel olarak kı-

yaslandığında, yapısal açıdan büyük benzerlikler, uygulama, yaklaşım ve ayrıntılarda ise farklılıklar ön plana çıkıyor. Sorunlar benzese de, iletişim özgürlüğünün önünde Türkiye'de apoletliler barikatı çıkarken, Fransa'da pek kimsenin kaale almadığı Silahlı Kuvvetler ya da Genel Kurmay Başkanlığı gibi makamların yerini, aslında daha güçlü bir kurum olan mali sermaye alıyor. Burada Apoletli Medya, orada SİMSE (Siyasi İktidar-Mali Sermaye). Medya, iletişim özgürlüğü ve gerçek demokrasinin rakipleri. Gazeteciler ve okur açısından bakıldığında da, sorunların ve güçlüklerin benzerliğine rağmen, Fransa'da gazetecilik yapmak ya da okur olmak Türkiye'de basın çalışanı ya da okur olmaya tercih edilir. Orada hiç olmazsa gazete binalarını bombalayıp gazetecileri öldürmüyorlar, muhalif görünümlü gazeteleri satın alıp okuyanları da satırla kovalamıyorlar. Sorunların ve güçlüklerin renk ve sesleri farklı. "Türkiye'de basının durumu kötü, Fransa'da ise iyi" yanlış bir değerlendirme.

Halimi'nin bu kitapta yaptığı aslında öyle çok da zor bir çalışma değil. Gazeteci-yazar, Fransa gibi medyatik ürünlerin zengin ve sözüm ona çok çeşitli olduğu bir ülkede, beş gazete, haftalık dört dergi, üç radyo ve beş televizyonun haber bültenleri, haber programları ve kitap tanıtım programlarını izliyor. Ama tabii önce Halimi'de *"Gazetecilik nedir? Nasıl yapılır? Nasıl yapılmamalı?"* sorularına verilmiş açık, net, tartışmasız yanıtlar, hatta ilkeler var. Özetle, Halimi, gazeteciliği siyasal-ideolojik-ekonomik-kültürel mecranın bir ifadesi, yansıması olarak değerlendiriyor. Gazetecilik, bu mecraya yapılan bir müdahale aynı zamanda. *"Gazeteci haberi kimden, nasıl ve neden alıyor?", "Bu bilgiyi nasıl*

işliyor ve sonra okura, radyo dinleyicisine ya da TV izleyicisine nasıl aktarıyor?" sorularına yanıt ararken, tek tek ve somut olarak haber metinleri üzerinde tahlil yapıyor. Halimi, gazeteciliği, Yeni Dünya Düzeninden önceki dönemlerde olduğu gibi *"kamuoyunu doğru, çokyanlı/çokboyutlu, hızlı, inanılır ve güvenilir bir şekilde bilgilendirmek"* olarak anlıyor. Halimi'ye göre, tıpkı Amerikan liberal teorisi uyarınca, *"medya, mevcut siyasi-iktisadi iktidara karşı kamuoyunun safında bir karşı-iktidar olmalı."* Yazarın önem verdiği gazetecilik ilkeleri arasında kaçınılmaz olarak çoğulculuk var, yani "tek düşünce"ye karşı muhalefet ediyor ve bunun gereği olarak da tüm siyasi, iktisadi ve ideolojik kutuplardan bağımsızlığı öngörüyor. Ama Halimi, tercihini açıkça, kamu yararından, işçilerden, emekçilerden, azınlıklardan, dışlanmışlardan, muhaliflerden yana koyan solcu bir gazeteci.

GAZETECİLİĞİN İKİ TANIMI

İlginçtir, Halimi, gazetecilikle ilgili bu kitabında sık sık olumlu Amerikan örneklerine yer veriyor, Amerikan yazarlarına gönderme yapıyor. Kitap, her ne kadar esas olarak Fransız medyasının ipliğini pazara çıkarmak amacıyla kaleme alınmış olsa da, Halimi'nin çalışmasında, dünyanın her ülkesi için geçerli olan temel gazetecilik ilkeleri de yer alıyor. Mesela gazetecilik faaliyetinin Amerikan teorisindeki bir tanımını aktarıyor: *"Acı içinde yaşayanları rahatlatmak, rahat içinde yaşayanlara acıyı tanıtmak."* Kuşkusuz bu formül ancak ve ancak tanımda aktarıldığı üzere iki taraflı bir şekilde uygulandığı zaman gerçek bir tanım niteli-

ğine bürünüyor. Halimi, yaptığı alıntılarla "büyük" Fransız gazeteci ve televizyoncularının çoğunun aslında *"Acı içinde yaşayanları umursamamak, rahat içinde yaşayanların rahatlığına ortak olmak"* anlayışıyla çalıştıklarını, haber ve program ürettiklerini belirtiyor. Halimi'nin aktardığı bir başka gazetecilik tanımı, Le Monde'un kurucusu *Hubert Beuve-Mèry*'den: *"Gazetecilik temas ve mesafe mesleğidir."* Bu formül de çok hassas. Sadece temas ederseniz gazeteci olamayacağmız gibi sadece mesafeli durursanız da gazeteci olamıyorsunuz. Burada muhabir ile haber kaynağı arasındaki ilişkilerin, diyalektik bir tanımı gündeme geliyor: Haberi almak için temas kuracaksın, ama temas kurduğunla da mesafeyi koruyacaksın. Aksi takdirde, haber kaynağının sıradan bir taşıyıcısı haline gelirsin.

İKTİDAR İLE HABER ARASINDAKİ GÖBEK BAĞI

Yazar, Fransız medya mekanizmasını çözerken (déconstruction), meslekte yükselmelerin, ödüllerin, başarının hep iktidardaki burjuvazinin temel değer yargılarına göre biçimlendirildiğini hatırlatarak, gazetecilerin de kendilerine bu değerleri kıstas aldıklarını, alıntılarla kanıtlıyor. Halimi'nin kitabında kaçınılmaz olarak doğru tutum takınan gazetecilerden ve çalışmalarından örnekler de veriliyor. Mesela Jean-Claude Guillebaud, *"Kaygılarımız saf bir şekilde imtiyazlarımızla karışıyor"* derken bu çelişkiyi ifade ediyor.

Fransa'da, siyasi iktidar ile haber dünyası arasında bir "göbek bağı" olduğunu belirten Halimi, yakın zamana kadar, Basından Sorumlu Bakan ile devlet radyo ve televizyo-

nunun genel müdürü arasında telefon hattı bulunduğunu yazıyor.

Durumun bugün de değişmediğini kaydeden yazar, Elysée Sarayında ya da Matignon'da oturan kişinin (Cumhurbaşkanı ve Başbakan) siyasal kimliğine göre yayın politikası izleyen gazete ve dergi yöneticileri ile yorumcuların, kişiliksizliğini, çeşitli tarihlerde yapmış oldukları açıklamalar ya da yayınlamış oldukları imzalı yazılarla teşhir ediyor, "Yağdanlık Gazeteciler" bölümünde.

Fransa'daki jakoben devletçilik geleneğinin Alman gazetecilik teamülü ile çeliştiği örnekleri de anlatan Halimi, televizyonda canlı yayında, eşleri bakan olan iki bayan gazetecinin Cumhurbaşkanı ile önceden hazırlıklı söyleşi yapmasının Fransa'ya has olduğunu savunuyor. Siyasetçilerin, gazetecileri, bu arada genel yayın yönetmenlerini ve TV yöneticilerini parmaklarında nasıl oynattıkları konusunda da somut örnekler aktaran yazar, tüm Fransız medyasının sonuç olarak siyasi-ideolojik olarak egemen sınıfa bağımlı olduğunu söylüyor. Halimi'nin birkaç tane de kuraldışı örneği var: Haftalık siyasi mizah dergileri (yani Canard Enchainè ile anarşist Charlie-Hebdo), Canal Plus'de yayınlanan 'Les Guignols de l'Info' programı (Haber Kuklaları), kimi zaman da hiristiyan La Croix gazetesi ile Komünist Partisi'nin yayın organı l'Humanité. İlginçtir, Le Monde grubu bünyesinde yayınlanan Le Monde Diplomatique yazarı Halimi'nin sık sık eleştirdiği gazete ve gazeteciler de Le Monde ve onun yönetici ve yazarları. Halimi, Libération, Le Nouvel Observateur gibi "nispeten solcu" bilinen yayın organlarının da, Maastricht Anlaşması, Körfez Savaşı, neoliberalizm, grevcilere ve dışlanmışlara karşı tutum gibi temel

siyasal konularda sağcı Figaro ya da sağcı TF1 televizyonu gibi yayın yaptığını somut örneklerle anlatıyor. Zaten Halimi'nin Fransız medyasında en çok yakındığı konulardan biri çoğulculuk, çokseslilik, çokrenklilik eksikliği yani yeknesaklık.

MEDYA GREVE KARŞI ÇIKSA DA...

Halimi'nin aktardığı bir örnek çok ilginç: 1986 yılında Paris'teki büyük grev öncesinde ve sırasında tüm medyanın oybirliği ile grevlere karşı çıktığını alıntılarla belirten yazar, grev hareketinin medyaya rağmen toplumsal bir dayanışma sürecine girip başarıya doğru yönelmesi ve kitleselleşmesi durumunda, medyanın mecburen hemen çark ettiğini (hiçbir özeleştiri yapmadan dolayısıyla hiçbir inandırıcılık kaygısı taşımadan) alıntılarla gösteriyor. Halimi, grevler konusunda Fransız medyasında çıkan yazılarla, İngiliz ve Amerikan gazetelerinde çıkan yazıları da kıyaslıyor. The Economist ya da The Wall Street Journal'ın Fransız hükümetiyle herhangi bir çıkar ilişkisi olmadığı için, grevler konusunda daha tutarlı haberler yazdığını, daha gerçekçi tahliller yaptığını belirtiyor. Keza Maastricht Anlaşmasıyla ilgili referandum öncesinde de Fransız medyasının neredeyse yüzde 99'unun "Evet"ten yana olmasına rağmen, gerçek sonuçlar açıklandığında bu oranın yüzde 60'ı zor geçtiği anlaşıldı.

Halimi'nin kitabında komik anekdotlar da var. Fransa'yı grev dalgası kaplamışken, Cumhurbaşkanının seçtiği bir muhabir, TV'de canlı yayında grevle ilgili herhangi bir soru sormaya tenezzül etmezken güzel bir soru yöneltiyor: *"Sayın Cumhurbaşkanım, çok merak ediyorum, sanıyorum*

izleyicilerimiz de merak ediyordur, ezbere kaç elma türü sayabilirsiniz?" Kamu yararı gazeteciliği!

Halimi'nin yaptığı dökümlerden de, Fransız medyasında bir dizi siyasi yıldız olduğunu anlıyoruz. Bakan, milletvekili, senatör ya da parti başkanı, profesör ya da çokamaçlı uzman yaklaşık 20-30 kişilik bir güruh, üstelik hepsi de üç aşağı beş yukarı temel konularda aynı görüşleri savunuyor, gazete, radyo ve televizyonları parsellemiş durumdalar. Ispanağın faydalarından Avrupa Birliği'ne, Dünya Futbol Şampiyonası'ndan yeni çıkan Beaujolais şarabına kadar her konuda değerli fikirler üretiyor bu kişiler... Siyasi iktidarın bu prenslerinden, bir zamanların sağcı Savunma Bakanı François Lèotard aynen şöyle konuşmuştu: *"Sayın basın mensupları, Saraybosna'yı o mükemmel yayınlarınızla sizler kurtaracaksınız"*(!) Gazeteciler bu tür böbürlenmelere muhatap olunca kendilerini iktidarın bir parçası olarak görüyorlar, güçlü hissediyorlar. Her türlü eleştirel, sorgulayıcı ve muhalif süzgeçlerini yitirip, iktidarın hoparlörü haline geliyorlar.

Yazarın çıkarsadığı bir görüşe göre, medya, karşı-iktidar olmaya hiç teşne değil, çünkü bu esas işlevini yerine getirecek olursa, göbek bağıyla ilişkide olduğu iktidardan ve onun nimetlerinden uzaklaşacak ya da kopacak. Halimi'nin bir başka ilginç tespiti de 1946'dan bu yana Fransa'da yoksullaşan yazılı basının hali: 52 yıl önce Fransa'da 28'i ulusal, 175'i bölgesel olmak üzere toplam 203 günlük gazete yayınlanırken, bugün bu sayı 67'ye düşmüş durumda (11'i ulusal, 56'sı bölgesel). Çokseslilığinin azaldığının istatiski kanıtı.

BU BENİM MEDYAM O ZAMAN...

Yazar, medya sistemini mülkiyet açısından irdelerken yine bir Amerikan geleneğini hatırlatıyor: ABD'de gazeteciler, çalıştıkları medyanın mülkiyetinde bulunan diğer şirketlerle ilgili haber yaptıklarında, bu şirketin kendi medya gruplarıyla olan ilişkisini açıkça belirtiyorlar. Mesela, Disney grubuna ait olan ABC televizyonu ya da General Electric (GE) grubunun sahibi olduğu NBC'de, Disney ya da GE ile ilgili bir haber yayınlandığında, *"Bu TV kanalının da sahibi olan Disney... ya da ...GE"* diye bir ibare kullanılıyor. Fransa'da da gazete, radyo ve televizyon kanallarının sahibi olan şirketler silahtan kimyaya, yayıncılıktan inşaat işlerine ve bankacılığa kadar basın sektörü dışında çeşitli sinai, ticari ya da mali faaliyet gösteriyor. Fransa'da haberlerde hangi şirketin haberi veren medyayı sahiplendiği belirtilmediği gibi, medyayı izleyenler, yayınlanan sipariş ya da hatır haberlerinden, medyanın, patron şirketin diğer alanlarındaki faaliyetlerini izlemeleri hatta öngörmeleri bile mümkün. Mesela TF1 televizyon kanalının sahibi Bouygues dev bir inşaat firması. Gana Cumhurbaşkanı, fol yok yumurta yok iken, bu kanala çıkıp konuşma yaparsa, anlaşılıyor ki, Bouyges firması, Gana'da büyük bir devlet ihalesine girmiş. Haber de TF1'ün Bouygues şirketine ait olduğu belirtilmeyince, yayınlanan bilginin haber mi, propaganda mı yoksa reklam mı olduğu belli olmuyor.

Gazete ve haber yayıncılığının bu aşamasında, yani editoryal bağımsızlık denilen bu süreçte, araya, yani gerçekle gazetede yayınlanan haberin arasına işveren giriyor. Halimi'nin bu kez de verdiği örnek Amerika'dan ama örnek

olumsuz: New York Times'ın sahibi Arthur Ochs Sulzberger, bu konuda son derece açık ve rahat, hatta fütursuz: *"Akşam evdeyim ve gazetenin ertesi günkü ilk baskısında hoşuma gitmeyen bir şeyin basılacak olduğunu görürsem, hiç tereddüt etmeden yazı işlerini ararım ve 'Çıkarın o yazıyı bakiim!' derim."* Haberin doğru olması başka bir şey, patronun hoşuna gidip gitmemesi başka bir şey...

BİZ HEPİMİZ BİR AİLEYİZ...

Halimi, Fransız basınından şikayet ederken, gazete, radyo ve televizyonların, devletin olsun özel sektörün denetiminde olsun, hepsinin ilke olarak liberalizmi savunduğunu, ve bu ideolojinin dışındakilere yaşam hakkı, yani söz hakkı verilmediğini belirtiyor. Bu konudaki formül, *"Rantabilite, kamusal yarardan daha önemlidir, siyaseti boşverin, her şeyin başı ve sonu paradır, bu nedenle de yoksullara susmak düşer."* Yazara göre, daha doğrusu yazarın aktardığı alıntılara göre, sosyalist hükümetlerin düşük gelirleri korumaya yönelik küçük reformları bile dengeyi, istikrarı bozan bir unsur olarak değerlendiriliyor medya tarafından.

Halimi, kitabında, son zamanlarda birçok ülkede olduğu gibi, Fransa'daki yıldız gazetecilerin, televizyon haber sunucularının maaşlarını da, meslek yayınlarından alıntılarla aktarıyor: Mesela aylık en düşük gelirin 6 bin frank (Yaklaşık 300 milyon TL) olduğu Fransa'da televizyoncu Claire Chazal'ın aylık geliri 120 bin frank. Halimi, yine somut ayrıntılarla, ayda 120 bin frank maaşı olan bir televizyon yıldızının, ekonomiden sorumlu bir bakana "İmtiyazlıların durumu" hakkında soru sorduğunu da hatırlatıyor. TF1 televiz-

yonundaki sıradan bir gazetecinin 14 ila 20 bin frank arasında maaş aldığı düşünülürse, 120 bin frankın, özellikle de global çapta rekabeti savunan bir medyada ne anlama geldiğini sorguluyor Halimi. Ve yazar yeniden Amerikan medyasına gönderme yaparak gazeteci geliri ile izlediği konulara yaklaşımı arasındaki ilişkiyi anlatan bir alıntıya yer veriyor: *"Vergi, sosyal yardım, ticaret politikaları, bütçe açığına karşı mücadele, sendikalara karşı tutum gibi ekonomik konularda, ünlü gazetecilerin fikirleri, maaşları arttıkça giderek daha tutucu olmuştur"* diyen US News and World report dergisinin Yazıişleri Müdürü James Follows'dan sonra Washington Post'un eski ombudsman'ı Richard Harwood, gazetecilerin para/haber ilişkisini nasıl yaşadıklarını çarpıcı bir örnekle açıklıyor: *"Eskiden sıradan insanlardan bahsetmiyorduk, çünü biz de onlardan biriydik. Aynı mahallelerde otururduk. Haberciler kendilerini işçi sınıfının neferleri olarak görürlerdi (...). Ardından daha iyi eğitimli insanlar bu mesleğe geldiler; ücretler arttı; gitgide daha iyi eğitimli gençler mesleğe rağbet ettiler. Bundan önce, habercilerin gelir düzeyleri, komşuları işçilerden bir nebze daha yüksekti. 80 yıllarından bu yana, habercilerin gelir düzeyleri, komşuları avukatlar ve işverenlerin gelirlerinin biraz altında. Oysa, gazetecilik mesleğinin kamu nezdindeki imajını şekillendiren yıllık gelirleri 100.000 doların üstündeki bin kadar gazeteci (...). Ve tabii yaşam tarzları sebebiyle, ayrıcalıklıların sorunlarına, asgari ücretle çalışanların sorunlarından daha fazla ilgi duyuyorlar."* Halimi bu alıntılardan sonra, medyanın artık *"paranın küstahlığını öven, halkı küçümseyen ve mülk sahiplerine hizmet eden bir fikrin bombardımanını"* gerçekleştirdiği sonucuna varıyor.

BEN SANA, SEN BANA...

Kitabın son bölümünde, medya yıldızlarının oluşturduğu suç ortaklığı şebekesi gündeme geliyor: "Akıl ve mantık çemberi" adı altında pazarlanan Fransa'daki sağcı, solcu ya da ortacı gazeteci ve aydınların kendi çıkarları, özellikle de makamları ya da yeni kitapları söz konusu olduğunda, karşılıklı olarak birbirlerini övmelerine örnekler veriyor yazar. Üstelik radyo, televizyon ve gazetelerde köşeleri kapmış olanlar, bu düzeni sürdürebilmek için nasıl da karşılıklı ve danışıklı bir şekilde, çoğu zaman yandaşlarının kitaplarını bile okumadan kitap programlarına çıkıp kendi adamlarını ya da ortaklarını yağladıkları, somut örneklerle anlatılıyor. Öyle ki, gazetesinin yazı işleri müdürü bir kitap yazınca, aynı gazetenin muhabiri aynı gazetede patronunu övüyor. Amerikan basın etiğinde ise bu konuda açık kısıtlamalar var: Amerika'da editörler, kitabın yazarını tanıyan hiç kimseye kitap tanıtım ya da kitap eleştirisi yazdırmıyor. Hatta kural uyarınca *"Bir kitapta adı sık geçen birini tanıyan kişi de o kitapla ilgili tanıtım ya da eleştiri yazısı yazamaz."* Fransa'da ise durum neredeyse tam tersine. Üstelik de paslaşmalar çok yoğun. Birisi bir meslektaşının kitabını övüyorsa, kitabı övülen neredeyse mecburen ilk yazıyı yazanın kitabı çıktığında o kitabı övmek durumunda. Halimi ise verdiği örneklerden, medyada çok övülen kitapların çoğu zaman okur tarafından beklenen (ya da beklenmesi gereken) ilgiyi bulmadığını da hatırlatıyor.

YANKILAR, ELEŞTİRİLER

Kitap Fransa'da büyük bir ilgi gördü. Halimi'nin bu çalışması yaklaşık bir yıllık süre içinde 100 bin adet satışa ulaştı. Aslında ilk başta medya dünyası kitabı görmezden

gelmeye çalıştı. Fransız basınında tanıtım ya da eleştiri yazılarına ancak '98 ortalarında rastlanıyor. Gazete ve dergiler, kitabın çok satması karşısında, biraz da mecburen, istemeyerek *"Düzenin Yeni Bekçileri"* hakkında bir şeyler yazdı. Halimi'nin kitabında, nisbeten olumlu örnekler olarak söz ettiği siyasi mizah dergileri Canard Enchainé ile Charlie-Hebdo'nun yanı sıra Fransız Komünist Partisi'nin gazetesi l'Humanitè kitaba hakkını veren tanıtım yazıları yayınladı.

Halimi'nin yine göreceli olarak olumlu bir gazete olarak nitelediği "La Croix" gazetesinin eleştiri yazısı da kitabın değinmediği bir alana temas ediyor: *"Aslında sorun göründüğünden daha karmaşık. Bir yandan da yurttaşların taleplerinin azaldığını gösteriyor. Oysa ki medya alanında bazı direniş kaleleri mevcut. Bazı yayınlar, Halimi'nin betimlediği mantığı reddederek, güç de olsa yaşamlarını sürdürebiliyor. Belki de problematiği tersyüz etmek gerekmez mi? Okur, kendi seçtiği gazeteye müstehak değil midir?"*

Halimi'nin kitabına yönelik en garip eleştiriler, işadamlarının görüşlerini yansıtan "Capital" ve "Nouvel Economiste" ile sahte solculukla suçlanan "Nouvel Observateur"den geldi. Sermaye yanlıları ve Observateur'ün globalci "solcuları", Halimi'ye muhalefet konusunda aynı cephedeler. Sermaye yanlısı basın, Halimi'yi 30'lı yılların komünist yazarı Paul Nizan'ı taklit etmekle suçlarken, Halimi'nin *"Stalinci bir uslubu"* olduğunu öne sürdü! "Nouvel Economiste" dergisi ayrıca, ABD'nin saldırganlığını eleştiren Halimi'nin Saddam yanlısı olduğunu da iddia etti. Pembe solcu "Nouvel Observateur" ise *"Hepsi yoz mu?"* başlıklı eleştiri yazısında, Halimi'nin kitabının çok satmasının nedenlerini araştırıyor: Yazar, basın dünyasının dedikodularını aktardı-

ğı için ilgi gördü! Nouvel Observateur, solcu ya, Halimi'nin medya ağalarını eleştirmesine bir şey diyemiyor ama medyada çalışan kadrosuz gazetecilere, stajyerlere neden değinmediğinin hesabını soruyor! Nouvel Observateur dergisi, büyük bir ihtimalle bu konuda Halimi ve diğer araştırmacılara kolaylık sağlayabilir... Observateur, Halimi'nin eleştirilerine o kadar içerlemiş ki, *"Önemli olan yazar değildir, kitabın içeriğidir"* deyip, Observateur'ün magazin niteliğindeki kişisel sorularına yanıt vermeyi reddettiğini de çerçeve içinde belirtiyor. Halimi'nin kitabına yönelik ilginç bir eleştiri de aşırı sağcı "Présent" gazetesinden geldi. *"Tek Düşünceye Karşı"* başlıklı yazıda eleştirmen Halimi'nin sermaye medyasına karşı çıkarken milliyetçi davranmadığını belirtiyor ve bu nedenle de *"tahlilin eksik kaldığını"* savunuyor.

AÇIKLIK VE UYANIKLIKLA DİRENMEK

Kitabın sonuç kısmında, Nazım Hikmet'in adı da olumlu bir şekilde geçtikten sonra, meselenin gazetecilerin kişiliği ile ilgili olmadığını belirtiyor yazar ve Yeni Dünya Düzeninin medya alanındaki yapısının böyle bir sistemi doğurduğunu yazıyor. Son cümle ise şöyle: "Açıklık, uyanıklık da bir direniş biçimidir."

Ragıp Duran
Ocak 1999, Saray Cezaevi

Bu kitap kolayca yok olabilecek ve uçup gidebilecek haberlerin yöntemli bir biçimde kaydedilmesine dayanmaktadır: İster radyoda, ister televizyonda yayımlansın sözler uçar ve günlük haberler, deyim yerindeyse, günübirliktir. Bu belgeci çalışma, gazetecilik faaliyetinin görünmez dayanaklarından birini, gazetecilerde okurlarından aşağı kalmayan ve sürekli olarak savrukluğa, tutarsızlığa, dahası birdenbire düşünce ve inanç değiştirmeye, yüz seksen derece çark etmeye yol açan *hafıza kaybını* ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Burada bir *sorumluluk* mantığı giriyor işin içine: Gazeteciler toplumsal alanda ve iktidar alanında bile böylesi bir yetke kullandıkları halde neden kendi sözlerinin sorumluluğunu yüklenmek zorunda olmasınlardı? Öteki iktidar adamlarının ve özellikle de siyaset adamlarının karşısında yargıcı oldukları halde, kendi tavır alışlarının ve dahası mesleklerini icra etme ve hayatlarını sürdürme tarzlarının neden hesabını vermesinlerdi?

Bu kitap, kişileri gözden düşürme amacını taşımadığı gibi, bir mesleği gözden düşürme amacını da taşımıyor en azından. Kitap, gazetecilerin karşılıklı olarak üstünde anlaştıkları bağışlayıcılıkta, hoşgörürlükte hiçbir yarar sağlayamadıklarına inanmış, somutluk kazanmış en küçük bir girişim karşısında herkes ne söylüyorsa onu söylemekle ye-

tinmek yerine suç ortağı niteliğindeki suskunluğu bozmak ve kendi eleştirici tanıklığını ortaya koymak isteyen bir gazeteci *tarafından* yazılmıştır. Kitap, mesleğini gereği gibi yapan ve aralarından bazılarının bu mesleği ayağa düşürmesinden acı çeken gazeteciler *için* yazılmıştır. Çoğu zaman görevden kaçmayı gizlemekten başka bir şeye yaramayan gevezeliğin kurbanı olmadan, gazeteci olsun gazete okurları olsun, herkese onurunun tam anlamıyla bilincinde bir gazeteciliğin var olabileceğini hatırlatıyor.

Liber Yayınevi

1932'de Paul Nizan, *"döneminin pis ortamı"*na ayak uydururken, bir sürü büyük kavram ardına gizlenmekten hoşlanan bir düşünürü teşhir etmek için, küçük bir deneme kitabını, *"Bekçi Köpekleri"*ni yazmıştı. Günümüzde ise sahtekârlar bir akademi kürsüsü yerine, bir makyajcı ile bir mikrofona sahipler. İçte ve dışta toplumsal ve politik gerçekleri sahneye koyanlar, gerçekleri birbiri ardına çarpıtıyorlar. Bunlar, dünyanın efendilerinin çıkarlarına hizmet ediyorlar. Bunlar, yeni bekçi köpekleridir.

Oysa onlar kendilerini "karşı-iktidar" olarak ilan ediyor: Güçlü, fütursuz, karanlıkta kalan ve dile getirilmemiş olanın sözcüsü, dipdiri bir demokrasi forumu havalarına giriyorlar... Amerikalılar bu kutsal görevi bir cümleyle özetliyorlar: *"Acı içinde yaşayanları rahatlatmak, rahat içinde yaşayanlara acıyı tanıtmak."* Ama karşı-iktidar yatıştı ve hizmet etmesi gerekenlerin aleyhine döndü. Gözlemlenmesi gerekenlere hizmet ediyor. Ama suskunluk yasası çatlıyor. Acaba bizim koca köşe yazarlarımızın kendinden memnun homurtularını bile birdenbire dayanılmaz kılan, toplumsal çatlağın derinliği midir? Küçük bir ideolojik çevrede, yapay çatışmaları çoğaltan, haksız ünleri, birbirinin çıkarını kollamayı, televizyon kanallarında her zaman hazır ve nazır bulunmayı sağlayan bu suç ortaklığı topluluğunun yüzsüzlüğü mü? Bu, basın özgürlüğünün son kalelerine karşı, sanayicilerin tekrarlanan –ve her seferinde zaferle sonuçlanan– saldırılarının bir devamı mı? Ama sonunda, kamuoyunun bir bölümü,

"üzerinde güneş batmayan çağdaş atalet imparatorluğu, (...) zincirlenmiş toplumun kötü rüyası, sonuç olarak sadece uyumak istediğini söylüyor"[1] şeklinde ifade edilen manzara karşısında başkaldırmış bulunuyor.

Fransa'nın en etkili televizyon gazetecisi Patrick Poivre d'Arvor, bir açıksözlülük yahut yüzsüzlük nöbetinde bir gün, yaptığı işin anlamını şöyle saptadı: *"Biz parlak bir dünya görüntüsü vermek için buradayız."* Parlak ve toplumsal bir sınıfın çıkarlarına her bakımdan uygun bir dünya tabii ki... 1927'de "bilginlerin ihaneti"ni teşhir eden Julien Benda, *"yazarların davranışlarındaki, onlara ün ve saygınlık kazandıran burjuvazinin hoşuna gitme arzusu"*[2] nun altını çizmişti. Yetmiş yıl sonra, bu kadar hoş kanıtların bolluğu karşısında insan ne diyeceğini bilemiyor. Özellikle de "burjuvazi" sözcüğünün gerçekten de artık çok eski olduğunu varsayar ve onun yerine "kararvericiler" sözcüğünü koyarsak, düzenin hademeleri olduklarını artık gizlemeyen haber profesyonelleri bu cazip hedefe rahatça seslenebilir.

Etkili gazeteciler marifetlerinin dikkat çekmesinden hoşlanırlar. Makaleler, ifşaatlar, portreler söyleşiler azalmaya başladığında, kalemi kâğıdı ellerine alır, şefkatle sahneye çıkıp o güne kadarki fetihlerini ve düş kırıklıklarını, bu dünyanın efendilerinin kendilerine açtıkları sırları, sakin, evcimen bir hayat içindeki seyrek macera ve savaş günlerini tatlı tatlı anlatırlar. Altında imzası olan tarafından yazılmış doğru dürüst bir eser ortaya çıkardıkları da olur. Bilinen bir tarzdır bu. Ama yanıltıcıdır. Basında gerçek iktidarı elinde tutanları sır açıklamaz.

Rouletabille; Beyrut ya da Bağdat'a gitmiş olabilir, ama Bill Gates veya Ted Turner'ın bulunduğu yer, Seattle veya

Atlanta'dır ve Lübnan'da ya da Irak'ta olup biten hiçbir şeyin, Microsoft'un veya Time Warner'ın ittifaklarını ve işlerini etkilemeyeceği önceden belirtilmiştir.

Sansür, belirtilmeye gerek duyulmadığı ve konuyla ilgili "haber", patronun çıkarlarıyla mucize kabilinden çakıştığı durumlarda daha etkilidir. Gazeteci işte o zaman şaşılacak derecede özgürdür. Aynı zamanda da mutludur. Ayrıca, ona kendisini güçlü görme hakkı da tanınmaktadır. Özgürlüğe ve pazara açılan Berlin'in yıkık bir duvarı üstünde kutlama yapan adam, Basra Körfezi'nde "cerrahi" savaşını helikopterle taşıyan Amerikan donanması ve Batı'nın haçlıları karşısında afallayan küçük asker, Maastricht referandumunda Avrupa'da monetarist ekonominin büyük avukatı: Muhabirler ve yorumcular bütün bunları yazmak ve yazdıklarının coşkusunu ve gücünü dile getirmek için tam yetkiyle donatılmışlardı.

Dünya, "Bilgi Toplumu"na doğru gidiyordu, bu toplumun da yeni hiyerarşileri, yeni ağaları vardı. Ne var ki bütün bu düğün-bayram sırasında karşı-iktidar, berbat bir durumdaydı; bakanlar, generaller ve bankacılar tarafından sımsıkı kuşatılmıştı ve "yeni paradigma" eskisinin bir karikatürüne benziyordu.

Eğer patronu, yazılışleri müdürü, izlenme oranları, sallantılı konumu, içinde bulunduğu rekabet ortamı ve ötekilerle çapraz suç ortaklığı gazeteciyi köşeye sıkıştırmışsa artık onun hiçbir özerkliği kalmamış demektir. O da gücünden arta kalanı kanıtlasın diye gazetesinde ya da televizyon yayınında, "araya sokacağı" küçük bir ayrıntıyla, meslektaşlarına caka satacağı bir şeyler bulur. Bu meslekte muhalefet, bir-iki kelime ya da bir-iki saniyeyle, gizlice şuraya

buraya kesinlikle sokuşturulamaz; bu, özellikle de bu meslektekilerin beceriksizliğini gösterir. Ayrıca bir basın patronunun çıkarına olması koşuluyla çalışanlara birtakım önemsiz saygınlık kırıntılarının bile verilmemesi, bir tür beceriksizlik olacaktır.

"Karşı-iktidar" yanılsaması genellikle iki şekilde oluşur. En fazla göz kamaştırıcı olan, aslında trajediye, gerçek trajediye dönüşür. On yıl içinde Latin Amerika'da çoğu ordu tarafından 173 gazeteci öldürüldü ve failleri hemen hepsi cezasız kaldı. Ayrıca çok sayıda muhabir de çatışmalar sırasında öldürüldü. Haber toplama-bilgilendirme görevinin bütün bu kurbanları, parlak bir efsaneye, –artık olağan kabul edilen– meslek tutkusu efsanesine ve hacıyatmaz tiplere malzeme olurlar.

"Meslek ahlakının temel kuralları", gerçeği gizlemenin başka bir biçimidir. Haber, herhangi bir ürün olmadığı için, onun üreticileri özellikle dikkatli ve uyanık olmayı kural edinmek zorundadırlar: Her şeyden önce burada hedeflenen şey övgüye değer.

Ancak böyle bir yutturmaca, daha ziyade bu mesleğin kocaman bir masalının, medyanın iktidarın destekçi bir ayağı olduğu masalının sürüp gitmesini sağlar. Çünkü haber, tam da sıradan bir ürün haline gelmiştir; satın alınabilir ve satılabilir, kârlı ya da pahalı, kullanılıp tüketilince artık işi bitmiş olan herhangi bir ürün... Bundan böyle toplumun bu ürün aracılığıyla örgütlendiği bize durmadan söylenir; bilindiği gibi her gün biraz daha özel sektöre devredilir ve biraz daha ticarileşir. Buna rağmen, akıl almaz bir kıyaslama yapılarak, haberin, toplumsal alanı biçimlendiren kuralların dışında tutulması istenmektedir. Böyle bir yakla-

şım, sadece düşünceleri her yerde "eskimiş" kabul edilen, üyelerinin ortak yönettiği, ahlâki bir örgüte ait olabilirdi. Bu yüzyılın sonunun büyük kapitalist karşı-devrimini yüceltmekten geri durmayan, başkaldırının devam etmesinin nedeni olan Renault'nun Belçikalı işçilerine, yerlerine daha düşük ücretle Brezilyalı işçiler alınmasının "kaçınılmaz" olduğunu, kuşkusuz küreselleşmenin herkesi alışmaya zorladığını açıklamayı en iyi bilen bu aynı kişilerden kaynaklanan böyle bir körlük şaşırtabilir. Öyleyse bir gazeteciye, kendisi için de "Lip'in bittiği"ni*, haberler üzerindeki egemenliğinin, olsa olsa süpermarketteki bir kasiyerin patronunun ticari stratejisi üzerindeki egemenliğinden daha fazla olduğunu, lisanı münasiple nasıl anlatmalı? Bu hedefe varmak için bunca staj döneminin, kadrosuz çalışmanın, belirli süreler için yapılmış bunca sözleşmenin ardından Bob Woodward'ın** tahtına oturmak hayal edilmişti, ama Martin Bouygues'in*** taşaronluğu kısmet oldu.

* Fransa'da Besançon yöresinde bir saat fabrikası. Grev sonunda işçiler fabrikaya el koyup, özerk ve kolektif bir yönetim oluşturdu ve üretime devam etti. ÇN

**ABD'de Watergate skandalını ortaya çıkaran iki gazeteciden biri. ÇN

***Fransa'nın ünlü beton ve inşaat holdinginin ve TF1 kanalının sahibi. ÇN

1
YAĞDANLIK GAZETECİLİĞİ

Gazetecinin bağımsızlığı efsanesi, hep aynı nakaratı tekrarlar. Bir varmış bir yokmuş, '60'lı yılların Fransa'sında bir enformasyon bakanı, devlet radyo ve televizyonunun başındaki kişilere talimat vermek için bürosundan yazıişlerine bir telefon hattı çektirmiş. Hatta saat 20 haberlerinin yeni bir formülünü televizyon izleyicilerine bizzat açıkladığı da olmuş. Bu olay, bakanlığında esrarengiz bir çıngırak olduğu anlaşılan Alain Peyrefitte'in* Candid rolü oynadığına pek ihtimal verilmediğinden, uzunca bir süre bir sonuca bağlanamamıştı. Kısadan hisse: Artık devir değişti; iktidar ile gazetecilik arasındaki dillere destan "göbek bağı", o eski çıngırağın ipi gibi kuşkusuz koparıldı. "Fransa'nın Sesi"** sustu. Bundan kuşku duyanlara, günümüzün iletişim patronları, Christine Ockrent kadar soğuk bir biçimde şöyle diyor: "*ORTF*** *döneminden bu yana kat edilen yola bakıp da haykırmamak için iyice unutkan olmak gerekir.*"[3]

* De Gaulle'un Radyo-TV'den sorumlu bakanı, Çin uzmanı, sağcı Le Figaro gazetesinin yöneticisi. ÇN

** II. Dünya Savaşı sırasında Nazi işgaline karşı de Gaulle'cü Direnişçilerin Londra'dan yayın yapan radyosu. ÇN

*** Devlet tekeli zamanındaki Fransa Radyo ve TV İdaresi. ÇN

Fakat çok fazla haykırmak için iyice unutkan olmanın yanı sıra miyop da olmak gerekir.

1996'da yeni cumhurbaşkanının dostlarından biri *L'Express*'in sahibi olmuştu (Pierre Dauzier, Havas'ın Genel Müdürü). Bu haftalık derginin yayın yönetmeni, Cumhurbaşkanının hoşuna gitmiyordu. Bu görevi yürüten Christine Ockrent'a, kovulduğu, zile basıp söylemek mümkün olmadığına göre, kuşkusuz telefonla bildirildi. Gerçi yüklü bir işten çıkarma tazminatı alması acısını hafifletir ama bu, başkaları için daha hafif bir ders olmaz.

Medya ve iktidar ilişkileri kadar sık ve genellikle de aldatıcı bir biçimde ele alınan pek az konu vardır. Nerede? Kim? Ne zaman? Ne? Nasıl? Niçin? Haber yapılırken gerekli görülen tüm bu sorular, haber konusunda bilgi vermek söz konusu olduğunda hemen hiçbir zaman sorulmaz... Akıl almaz ince hesaplar, mesleki *omerta* ya da yazdığı bir kitabı *çok satanlar* listesine taşıyacak medyatik kanalları tehlikeye atmamak için yazarın yaptığı hesaplar; bunların hepsi rol oynar. Ayrıca bu, özellikle suya sabuna dokunmayan bir kitap bütün medyada ünlü olurken, olağanüstü ilginç bir başka kitabın suskunlukla geçiştirilmesinin de izahıdır.[4] Birincisinin yazarı, bu çevrelerde sıkı ilişkileri olan bir kamuoyu araştırmacısı; ikincisinin yazarları ise, başlıca suçu, Alain Touraine* ismini taşımamak olan bir sosyolog ile, "sıradan" üç gazeteciydi. Habercinin görgüsü de sürekli olarak örneklerden ve yaşanan pratikten beslenir. Söz konusu olan öncelikle, gazeteci ile politikacı arasındaki ilişki olduğuna

* Alain Touraine, Juppe planını açıktan destekleyerek işçi hareketini suçlayan, liberal "solcu" bir sosyologdur. Sağcı liberallerle birlikte küreselleşme teorisyenliğine soyunmuş olan tanınmış "aydın"lardan biridir. ÇN

göre, her şey, uygun bir ortamın yaratılmasıyla başlar. TF1'in çalışanlarından biri, bunu şöyle özetliyor: *"Politika muhabirleri devlet adamları nezdinde itibar kazanmak için, bilgi toplamak bahanesiyle dostluk ilişkileri geliştirmek isterler. Oysa bu, onları dalkavuklaştırdığı gibi, mesleklerini yapmalarına da engel olur. Ancak iktidara yakınlaştıkları ve kendilerini önemli hissettikleri için de, bundan memnun olurlar. Bir bakanın kalabalığı yarıp ellerini sıkmaya gelmesi, koltuklarını kabartır. Ayrıca ufak tefek yararlar da sağlarlar: Trafik cezalarını iptal ettirmek, çocuk yuvasında çocukları için bir yer. Paris Belediyesi sayesinde ucuz apartman daireleri..."*[5] Bu yakınlaşmanın daha ileri gidebileceği –ve bunu hatırlatmanın hakaret anlamına gelmediği– biliniyor. Her şeyden önce Fransa, aynı zamanda eşleri bakan olan iki bayan gazetecinin, cumhurbaşkanına, önceden danışıklı sorular sormasının çılgınca bir şey olarak görülmediği bir ülkedir. Bizim toplumsal "ilkellikler"imize karşı keskin eleştirilerin en yenileri için her zaman açgözlülükle vesile arayan yabancılar, medya ve iktidar arasındaki ensest ilişki gerçeğini, şüphesiz ki çok çarpıcı resmeden, biraz feodal bu tür bir tutumu hayretle karşıladılar. (Örneğin, *"Fransa'da gazeteciler, haklarında yazı yazdıkları kimselere genellikle çok fazla yakındırlar,"* diye değerlendirdi, 10 Mayıs 1983 tarihli İngiliz gazetesi The Guardian.)

Oysa yabancı ülkeler bu konuda yanlış düşünüyorlardı; onların ilerleme ve yenilik çağrıları demek ki bizde istenen yankıyı uyandırmadı. *Le Monde* gazetesinin kurucusu Hubert Beuve-Méry çok uzun bir süre önce, *"Gazetecilik, temas ve mesafe mesleğidir"* diye açıklamıştı. Artık geriye temastan başka bir şey kalmadı.

Alain Peyrefitte'in çıngırağı susturuldu. Gene de, eski cumhurbaşkanının, Vichy rejiminin iğrenç ve kirli işlere bulaşmış önde gelenlerinden biriyle, savaştan sonra uzunca bir süre ve bile bile görüşmeye devam ettiğini, Cezayir'in bağımsızlık savaşçılarını giyotine gönderdiğini ve... cumhurbaşkanlığı görevine ilk başladığı dönemden beri kanser olduğunu ortaya çıkarmak[6] için, François Mitterrand'ın ikinci yedi yıllık başkanlık döneminin bitimini beklemek gerekti. Bu sonucu elde etmek için öyle çok araştırmacı, öyle çok gazeteci birbiriyle yarışmıştı ki! Yabancı ülkelerde acımasızca dikkatleri çeken böylesine devasa bir iflas, bizde başka şeylerden söz etme arzusunu daha da körükledi. Fransa'da haber merkezi yöneticileri için başarının göstergesi, öncelikle ve daima, canı ne zaman ve neyi isterse anlatan bir yetkili bulmak ama bunu, ilk kez kendisinin sorumlusu olduğu basın organında dile getirmesini garantiye almaktır. Bu şekilde devlet görevlilerinin düşüncelerini yaymaya, "atlatma haber" denildiği bile oluyor. Bu türden bir performans ise, hemen her zaman manşet olmaya layıktır.

Unutkan olmayalım. 1984'te François Mitterrand, yeni bir özel televizyon kanalı, Canal Plus'ü kurduğunda onu, daha önce kendisinin özel kalem müdürlüğünü yapmış olan André Russelet'ye emanet etmişti. On yıl sonra Fransız-Alman kanalı Arte'ın sorumluları *Transit*'in yüzüncü yayınına birtakım kesitler koymak istediklerinde, akıllarına saray adetlerimizin mucidininki kadar ilginç bir fikir geldi: Fransız Cumhurbaşkanı ve Alman Başbakanıyla ortak bir söyleşi yapmak. Hepsi bu kadar da değil: Televizyon kanalının genel yayın yönetmeni ve eski Başbakan Pierre Mauroy'nın eski danışmanı Jérôme Clement, Kohl ve Mitterrand'a,

kendileriyle görüşme yapması uygun olan gazetecilerin bir listesini verdi. Bu, Almanya'da büyük bir şaşkınlık yarattı.* Oysa Bay Clément bunu övgüye değer bir açık sözlülükle izah etti: *"Fransa'da, mülakat yapacak gazetecileri seçerken Elysée'nin fikrini almak* (Cumhurbaşkanlığı Sarayı, ÇN) *tamamen normaldir. Gazeteciler, siyasi iktidarla ve tabii aynı zamanda kültür dünyasıyla çok daha sıkı ilişki içerisinde bulunurlar."*

Bay Chirac'a bakılırsa, göbek bağı koparılmıştı. Ama gene de Elysée, devlet başkanının söyleşi yapmak için seçeceği gazetecilerin özelliklerini ve kimliğini "tartışıyor." Eğer söyleşinin hoş ve zevkli geçmesi isteniyorsa huzura Jean Marie Cavada çağrılır; düzeyli olması isteniyorsa Alain Duhamel'e haber salınır. Yok eğer "içlidışlı" olması tercih ediliyorsa, koşarak Michel Field gelir. ORTF'den bu yana kat edilen yol neredeyse baş döndürücü...

İyice hesaplanmış bir hamle ile, aşırı-sol militanlıktan medyatik merkez-sola, oldukça şık bir dönüş yapmayı başarmış gazeteciler kuşağının en yeni sembolü, Michel Field'dir. Başkalaşım geçiren, ne yazık ki son derece bayağı –ve az çok edebi kültüre sahip olanların Balzacvari olarak nitelediği– bu tür, on yılı biraz aşkın bir süre önce yayınlanan müthiş bir eleştiri yazısının da konusuydu.[7] Bouygues'in TV kanalında Anne Sinclair'in yerine geçen M. Field için bu, bir sıçrama tahtasıdır. Mart 1994'te France2 TV kanalı haber dairesi, halkın hiç tutmadığı, birbirinden beter hükümet tasarılarından olan "Gençlere SMIC" (asgari üc-

* *Süddeutsche Zetung, "Başbakanla hangi gazetecinin görüşebileceği konusunda pazarlık yapmanın, Almanya'da, gazeteciliğin bağımsızlığı kuralını zedeleyen bir davranış olduğunu"* yazdı. Aktaran *Le Monde*, 25 Mayıs 1994.

ret, ÇN) projesi üzerine, akşam saatlerinde bir tartışma düzenlemeye karar verdi. France2'nin o zamanki müdürü Louis Bériot şunları söylüyor: *"Elkabbach, Jean-Luc Mano'ya, gençlerin gelip düşüncelerini açıklayacakları, rahatlatıcı tarzda bir program hazırlamasını tavsiye etti. Programı sunma görevi Michel Field'e verildi. Zira, gençlerle konuşmak ve belirli bir inandırıcılığa sahip olmak için, kendisi de genç olan, solcu ve filozof birisine ihtiyaç vardı."*[8] Program, Balladur hükümetinin tepkisine yol açınca –ve misilleme olarak bu devlet kanalına ayrılan bütçeden 800 milyon franklık bir kesinti yapılınca– France2'nin o zamanki haber müdürü Jean-Luc Mano, çırpındı ama boşuna: *"Bakın, akşamki programı iyi bulmayan bir bakanla görüştüm. (...) Ona dedim ki, kaynama başladığında iki çözüm vardır: İsterseniz tencerenin kapağını açarsınız, pek hoş olmasa da yüzünüze biraz buhar çarpabilir. Ama kapağı açmaz ve suratınıza fırlamasına yol açarsanız, bu çok daha fazla acı verir. Şüphesiz biz, emniyet subapı görevi gördük. Zeki olanlar bunu iyi anladılar."*[9]

10 Ocak 1995'te basit bir olay, yağdanlık gazeteciliğinin müthiş direnişini ortaya koydu. Matignon'da Edouard Balladur, basına, yeni yıl dileklerini sunuyordu ki birdenbire beklenmedik alkışlar ortalığı çınlattı. Mutluluğu elbette herkes paylaşıyordu, çünkü başbakan, yeni seçilecek cumhurbaşkanının kendisi olacağına o kadar emin bir şekilde, gazetecilerin kendisine verdikleri "destek"ten dolayı memnuniyetini belirtmekteydi: *"Genel olarak sizden şikâyetçi olacağımı zannetmiyorum."* Şikâyet etmek için gerçekten de hiçbir neden yoktu: Canal Plus'deki –her gün yayınlanan– rahatlatıcı bir kukla programı, birkaç parti gazetesi,

haftalık iki mizah dergisi dışında medya, onun avucundan yemleniyordu. Elbette en başta TF1, ama aynı zamanda Edouard Balladur'un beş yıl önce ülkeye zorla benimsettiği, sıkıcı söyleşi kitaplarından birisinde ona, hak ettiği değeri biçen Europe1'in kadir bilir gazetecilerden birini başına getirdiği France2 ve France3 de öyleydi.

"Edouard Balladur, önce ikametgâhında, başbakan olduktan sonra Matignon'da, hem onu dinlemek, hem de duyduğu kaygılardan bahsetmek için, her hafta çay saatinde onu davet ederdi."[10]

Bir parça bir basın kulübüne, meşhur yorumcular cephesine benzeyen bu çay saatleri, fazla endişe uyandırmıyordu. Tamamen yerinde bir çokseslilik çerçevesinde, Paris'in en büyük günlük gazetelerinden biri, açıkça sağ eğilimli Balladur yanlısı olurken, diğeri, daha çok solda olduğu halde, tam bir Balladur'cuydu. Aynı zamanda gün içinde de iyi bir denge kurulmuştu: Birinci gazete sabah, ikincisi öğleden sonra yayınlanıyordu.

Her şey o kadar yolundaydı ki, haberleşmeden sorumlu bakan Alain Carignon'un Lyon'daki Saint-Joseph Hapishanesinde biraz vakit geçirmek için hükümetten istifa etmesi gerektiğinde, yerine çarçabuk ve kazasız belasız Nicalos Sarkozy geçti. Buna rağmen karar kışkırtıcıydı; bu sonuncu kişi o sırada aynı anda devlet radyo ve televizyonundan sorumlu bakan, bütçeden sorumlu bakan ve... cumhurbaşkanlığına aday Edouard Balladur'un sözcüsüydü. Ancak, aynı zamande Neuilly Belediye Başkanı da olan Sarkozy'nin medya çevreleriyle kurmuş olduğu sıkı dostluk, yersiz ve kırıcı tüm eleştirilere karşı kalkan vazifesi gördü.

Bu güzel dönem kötü bir olayla noktalandı. 1995 Mar-

tından itibaren medya adayının şansı kalmamıştı. Öngörülerin ve planların doğruluğu konusunda iyi bir gösterge olan kamuoyu yoklamaları tehlike çanları çalıyordu. Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmaları ihtimali bile Parisli gazetecileri mutluluktan havaya uçuran iki aday, birbiri ardı sıra kendilerine bağlanan güveni ve umutları boşa çıkarmış oluyorlardı. Buna, birincisinin (Jacques Delores) geveze korkaklığı, ikincisinin ise (Edouard Balladur) seçmenleri bariz bir biçimde hiçe sayan tutumu neden olmuştu. Bu durumda, hiç vakit kaybetmeden önceden pek ihtimal verilmeyen Jacques Chirac'ın cumhurbaşkanı seçileceği fikrine alışmak gerekirdi.

Tesadüfi bir olay karşı-iktidarı uykudan uyandırmakta gecikmedi.

Toplumsal çatlaklardan yararlanarak, henüz göreve gelmiş bir savcının, Paris Belediyesine ait muhteşem bir daireyi, üstelik de ucuz bir fiyata işgal etmekte olduğunu. *Canard Enchainé* sayesinde öğrenmiş olduk. Bunun ortaya çıktığı günün akşamı Jacques Chirac, France3 TV kanalında haftalık bir programı idare etmenin yanı sıra, France Inter radyosunda "felsefi" bir program yapan ve yeni kurulan eğitim amaçlı televizyon kanalına da başkan olarak atanan Jean-Marie Cavada'nın konuğu idi. Onca yeteneğe sahip (düşünür, gazeteci, eğitimci, yapımcı) Jean-Marie Cavada, herkesin merakla beklediği soruyu tereddütsüz sordu: *"Sayın Cumhurbaşkanım, çok merak ediyorum, sanıyorum izleyicilerimiz de merak ediyordur, ezbere kaç elma türü sayabilirsiniz?"* Oldukça gülünç ve hatta pervasızca bir durum.

Kısa bir süre sonra, kamuoyu yoklamalarında önde giden J. Chirac ile şansını deneme sırası France2'ye geldi.

Bundan on beş yıl önce, gene *Canard Enchaîné*'nin ortaya çıkardığı "elmas meselesi" hakkında Valéry Giscard d'Estaing'e soru soracak gazetecilerin, o lanetli soruyu yönelterek başkanlığın gazabına uğrayacak, süklüm püklüm olacak kişiyi seçmek için aralarında kura çektikleri anlatılır. Alain Duhamel 1979 Kasımında mesleğini yapma hakkını böylelikle elde etmişti. Aradan yedişer yıllık iki başkanlık dönemi geçmişti; *Nouvel Observateur*'ün o zamanki yayın yönetmeni olan ve bu nedenle devlet televizyonundaki meslektaşlarından daha az misilleme tehdidiyle karşı karşıya bulunan Laurent Joffrin, cesaretini toplayıp şöyle dedi:

— Laurent Joffrin: *"Bay Chirac, düşüncenizi öğrenmek için size sevimsiz ama esaslı bir soru soracağım, sanırım gazeteciler, hep adayların hoşlanacakları soruları sormak zorunda değildirler.*

— Jaques Chirac: *Elbette.*

— Laurent Joffrin: *Canard Enchaîné'de yayınlanan makale bir tartışma başlattı. Bu makalede, sizin kiraladığınız, ailenizin kiraladığı yedinci ilçede bir apartman dairesi söz konusu edildi, yani söz konusu edilmişti.*

— Jacques Chirac: *Daireyi kiralayan benim.*

— Laurent Joffrin: *Siz mi? Bir gayrimenkul işinden çıkar sağladığınız, bu sayede gayrimenkul olarak bu apartmanın sahip olduğu konfora nazaran ucuz bir fiyata kiraladığınız yüzünüze karşı söylendi, eleştirildiniz. Siz de her şeyin yasal olduğunu, öyleyse yolsuzluk bulunmadığını söylediniz. Bu konuda aksini iddia eden olmadı. Ama görüntü açısından ne de olsa biraz can sıkıcı değil mi?-Çünkü bu, yine de size, tamamen dürüst olsa bile -ki herkes dürüst ol-*

duğunu düşünüyor– normal vatandaşlara kapalı belirli bir ayrıcalıktan –ötekilerle birlikte ve tıpkı ötekiler gibi– yararlanan çıkarcı herhangi biri görünümünü biraz verme tehlikesi taşıyor, çünkü ne de olsa söz konusu kira, apartmana göre besbelli ki çok düşük bir fiyattır."

Adayların daha kaba sorulara muhatap kaldıkları da olmuştur.

Fransa'da bir cumhurbaşkanı ölmüş de olsa, saygı uyandırır. Timisaora (Romanya'daki Timaşver kenti, ÇN) toplu mezarlarının sahte olması, Körfez Savaşında medyanın yoğun biçimde savaş şakşakçılığı yapması, Maastricht referandumunda Avrupacılığı, 1994'te Balladurculuğu yoğun biçimde savunması karşısında oluşan hoşnutsuzluğu dikkate alan özeleştirel bir yorum görmek mümkün olmadı. Ve medyanın, yekvücut halde Juppé planını hararetle desteklemesinin üzerinden olsa olsa iki ay geçmişti ki... François Mitterrand'ın ölümüyle birlikte Fransa'yı yeni bir çiğ gazetecilik ve yapay birlik-beraberlik dalgası sardı. Olaylar dikkat çekici ama can alıcı nitelikte değildi. Ölen kişi artık cumhurbaşkanı değildi –eski partisi yavaş yavaş onun yaptığı işlerin dökümü gibi elim bir işe koyulmuştu. Dünya çapında ilgi uyandırmış biri de değildi; sağ, hiçbir zaman ondan hoşlanmamıştı, çünkü iktidarı elinden almıştı ve sağ onun solda olduğunu düşünüyordu. Solun önemli bir kısmı da geçmişini öğrenip yaptıklarının sonuçlarını düşününce ondan kopmuştu. Oysa Fransa'nın otuz yılı aşkın tarihine damgasını vurmuş bir kimsenin taşıdığı değeri tartışmak için onun beklenen ölümünü vesile yapmak yerine, gazetecilerin neredeyse tümü hazırladıkları dinsel ayini andıran programlarda, Mitterrand'ın ardından yağcılık yapma yarı-

şına koyuldular. Hep birlikte çıktıkları Vézelay Kilisesi semalarındaki helikopter gezisinde, eski cumhurbaşkanıyla geçmişte gerçekleşen çeşitli diyaloglarını, özel mülakatlarda kendilerine neler söylediğini vb. aktarmayı daha uygun buldular ve onu, neredeyse çağımızın Saint-Simon'u ilan ederek asıl konudan uzaklaşmayı yeğlediler. Bazıları dengesizlikte daha ileri giderek, kendilerini haftalık derginin başına kadar taşıyan Mitterrand'cı uysallıklarını övdüler* Öyle aniaşılıyor ki karmakarışık politik zeminde bazıları için (Serge July, Franz-Olivier Giesbert), Mitterrand'ın cenaze töreni, vekâleten kendi kendini kutlamaktan farksızdır; zaten eski cumhurbaşkanında en değer verdikleri şey tam da onun fırsatçılığı ve düzenbazlığıdır.

13 Ocak 1996 günü France2'nin öğlen ana haber bülteninde, artık âdet haline getirdiği ve kendi düşünce fukaralığına denk düşen bir program sergilendi: "Mitterrand ve şapkalar" hakkında bir röportaj. Bu konu, örneğin Mitterrand ve onun, servetlerinin hızla artmasına yardımcı olduğu sicav hissesi sahipleri, ya da Mitterrand ve Mitterrand'ın sokağa

* *Evénement du Jeudi* (Edj) dergisinin baş hissedarlarından Thierry Verret 6 Mart 1997 tarihli sayıda, derginin yayın kurulu yönetimine alman George-Marc Benamou ile ilgili yazısında en ciddi pozlarından birini takınıp şunları yazıyordu: *"Kaymak tabakanın dışında kalmış, şaşkınlık yaratan ve sınır tanımaz kişiliğiyle o, 'dördüncü kuvvet' olarak adlandırılan şeyin sağladığı rahatlıktan başı dönen bazı medya mensuplarının tersine; Edj'in gerçekten karşı-iktidar rolü oynamasına katkıda bulunacaktır. Evenement du Jeudi'ye şahsiyet kazandıran sınır tanımazlık ve hatta kışkırtıcılık gibi özelliklerle de uyum sağlamaktan haz alacağını biliyorum. Yani başarı ve sürekliliğin bütün bileşenleri bir araya toplanmış oldu."* Oysa George-Marc Benamou, daha önce, François Mitterrand'ın ikinci yedi yıllık cumhurbaşkanlığı döneminde cumhurbaşkanlığı sarayının haftalık yayını olan Glob'un yazılışlerini yönetiyordu. Daha sonra, eski cumhurbaşkanının son yıllarını ele alan dinî bir kitap yazdı. *Evenement du Jeudi*'ye gelince: Jean-Luc Legardère'in, gazetenin sermayesi içindeki payının % 23'ten % 48'e yükselmesi, onun haddini bilmezliğinin teminatı oldu.

atılıp sefalete sürüklenmelerine neden olduğu çelik işçileri gibi başka herhangi bir konuya göre çok daha faydalı görülmüştü. Oysa daha iki gün önce *Le Figaro*'da Jean-Luc Mano, –France2'nin o zamanki haber müdürü– kamuoyu önünde, kendisinin de ötekilerle birlikte hizmet etmekte olduğu boş vaat fıçısını meşrulaştırmak için çırpınıyordu: *"İçinde bulunduğumuz şu milli birlik günlerinde eleştiriye pek yer vermediğimiz için kınandığımız oluyor. Eleştiriye az yer veriyorsak bunun nedeni, herhangi bir çatışmanın yaşanmaması ve tarafların karşılıklı olarak bir çeşit ateşkes ilan etmiş olmalarıdır."* Haydi oradan, karşı iktidar denilen şeyin bu şekilde tarifine ancak başka bir tanımlama yaraşır.

Körfez Savaşı sırasında basın, savaşı kızıştırmakla meşgul oldu. *L'Humanité* ve aralıklı olarak *La Croix* dışındaki bütün günlük gazetelerin yönetmenlerinin, askerlerimizin hizmetine girdiği bu çatışma sürecinde gazetecilerde eleştirel yaklaşımın yok olduğuna dair çok şey söylendi.[11] Radyolar, televizyonlar ve haftalık yayınlar neredeyse tek vücut olmuş, Cezayir'de yenik düşmüş ve ıskartaya çıkmış subaylar için hazırlık kursları sınıfına dönüşerek ve Araplardan intikam almak için yanıp tutuşarak, hep bir ağızdan bağrışıyorlardı. Gene de bazı aykırılıklar ve bu üstü kapalı oyuna ortak olmayı reddeden bazı gazeteciler çıktı. *Libération* gazetesi ve France2'den bazı isimler hâlâ herkesin hafızasında. O günlerde bozguna uğramış bir mesleğin onurunu, biraz onlar kurtardılar.

Bu çatışma süresince, kablolu yayınlarla Fransız devlet kanallarından yayınlanan programları ve Amerikan televizyonlarının haber programlarını sürekli izleyen bir kimsenin dikkatini, bir şey kesinlikle çekmiş olmalıdır.

Dikkat çekici bu şey, CBS ve CNN'nin gazetecilerinin, resmi demeçler ve omzu kalabalıklar karşısında, Parisli meslektaşlarından daha az boyun eğmiş olmaları değildir. Yumuşak başlılığın dozu aslında aşağı yukarı aynıydı. Tuhaflık başka yerdeydi. Alınan tüm kararların ve operasyonların her bir ayrıntısının yegâne kaynağı Beyaz Saray olduğu halde, Paul Amar gibi Parisli gazetecilerin, Elysée Sarayı'nda "savaş konseyi" kurulduğu ve tayin edici önemde "ültimatomların" buradan Bağdat'a gönderildiğini tantanalı bir şekilde ispatlamak için canının çıktığı görülüyordu. Ve bütün bunlar, canlı yayında söyleniyordu. ABD'de bu haberin epeyce bir saat farkıyla yayınlanmasından dolayı, ulusal girişimciliğimizin kaderine ilişkin derhal daha fazla bilgi edinmek isteyen sınırlar ötesindeki yurtsever gazetecilerimiz sabırsızlanıyorlardı. Ne yazık ki uzaktan kumanda aletine parmağınızla basit bir dokunuş, Fransa'nın kendisine düşen rolü oynadığına inandırmaya dönük bu çalım satmanın fos olduğunu anlamak ve gerçeği görmek için yeterli oluyordu. Daguet Birliği'nin piyade topçularını göndermek dışında bir katkısı ve etkisi yoktu. Amerikan televizyon kanallarına dönüp bakınca, diplomatik ve askeri alanda asıl hiyerarşinin nerede olduğu hemen anlaşılıyordu. Kimse, küçük bir kısa haber olarak bile, savaşın kaderi ile ilgili olarak Paris'te yaşandığı söylenen bu mühim gelişmelerden söz etmiyordu.

Körfez Savaşı sırasında iktidar ve gazetecilerin birbirleriyle kaynaşmalarının köklü nedenleri nelerdi? "Müttefik" uçakları eski Mezopotamya'yı yıktıklarında, Charles Villeneuve gibi ender rastlanan incelikte bir kültür adamı, bunu gayet iyi açıkladı: *"Bu, uygar dünyanın Araplara karşı savaşıdır."* Ama gene de ulusal benmerkezcilik ve "uygarlaştırı-

cı misyoner takımı"nın sömürgeci özlemleri, sadece ikincil bir rol oynadı. Buna karşılık, havaya girmiş izleyiciler, olan biteni *"sonsuz bir zevkle"*[12] seyredip, *"şaşaalı bir devri"* akıllarına getirdiklerinde; herkesin, bilhassa da "iletişim çağı"nın kendilerine özel bir sorumluluk yüklediğini düşünenlerin kendilerini geri çektikleri böyle zamanlarda, herkeste ulusal birlik coşkusu ortaya döküldü. "İktidar karşıtı" olmak kendilerinin ve gazetelerinin gücünü tehdit etmemiş miydi? Basın mensuplarının birçoğu, o zaman kurtlarla birlikte ulumayı yeğlediler. Oysa gazeteci, başkaldırma gibi bir niteliğe sahip olduğunu, heyecan ve hoşgörüsüzlüğün kabardığı o dönemde gösterebilmeliydi. Oysa o tek yumruk olma rüzgârına kendini kaptırıp çamura batmaktan, teknolojinin sağladığı en yeni oyuncaklarla caka satmanın düşünülebildiği hayasızlık seline kapılmaktan, düşmana karşı cephe oluşturup ordusu ve ülkesiyle birlikte "seferberlik halinde" olmaktan hoşlanmaktadır. Halk ile iktidar* arasındaki uzlaşmanın pekişmesi için, gazeteci uyanıklığının bir kenara bırakılması gerekiyordu. Böylece gerçeği itiraf etmenin yerini hizmet etmekten duyulan mutluluk alıyordu.

Maastricht Antlaşmasına ilişkin referandum kampanyası döneminde, Körfez Savaşında görülen taşkınlıklar tekrar yaşandı. Burada da birçok şey iç içeydi: Halk geçmişe özlem ve korkudan başka bir şey bilmiyorken, geleceği ("Avru-

* Nisan 1991'de Europe 1 radyosunda kendisiyle söyleşi yapılan bir kamuoyu araştırmaları kuruluşu görevlisi, geride kalan çatışmanın sorumluluğunu daha o zamandan "kamuoyuna" yıkıyordu: *"Körfez Savaşı sırasında Fransızların bir dizi konu üzerinde yeniden değerlendirme yapabileceklerini gördük. Örneğin gençlerin orduyla ilgili, bütün Fransızların ise Amerika ile ilgili fikirlerinde değişiklikler yaşanmasına tanık olduk. Eğer üzerinde dikkatle durulmazsa bu eğilim, Fransızları rehavete sürükler."* (Aktaran, Patrick Champagne, "Çoğunluğun Yasası," *Toplum Bilimleri Araştırması*, No 101-102, Mart 1994.)

pa'yı") kuran seçkin azınlığı cesaretlendirme arzusu duyuluyor; özellikle "popülist" ve "milliyetçi" aşırılara karşı mücadele ettiği durumlarda merkez eğilimler içgüdüsel olarak tercih ediliyor: Baştaki nedenlere özellikle duyarlı olan "uzmanların" ve "aydınların" görüşleri onaylanıyordu. Saçma olana karşı sağduyu, gizli kapaklı olana karşı açıklık, geçmişe karşı gelecek, başıbozukluğa karşı düzen; sınıfsal ve belli bir kasta ait bu küçümseyici söylev, Juppé planına karşı gösteriler sırasında birdenbire su yüzüne çıkacaktı.

Maastricht sorununda kalkış noktası temelli ve oldukça basitti. Söz konusu olan şey, *"rekabetin serbest olduğu açık bir ekonominin"* doğuşunu hızlandırmaktı. Sosyalist bakanların tamamının, sağ muhalefetin çoğunluğunun ve parlamenterlerin % 89'unun, böyle büyük bir mutluluğu öngören bir antlaşmayı onayladıkları iyice ortaya çıkınca, karşı-iktidar, hizaya girmekten başka yapacak bir şeyinin kalmadığını anlamıştı. Kuşkusuz ki onun bu durumu, o anki ideolojisini ve ülkenin politik, sosyal ve entelektüel seçkin azınlığına ait olma duygusunu doğal olarak iyice güçlendiriyordu. Ama yine de aşağıdaki alıntılar,[13] arkasından gelecek olanlar akılda tutularak okunmalıdır.

20. yüzyıl tarihçileri henüz kamuoyu yoklamaları şimdiki kadar gelişkin değilken, kamuoyunun durumu hakkında bilgi toplamak istediklerinde uzun bir süre gazeteleri okumaya dalarlardı. *Le Monde, France Soir* ve *Le Figaro*'ya, *Le Nouvel Observateur, Paris Match* ve *L'Express*'i şöyle bir taradıktan sonra, sırayla RTL, RMC, France Inter ve Europe1'in yayınlarını dinler ve televizyon haberlerine göz atar ve bu turu *Les Echos* veya *Télérama* ile tamamladıklarında, komünistlerinki haricinde genel eğilimi değerlendire-

bilecek durumda olurlardı. Ama eğer Eylül 1992'de bir tarihçi böyle bir denemeye girişmiş olsaydı, her şeyden önce ilkin, ayakta kalabilen günlük gazetelerin sayısındaki düşüşü fark ederdi.* Ama referandumda, "hayır" oylarının neredeyse *çoğunluğu* oluşturacağını asla hayal edemezdi, çünkü adı geçen yayın organlarının –ve burada anılmayan diğerlerinin– ezici çoğunluğu, "evet" oyu verilmesi çağrısında bulunmuşlardı.

MAASTRICHT'İN KOÇLARI

"Demokratik sistemimizin çıngırağı bozuldu", "sapkın basının kampanyası", "sinsi gazeteciler": Büyük bir haftalık derginin değerlendirmeleri ve François Mitterrand'ın medyayı teşhir etmek için söylediği bu sözler "Habaş Olayı"ndan sonraya denk geliyordu. Maastricht Antlaşmasına ilişkin tartışma boyunca ise çıngırağın, "evet" lehine pek sorunsuz çalıştığı görülüyor. Sosyalist hükümet, sağın liderleri ve işverenler; istenilen yankıyı veren, saygılı ve neredeyse yekvücut olmuş bir basına sahiptiler. Okurlarının baskısı altındaki bazı büyük ulusal gazeteler tereddüt ediyorlardı ama *"karar vakti"* gelip çattığında, *"uzun ve hararetli tartışma" "eleştirel bir evet"*le noktalandı. (Alain Peyrefitte, *Le Figaro*) Diğerleri, daha çok ölçüyü kaçırmış, tekrarcı, kestirmeden giden yayın yönetmenleri sayesinde tartışmayı daha hızlı sonuçlandırdılar. *Le Monde*'un o zamanki yönetmeni Jacques Lesourne, kalemi kâğıdı eline aldı ve şöyle dedi. *"Referandumda bir hayır sonucu çıkarsa bu, Fransa ve Avrupa için, Hitler'in iktidara gelişinin yol açtığı yıkımdan*

* Fransız günlük gazetelerinin sayısı 1946'da (28'i ulusal ve 175'i yerel olmak üzere) 203 iken, 1995'te (11'i ulusal, 56'sı yerel) 67'ye düşmüştür.

sonraki en büyük felaket olur."

Haftalık basına gelince; sahip olduğunu iddia ettiği çoğulculuğun yapay niteliğini, kuşkusuz Körfez Savaşından beri bu denli açığa vurmamıştı. Bazılarının *"köklü ve dramatik bir kumar"*, başka bazılarının da *"Fransa'yı parçalayacak"* bir tehdit olarak değerlendirdikleri referandumda *"evet oyunun avantajları"* yine de ağır bastı. Ne de olsa *"rahatça hayır demek mümkün değildi ve eğer daha makbule geçecekse felaket tellallığına bile başvurulabilirdi." (Claude İmbert, Le Point)* Kuşkusuz seçmenler, Fransa'da egemen düşünceyi yayan haftalık dört büyük dergiyi mutlaka okumak zorunda değillerdi. O dönemler Jean François Kahn tarafından yönetilen *Evénement du Jeudi*, diğerlerine göre sadece biraz daha hararetliydi. Ama *Le Point*, *L'Express* ya da *Nouvel Observateur*'ün felaket habercisi kapak sayfalarına bakıldığında da, iç sayfalara garnitür olarak serpiştirilmiş yorum ve haberlerin çeşitliliği hakkında çabuçak bir fikir edinmek mümkündü. Ve 1992 Eylülünde bu tür tartışmalara oldukça mesafeli olduğu sanılan Télérama bile *"Avrupa para birliğini gerçekleştirmek"* üzere *"kapıya dayanan bu fırsatın"* üzerine atladı.

Radyolar bedava ve "amatör" olmalarının yanı sıra, aynı zamanda "evet" ve "hayır"ı kabul eden iki Fransa olduğu fikrine açık olacaklar mıydı? Böyle bir şey, Elisabeth Guigou ve Valery Giscard d'Estaing'in, François Létard ve Pierre Bérégovoy'un ortak mitingleriyle üstü örtülmüş eski bir yarayı kaşımak demek olurdu. Böyle bir tehlikeyi savuşturmak için, söz hakkı sadece zaten yazılı basında da köşeleri tutmuş bulunan ve modern Avrupa fikrine kazanılmış olanlarla sınırlandırıldı. *L'Express*'te veya *Le Point*'da okumadınız mı? Europe1'den de dinleyebilirsiniz. RTL'de söylenenleri pek iyi anlayamadınız mı? Öyleyse *Le Nouvel Economist*'i yeniden okuyun. Tanınan gazetecilerinin hepsinin de "evet" yandaşları

olduğu bilinen France2 televizyonundaki *Gerçek Saati* programına gelince; yapımcısı François Henri de Virieu'yü RMC radyo istasyonundan izleyip, Guillaume Durand ve Jean d'Ormesson'un TF1 kanalında cumhurbaşkanına hediye ettikleri program hakkındaki şu yorumunu dinlemek yeterliydi: *"Her şeyin ya gazeteciler tarafından ya da SOFRES kamuoyu yoklamalarına katılanlar tarafından dile getirildiği bir ortamda, Philippe Séguin'in* ('hayır' yanlısı) *orada bulunması, tartışmanın netlik kazanması bakımından mutlaka gerekli değildi."*

Gerçi "tartışma" netleşmiş olsa da hedef her zaman aynı değildi. Biri, *"Avrupa'da barışı teminat altına almak ve dünyanın en güçlü parasına sahip olmak istiyor muyuz?"* diye soruyor, diğeri *"Pazartesi günü ya daha güçlü olacağız ya da daha güçsüzleşmiş olacağız"* diye yanıtlıyordu. Bir üçüncüsü, *"hayır oyları Fransa'nın itibarını düşürür, evet oyları ise elindeki kozlarını güçlendirir"* deyip kesin hükmünü veriyordu. Bu ahenksizlik pek mütevazı bulunmuş olacak ki, dokuz program yapımcısından sekizinin Maastricht yanlısı olduklarını açıkça ilan etmiş oldukları bir radyoda, haftalık bir derginin "evet" yanlısı bir yönetmeniyle, günlük bir gazetenin yine "evet" yanlısı yönetmeni arasında tartışmayı kızıştıracak bir şeyler bulunabildi. France Inter radyosunda düzenlenen bir "tartışma" programında ise, ilk defa bir konu üzerinde –...Maastricht'e evet konusunda– hemfikir olan iki çevreci, Brice Lalonde ile Antoine Waechter karşı karşıya getiriliyordu. Europe1'de her pazar, "evet" yanlısı iki gazeteci (Serge July ve Alain Duhamel), "Karşı Karşıya" programına çıkıyorlardı.

Bernard Pivot'nun, *"zenginlerin ve medya maymunlarının küstah azınlığı"*, *"tuzu kuru horultucular topluluğu"* diye nitelendirdiklerinin karşısında cahil ve fanatik pleblerden başka kimse yoktu. Onlar da *"haydutlar"*, *"bozguncular çetesi"*, *"yıkıcılar"*, *"umut*

söndürenler", *"Münih ve Rostock nazi sürülerinin artıkları"*, *"barbarlar"* olarak nitelendirilip, Jean-François Kahn'ın mütevazi deyimiyle *"dikenli tellerden örülü bir hayır'ı, açıklığın evet'ine"* ve *"etnik arınma mantığını, Avrupa'nın kaynaşmasına"* tercih edenler olarak mahkûm edildiler ve bir de üstelik daha beteri ile tehdit edildiler: O dönemde Brüksel Komisyonu'nun başkanı olan Bay Delors, "hayır" çıkarsa istifa ile tehdit ediyordu. Daha iki sene önce Iraklılara karşı pek de barışsever davranmayanlar şimdi hep bir ağızdan *"Yeter artık savaş istemiyoruz!"* diye haykırıyorlardı.

Basından bahseden kişi, basın dosyasından da söz ediyor demektir. *Basın Dosyası* adıyla bir program hazırlayan Ivan Levai'nin France Inter'de –pek istemeyerek de olsa– görüşler arasında bir denge kurmaya çalıştığı dönemde, yine "evet" eğilimi "hayır"a göre daha ağır basıyor ve daha bir hararetle dillendiriliyordu: *"Edgar Morin'in yazısının aktarılması* (ikinci kez okunuyordu) *bana, neredeyse bir zorunluluk gibi görünüyor"* diyordu.

Ve *"Le Figaro, evet lehine son argümanların dökümünü yapmaya girişince"* France Inter'in tek gözü görmez *Basın Dosyası'nın*, bunu birlikte yapmaktan geri kalmayacağına kimsenin kuşkusu yoktu. İstasyonun haber müdürü de, Bay Giscard d'Estaing'in kampanyasıyla *"büyülenmiş ve heyecanlanmış"* olduğunu, Bay Barre'in kampanyasından ise *"çok etkilendiğini"* ve Bay Rocard'ın ve Fabius'un *"verdiği söylevlerin düzeyinden duyduğu heyecanın"* tasavvuru imkânsız ve çok yüce olduğunu, zaten itiraf etmişti. O anda yanında bulunan, istasyonun dalkavuk gazetecilerinden birisi de *"evet yanlılarından başka kimse yok"* diye yağcılık yapıyordu.

Tabii "hayır" yanlısı görüşler de dile getirildi, ama daha az, alelacele ve mikrofonun bir tuzak gibi uzatıldığı anlarda. Jean-Pierre Elkabbach'ın Europe1'de yönelttiği sorular, militan karakterliydi. *"Yalnızca sloganlarla*

konuşmasını engellemek için", Philippe de Villiers'in sözünü kesti. Pierre Messmer'i ise şu sözlerle dinleyicilerine tanıttı: *"General de Gaulle'ü ölümünden yirmi iki yıl sonra konuşturup, Maastricht'e hayır diyen, de Gaulle fanatiği"* Diğer yandan Bay Giscard d'Estaing ile konuya giriş daha zarif oldu: *"Evet lehinde yürüttüğünüz muhteşem kampanya, aynı zamanda pedagojik ve sağduyulu bir kampanya oldu."*

"Evet" yanlıları eğer fazla sıcak karşılanmamışlarsa, rahatsız oluyorlardı. Örneğin France2'de Başbakan Pierre Beregovoy, saygıda kusur eden bir gazeteciye sertçe şöyle demişti: *"Benim pek acelem yok, umarım sizin de yoktur."* Doğru, kanal ona tahsis edilmişti.

Gerçekten de bolca zamanları vardı. TF1'de üç saat boyunca hepsi de "evet" yanlısı üç gazeteci, *"değişik eğilimleri temsil eden bir topluluk önünde"* cumhurbaşkanına sorular sordular. Çevreci Kuşak adlı marjinal grubun ülkenin belli başlı partilerinden biri olarak tanıtıldığı programda, çok iyi bir zamanlamayla on bir seneden beri kanser olduğunu kısa bir müddet önce açıklayan cumhurbaşkanı, gece saat 11'e doğru biraz Bay Seguin'le karşı karşıya geldi. İngilizlerin günlük gazetesi *The Guardian*, o geceki programı, "Birleşik Avrupa'nın politik bir reklamı"na benzetti. Programa katılanlardan biri olan Jean d'Ormesson, beş yıl sonra, bunun tam "bir propaganda yayını" olduğunu itiraf etti.

Evénement du Jeudi'nin desteklediği Bay Fabius, gene de durumdan yakınıyordu: *"Eğer medyaya inanılacak olursa 'hayır' daha fazla ilgi uyandırıyor."* Radyo Televizyon Üst Kurulu da, yaz ayları boyunca "evet" propagandasına daha çok yer verildiğini kabul ediyordu. Açıklamaya göre "evet" propagandasına, TF1'de % 46, France2'de % 53, France3'de % 19.1 oranında daha fazla zaman ayrılmıştı. Ama Alain Duhamel yine de, "Yaz boyunca 'hayır' eğilimi referandum kampanyasını kendi tekeline aldı"

değerlendirmesini yapıyordu. Duhamel'in kendisi ise medyadaki tekelleşmeye o kadar karşıdır ki, aynı anda Europe1 radyosunda, France2 televizyon kanalında, *Le Point* dergisinde ve *Le Quotidien de Paris* adlı günlük gazetede gazeteci ve köşe yazarı olarak çalışmaktadır.

Tokyo'daki Fransız muhabirleri, *"Japonya, Maastricht'e evet oyu verdi"* diye belirttiler. Bu bilgi Brüksel'deki Japon elçiliği birinci sekreteri tarafından doğrulandı. Amerika'ya gelince, *Figaro*'nun özel muhabiri Stanley Hoffmann, *New York Times* ve başkan adayı Bill Clinton, uzaktan hepsi de Maastricht Sözleşmesinin kabulünden yana olduklarını belirttiler. Ama yine de *Nouvel Observateur,* biraz sıkıcı gelmeye başlayan bu açıklamaları dikkate almayıp şu başlığı attı: *"Maastricht neden Japonya ve ABD'yi korkutuyor?"* Ve Başbakan Bérégovoy Körfez Savaşından bir yıl kadar sonra, eğer "hayır" yanlıları kazanırsa Fransa yarın, "Bush'a karşı direnemez" dediğinde birçok yorumcu tarafından desteklenmişti. Ne var ki Bush'un kendisi de Maastricht'ten yana olduğunu açıkça ilan etmiş bulunuyordu! Her yol mübah görüldü. Avrupa para sisteminin (SME) başarısının, ortak paraya geçişin teminatı olduğu söyleniyordu, SME'de çatlaklar başlayınca bu kez de, bu durumun ortak paraya geçişi zorunlu kıldığı öne sürüldü.

Ve nihayet bazı ufak dalavereler de döndü. "Hayır" eğiliminin yetkin avukatlığına soyunan Bay Seguin'in aslında gizliden gizliye "evet"in zaferini arzu ettiği söylentisi yayıldı. Zamanın Sanayi Bakanı Dominique Strauss-Kahn *"Eğer 'hayır' kazanırsa para piyasasında fırtına kopar, 'evet' galip gelirse faiz oranlarında düşüş yaşanır"* diye söz vermişti. "Evet" kazandı ama faiz oranları yükselmeye devam etti. Bérégovoy önceden uyarmıştı: *"Yeterince bilgili olanlar, tercihlerini 'evet' yönünde kullanırlar."*

2
PARA KARŞISINDA İHTİYAT

Fransız gazetecileri, gazetecinin bağımsızlığı masalını kanıtlamak için, biraz da kuşku uyandıracak tarzda, sadece politik iktidarla ilişkilerine atıfta bulunurlar. Bu sınırlı alanda, hep aynı çerçevede, televizyonda dönüp dururlar. Mesleğin özgürlüğünün kazanılmış gibi görünmesi için, devlet başkanına –kendisinin isteği üzerine ve önceden kararlaştırılmış konularda– sorular soran kişinin ses tonunun, Michel Droit'nın Charles de Gaulle'la ya da Patrice Duhamel'in Valery Giscard d'Estaing'le yaptığı "söyleşiler"dekinden biraz daha gür çıkması yeterli oluyor. İktidarın icra edildiği mekân yer değiştirdiğine ve Elysée'nin Fransızlara, işletme yaşamına uyum sağlamayı öğütlemekten başka bir işlevinin kalmadığı düşünüldüğüne göre, basını bunca uşaklığa zorlayan bu işletmeler karşısındaki kayıtsızlığın nedeni nedir peki?

Noam Chomsky şunu durmadan tekrarlar: Medyadaki eğilimleri incelerken Batı ülkelerinde komplo teorisine başvurmaya hiç gerek yoktur. Bir gün Amerikalı bir öğrenci şunu sordu: "*Seçkin bir azınlık tabaka, medyayı tam olarak nasıl denetliyor? Bunu öğrenmeyi çok isterim.*" Cevabı şu

olur: *"Peki bu azınlık, General Motors'u nasıl denetliyor? Sorun bu şekilde ortaya çıkmaz. Seçkin azınlığın General Motors'u denetlemesi gerekmiyor, çünkü onun sahibi kendisidir."*[14] Fransa'da bir grup sanayici ile medya arasında arapsaçına dönmüş ilişkiler; ülkeyi, *"devlete, paranın gücüne ve dış etkilere karşı, basının özgürlüğünü, onurunu ve bağımsızlığını"* teminat altına alan bir ibareyi programına koymak isteyen Ulusal Direniş Komitesi'nin Üçüncü Cumhuriyet döneminde karşılaştığı koşullara sürüklemektedir. Elli küsur yıl sonra Bouygues, Matra-Hachette, la Général des Eaux, Havas, La Lyonnaise des Eaux gibi gruplar, medyada, Demirciler Örgütü'nün korkunç anılarının mirasçıları haline geliyorlar.*

Bunun, bilgilendirme-habercilik bakımından sonuçları nelerdir? 24 Temmuz 1993'te, TF1'in ilk haberi François Bouygues'in ölümüyle ilgiliydi ve yirmi beş dakika boyunca onu göklere çıkardı (*"muhteşem patron"*, *"yorulmak bilmez yatırımcı"*, *"eşsiz bir şahsiyet"*). TF1'in ekranlarına alışkın olan Edouard Balladur ve Jack Lang, onun *"ülkenin aydınlatılmasına"* büyük katkılarda bulunan *"ender kişiliğinin"* aziz hatırasını selamladılar. Bouygues'in sahibi olduğu TV kanalında görevli gazeteciler Patrick Poivre d'Arvor ve Anne Sinclair, duygularını dile getirdiler. Bu çok büyük şahsiyetin cenaze töreni, zamanın başbakanının yanı sıra Bay Lang, Tapie, Delon ve Lagardère, senato başkanı ve şimdiki cumhurbaşkanını bir araya getiren bir vesile olmuştu.

* İki savaş arasında –basın bu dönemde açıkça satılmıştı– Fransız patronlarının dar çekirdeği Demirciler Örgütü belirli bazı gazeteleri (*Le Temps* ve *Le Journal des débats*) doğrudan denetliyordu, bu örgüt, sol ve merkez-sol hükümetleri gözden düşürmek için faal bir rol oynadı.

France2'deki Gazeteciler Topluluğu'nun başkanı Marcel Trillat, iktidarla France2 arasındaki ilişkilerden şöyle söz ediyordu: *"Bakanlar, genellikle, güncel olaylar gerekli kıldığında değil de, kendi işlerine uygun düştüğü zaman bize geliyorlar."*[15] TF1'in bakan kadar ciddiye aldığı kişiler, bu kanalın en büyük hissedarının esaslı müşterileridir. Bouygues, Fas'ta Kasablanka Camii ve Agadir Havaalanını inşa etti. Çok kısa bir süre sonra Fas kralının, TF1'in ana haberler bülteninde koltuğa kurulmuş olduğunu gördük. Aynı akşam Jean-Pierre Foucault'un, çok güzel adlandırılmış *Kutsal Gece* programının baş konuğu da yine kraldı. Bouygues, Angola açıklarındaki petrol platformlarına ilgi göstermeye başlayınca, hemen birinci kanalın ana haberlerinde Jonas Savimbi (Angola devlet başkanı, ÇN) boy göstermeye başladı. Bouygues, Fildişi Sahilleri'nde yeraltından gaz çıkarmak için bir sözleşme yapmak istiyordu (halen şirketi buradaki su ve elektrik dağıtımını elinde bulunduruyor); Fildişi Sahilleri cumhurbaşkanı TF1 haber programına davet edildi. Yani bu Avrupa kanalında, uluslararası aktüaliteye zannedildiği kadar ilgisiz kalınmadı. Tabii televizyon izleyicileri halen devam eden büyük inşaat işlerinden de haberdar durumda: İle-de Ré Köprüsü, Hongkong'daki ünlü yapılar, Normandie köprüsü, büyük Saint-Denis Stadyumu. Kolayca tahmin edilebileceği gibi Bouygues şirketi tarafından gerçekleştirilen bu proje ender olarak dalkavukluk kokmayan sayısızca programın konusu oldu. Örneğin 6 Şubat 1996'da yapılan bir röportajda olduğu gibi: *"Devasa bir şantiye"*, *"karınca gibi çalışan 350 kişi"*, *"Ne olağanüstü bir proje!"* Bouygues topluluğu aynı zamanda kültüre de çok meraklıdır. *Küçük Buda* filmi gösterime girdiğinde, ki

film Francis Bouygues'e ithaf edilmişti, Bertolucci, Anne Sinclair'in *7sur7* programına davet edildi.[16] Başrollerini Robert de Niro ve Sharon Stone'un paylaştıkları Martin Scorcese'nin *Casino* filmi, TF1 tarafından finanse edilmişti. Sharon Stone 25 Şubat 1996'da *7sur7* programının başkonuğu oldu...

Yirmi haberlerini ve Bouygues'in TV kanalında on yıl boyunca pazar gecesinin aktüalite programını sunan Anne Sinclair'in konu seçimi incelendiğinde, birçok izleyicinin ekrandakileri "daha önce duymuş" ve "çok sık görmüş" gibi bir izlenime kapılmasının (Balladur-Fabius-Sarkozy-Lang-Sarkozy-Fabius-Balladur...) nedeni çok çabuk anlaşılır. Çünkü *"1992 Aralık'ından 1995 Mart'ına kadar, sağın liderini belirleme kampanyasının iki yılı boyunca Balladur yanlılarının Chirac yanlılarından dört kez daha fazla ekrana davet edildiği saptandı. (...) Philippe de Viliers, 1993-1995 arasında 20 haberlerinde dört kez ekrana davet edildi. Robert Hue hiç çağrılmadı (...) Jacques Chirac yalnızca dört kez davet edildi* (Kanalın özel sektöre devredilmesi ile 1995 yılı arasında) *ve kendisinden önce on iki önemli kişi vardı, Chirac ise, aralarında başpapaz Pierre ve Alain Minc'in de yer aldığı beş şahsiyetle aynı düzeyde muamele gördü."*[17]

Ne var ki Bouygues'in televizyon kanalı –hükümetlerden bağımsızlaştırması için 1987'de özelleştirildi– biraz utana sıkıla da olsa kanalın baş hissedarının bulaştığı bazı karışık işleri de konu etmekten kaçınmadı. Örneğin 7 Ekim 1995 Salı günü TF1'in haberleri, Fransız mahkemesinin bir rüşvet işinden dolayı Patrick Le Lay'ı (o zaman TF1'in başındaki kişi, ÇN) gözaltı ile onurlandırması olayını suskun-

lukla geçiştirdi. 19 Aralıkta Patrick Poivre d'Arvor şu haberi verdiğinde aynı ağızsıkılık devam ediyordu: *"Martin Bouygues, Lyon polisi tarafından işadamı Pierre Botton'un İsviçre'deki hesaplarıyla ilgili yürütülen soruşturma kapsamında Nanterre'de sorgulandı. Şirketin merkez binasında arama yapıldı."* (Tam Metin) Üç gün sonra, tam bir ustalıklı özetleme anlayışıyla haberleri bu kez Claire Chazal okuyordu (tam metin):

"Pierre Botton'un İsviçre bankalarındaki hesaplarıyla ilgili soruşturma kapsamında, Bouygues şirketinin başkanı Martin Bouygues hakkında, toplum malını kötüye kullanmak ve yolsuzluktan soruşturma başlatıldı. Pierre Botton hakkındaki soruşturma ise yataklık yapmaktan açıldı."

Birinci haber on saniye sürdü, ikincisi ise on üç. Bir yıl önce Claire Chazal, Edouard Balladur'a akıllıca bir soru sormuştu: *"Sayın başbakan, yargıçların insan avına girişmelerine şaşırmadınız mı?"*

Bouygues'la ilgili olarak belirtilenler, başka sanayicilerin pençesine düşen diğer basın organları için de geçerliydi. Jean-Luc Lagardère Ağustos 1996'da Thomson-CSF'in üst kadrolarını şu sözlerle ikna etmeye çalışıyordu: *"Bir basın grubu ele geçirmenin, siparişleri koparmak için temel önemde olduğunu göreceksiniz."*[18]

Gerçekten de ekim ayında Thomson-CSA sözleşmesini –geçici olarak– dondurdu; kendi basın grubundaki yetkilerinden vazgeçerek bunları Havas'a aktaran Alcatel-Alsthom'un zararına olan ve sembolik olarak 1 frank karşılığında bir sözleşme. Thomson'un kadroları ortada olmayınca, Matra-Hachette grubunun sahibi, Lagardère, Thomson'un üst kademe yöneticilerinin değilse bile, her halûkâr-

da Alain Juppé hükümetinin gönlünü almasını bilmişti. Jean-Luc Lagardère, sahibi olduğu radyonun (Europe1) söylediklerinden esinlenerek, onun neoliberal *reçetelerini* harfiyen uygulayan girişimciye iyi bir örnektir: *"Rekabet çok korkunç, dünya büyük bir köye dönüştü ve ancak kendini devletin ağırlığı ve baskısından kurtarmış olan işletmeler, direnme gücü gösterebilir ve kazanabilirler. Hiçbir zaman politika yapmadım ve yapmayacağım. Ama başbakanın* (Alain Juppé) *cesaretinin, bende hayranlık ve saygı uyandırdığını belirtmek isterim. (...) Elbette Maastricht de, 'euro'ya geçiş koşulları da beğenilmeyebilir ve eleştirilebilir. Ama bu hedefe doğru ilerlemekten başka çare yok."*[19] Apolitizmi öylesine güven vermişti ki devlet, Thomson'u Jean-Luc Lagardère'e sunmakta bir an bile tereddüt etmedi.

Fakat "satış" işi suya düştü. Hachette grubuna ait *Paris Match* dergisinde yazıyor olmanın kendisine sunduğu tarifsiz özgürlükten faydalanan gazeteci Stephan Denis öfkeyle şunları söylüyordu: *"Başarılı bir özelleştirmenin, sırf dinamik bir adamın ve kazançlı bir işletmenin desteğinde yapılması yüzünden kuşkulu bir eylem gibi değerlendirilmiş olması çelişkilidir."*

Denemeci-filozof, yapımcı, yayıncı, aynı zamanda Hachette grubunun şubesi Grasset'te edebiyat danışmanı olan Bernard-Henry Lévy, koroya katıldı ve hemen şunları belirtti: *"Jean-Luc Lagardère dostumdur ve açıkça söylemek gerekirse, Thomson'un şuna veya buna devredilmesinin yerinde olup olmadığına karar verecek özel bir yetkinliğe sahip değilim."* Açıkça söylemek gerekirse, *"özel bir yetkinlik"* eksikliği, yeni yetme bir filozofa görüş belirtme hakkını asla yasaklamaz. Bernard-Henri Lévy, *"dostu"*'nun (ve aynı zamanda

yeni çekeceği filmin finansörünün) soruşturmaya uğramasını, *"büyük çılgınlık"* ve *"ortamın saçmalığının"* kanıtı olarak değerlendiriyor: *"Daha korkunç husumetlerle başa çıktığına tanık olduğum Lagardère için bir endişem yok. Ne var ki, neredeyse her hafta yeni bir kişinin hedefe konduğu şu kahredici oyunu düşünmemezlik de edemiyorum. Lagardère olayı bir emaredir. 'Seçkinlerin kıyımı' sürüyor."*[20]

1994 Mayısında Alcatel-CIT'in başkanı Bay Pierre Guichet hakkında soruşturma açıldı, ardından hapse atıldı. O dönemde Générale Occidentale –ki Alcatel'e % 100 bağlıydı– tarafından denetlenen haftalık *L'Express*'in köşe yazarı Jean-Claude Casanova, bu hapsedilme işini derhal eleştirdi. Tabii o da "seçkinlerin kıyımı"ndan endişe ediyordu: *"Bir kişiyi, hele de tanınmış bir kişiyi hapse atmak, ona henüz doğruluğu kanıtlanmamış bir suçun cezasını çektirmek demektir."*[21] Birkaç hafta sonra *L'Express*, Alcatel-Alsthom'un o zamanki başkanı Pierre Suard'ın *"on iki saatten fazla"* gözaltında tutulmasını dahi tartışma konusu yaptı: *"Yargıç biraz aceleci davranmadı mı? Şurası kesindir ki, Pierre Suard hakkında soruşturma açılması, şirketin uluslararası plandaki saygınlığına zarar verme tehlikesi taşıyor."*[22] Fakat Pierre Suard ciddi bir biçimde suçlanınca, o zaman *L'Express*'te gazeteci olan Sylvie Pierre-Brossolette, televizyonda cezanın ağır olduğunu açıkladı: *"Fransa'da birileri bir sıfırın yanına başka bir sıfır eklemeye kalktığında, hemen homurtular başlar."* Yoksulların ebedi kıskançlığını da hatırlattıktan sonra, ki bu çok yararlı oldu, davranışlarını *"tamamıyla şaşkınlık verici"* bulduğu yargıçlara çattı: *"Bakanlara ve patronlara aynı tarzda saldırmakta hiç sakınca görmüyorlar. (...) İlk kez bir işletmenin yöneticisi, işyerini*

yönetmekten alıkonuyor!"[23] Ne o ne de program sunucusu Michéle Cotta, France2'nin seyircilerini, o dönemde Alcatel ve *L'Express* arasında var olan ilişkileri konusunda akıl ettiler.* Üstelik birkaç yıldan beri piyasa gazetecileri, yargıçlarımızın, "sıfırdan başlayarak yükselmiş" ve sanayimizin "uluslararası planda isim yapmasını sağlayan", "ünlü kişilere saygı borcu bulunduğunu unutmalarını –acaba tesadüfen mi?– kendilerine çok dert ediniyorlar.

Générale Occidental, 1994'te Fransızca haftalık yayın piyasasının % 50'den fazlasını kontrol ediyordu. Ana şirket Alcatel de kamu sektöründeki pazarın büyük bir kısmının talebini karşılayan çok sayıda işyerinin sahibiydi. Böyle bir konumda bulunmanın, özelleştirmenin incelenmesi veya hükümetin politikasının içeriğinin değerlendirilmesi konusunda verilerin işlenmesini etkilemeyeceği düşünülebilir mi? 1994 Ekimine, Bouygues, Alcatel ve Lyonnaise des Eaux'nun üçüncü radyo-televizyon şebekesini kapmak için birbirleriyle mücadele ettikleri günlerde, ekonomik sisteme eleştiri yöneltmekten kaçındığı bilinen *Wall Street Journal* gibi bir gazete bile, Fransa'da, *"politik kayırmacılığın ve medyanın etkisinin, sanayi stratejisi ve teknolojiyi yapmakbilmek kadar önem taşıyabildiği, potansiyel bir kısırdöngü"*nün var olduğunu belirtiyordu.[24]

Bouygues'in iki milyar franka karşılık Saint-Denis büyük olimpik stadyumu sözleşmesini onayladığı belli olduk-

* Amerikan gazetecileri genellikle okurlarını veya dinleyicilerini, aktardıkları haber ile patronları arasında muhtemel bir çıkar çatışmasının (veya gizli bir mutabakatın) varlığı konusunda bilgilendirmeyi bir ödev bilirler. Bu şekilde ABC (sahibi Disney şirketidir) veya NBC (sahibi General Electric'tir), doğrudan baş hissedarlarını ilgilendiren bir haber verirlerse, hemen her seferinde bunu yeniden hatırlatırlar: "Disney, yani bu kanalın sahibi, ..." vb.

tan sonra, üstünlüğü sadece birkaç gün sürdü. Artık TF1 cumhurbaşkanı seçimlerinin geleceği üzerinde oldukça fazla söz sahibi olmaya başlamıştı. Hem sonra, aday olan Balladur, çok uzun zamandan beri Bouygues şirketinin zavallı rakiplerini küstürmemeye dikkat ediyordu: La Lyonnaise des Eaux, Emanet Sandığı'nın kablolu televizyon şebekesinin bir bölümünü ele geçirirken, Alcatel de cep telefonu işini yönetecekti. Safın biri, basının para batıran bir sektör olduğunu düşünse de bu böyle...

Patronun ve haberin çıkarları arasında kıskaca alınan gazeteciyi bir de politikacılar uyarırsa, pek tatsız bir çelişki içine girer. 1993-95 yılları arasında Edouard Balladur'un basın danışmanlığını yapmış olan Bernard Brigouleix de bunu doğruluyor: "*Başbakanın bizzat kendisi, Çin'e yaptığı geziyle ilgili olarak hazırlanan ve pek nahoş bulduğu kapak sayfası ve haberlerden dolayı,* Le Point *dergisinin tanınmış gazetecilerinden Catherine Pégard'i şöyle azarlamıştı: Eğer sütunlarınızda yansıttığınız haberleri okumak içinse, Pekin'e kadar gidip kendisine büyük ihaleler koparmamın pek bir anlamı olmadığını, baş hissedarınıza* (o dönemde Alcatel'in patronu Pierre Suard idi) *ilettiğimi bilmenizi isterim.*"[25] Gazeteci bunu, nasıl bilmemezlik edebilirdi ki? Edouard Balladur, Pierre Suard'ı çok yakından tanıyordu, hatta 1986-88 yılları arasında Chirac hükümetinde maliye bakanı olduğu dönemde Alcatel-Alsthom'un özelleştirilmesi işini kotaran da bizzat kendisiydi. Sonra muhalefete geçip sade milletvekili olduğu dönemde ise, bu işletmeye bağlı bir yavru firmanın başına –kendisine yaraşır bir ücret karşılığında– geçmişti.

1995'te Alcatel'in yerini Havas aldı. Canal Plus'ü elinde

bulunduran Havas Alcatel'in denetiminde olan medyadaki devasa hisselere, hemen en yenisini, en fazla dinlenen Fransız radyosu RTL'ye ortaklığı ekledi. Ama sonunda Générale des Eaux, Havas'ı denetimine aldı. Pierre Dauzier'nin başkanlığındaki Havas'ın yönetim kurulu, bir ölçüde karşıiktidarın merkez komitesiydi.* Buna karşılık farklı görüşlerin üretildiği bir merkez miydi? Nisan 1997'de burada bulunanlar şunlardı: Claude Bebear (UAP), Guy Dejouany (Générale des Eaux), Lucien Douroux (Crédit Agricole), Albert Frère (Bruxelles-Lambert), Jean-Pierre Albron (Alcatel-Alsthom), Guillaume Hannezo (Générale des Eaux), Jean-Marie Messier (Générale des Eaux), René Thomas (BNP), Marc Vienot (Société Général), Pierre Lescure (Canal Plus).[26] Bu yöneticilerin genellikle yukarıda belirtilen şirketlerin patronları olduğu, onları PME'lerle (Küçük ve orta boy işletmeler, ÇN) karıştırmanın yanlış olacağı anlaşılmıyor mu?

Rakip yayın organlarından birini okuyan hangi gazeteci, gazetesinde dönen dolapların en azından bir kez olsun farkına varmaz? Varır ve büyük bir şaşkınlık geçirir. Ne var ki yerellikten kurtulma ve küreselleşmenin birinci hızlandırılmış yeniden yapılanması evresinde yaşadığımızdan, "bilgi toplumu"nun neferinin, kendisine, Daewoo veya Electrolux'un işçisinden daha duyarlı davranılması gerekti-

* CEP İletişim'in şubeler zincirinde Fransa'nın en büyük yayıncısı Havas yavru şirketi CEP Communication vasıtasıyla şu yayın organlarını denetliyordu: *01 Informatique, Courrier International, Enteprise, Lexpension, L'Express, La France Agricole, Gault Millav, La Gazette des communes, Lire, Maison Française, L'Usine Nouvelle Windows Plus.* 10/18 Belfond, Bordas, Armand Colin, Dalloz, Duond, Gauthier-Villars, Harrag, Robert Laffont, Larousse, Masson, Nathan, Perrin, Plon, Pocket, Presses de la Cité, Retz, Le Robert, Solar...

ğini düşünmesi için hiçbir neden yoktur. Bundan sonrası, Claude Bebear gibi –kaplan postu üzerinde fotoğraf çektirmeye bayılan bu kişi Alain Madelin'in* de yakın dostudur– müşfik şahsiyetlerin lütfuyla, gazeteci, yırtıcı bir evrende yaşamayı öğrenir. Avcıdan çok av hayvanı gibi.

Başkalarını, kendi durumu ve bağımlılığı hakkında bilgilendirmeye gelince; 1996'da en üst makamın hoşuna gitmeyen** Christine Ockrent'ın yerine –Havas'ın kontrolündeki– *L'Express*'in genel yayın yönetmenliğine Denis Jeambar getirildi. Bu konuda okura biraz da eski Sovyetler Birliği'nin Kremlin uzmanları gibi davranıldı. Gizli bir tasfiye hareketi yapılmış olmalı ki, birdenbire yayın yönetmeninin başyazısı ortalıktan kayboldu. Durumu, ancak çok açıkgöz bir daimi okur saptayabilirdi. Olayın olduğu hafta Christine Ockrent'in adı, derginin "ours köşesinde" (yayın sorumlularının adlarının yazılı olduğu çerçevede) yine vardı. Derginin bir sonraki hafta yayınlanan 2335. sayısında, yine "ours köşesinde" yeni yayın yönetmeninin bundan böyle Denis Jeambar olduğu öğreniliyordu. Oysa eğer Havas grubunun yayın organı ketum kibarlığını gösterecekse, habere ayrılan sütunlarda bunu yapmak hiç de kusur sayılmazdı. Aslında *L'Express*, uzun zamandır "Kırmızı Sayfalar" adı altında medyaya bir yer ayırmıştı. Küçük çaplı temizlik hareketi sırasında bu

* Fransa'da neoliberal ve globalleşmeci politikaların sözcüsü ve Balladur hükümeti döneminde ekonomi bakanı. ÇN

** Nükleer denemelere yeniden başlanmasının ardından *L'Express*, *"gazetenin satışlarının daha fazla artması için"* (Christine Ockrent) –Jacques Attali tarafından, kamu görevi çerçevesinde elde ettiği bilgileri kendi tekelci çıkarlarına göre kullanmanın ustası olarak nitelendiren– François Mitterrand'ın kendi halefi hakkındaki şu sözlerini ilk haber yapmıştı: *"Chirac eğer cumhurbaşkanı olursa, çok çabuk bütün dünyanın alay konusu haline gelir."* (*L'Express*, 5 Ekim 1995.)

sayfalar görev değişikliği söylentilerini çağrıştıyordu fakat Monte-Carlo Radyosu'nda... Bir görev değişikliği sırasında başkalarının gizli zevklerini yüzüne vurmak, sizi "şeffaflık" zorunluluğuna uymaktan alıkoymamalı.

Aslında pek yeni bir şey yok. Gazetecilere her zaman daracık elbiseler biçilir, katı bir çerçeve çizilir. Geçen yüzyılda basın özgürlüğü basına sahip olanlara aitti, geriye kalanlar için ise "yoksullar susun!"du. Öyleyse, sahip oldukları saygınlığı kendi yeteneklerine değil de, kendilerine sunulana borçlu olduklarını bile bile, basın mesleğinin profesyonelleri neden dünyanın efendileri rolüne soyunmaya başladılar? Bir sanayicinin bu denli ağırlığı olan bir etkileme aracına, kendi eğilimlerini dayatmaksızın nasıl olup da para sayabileceğini hayal ettiler? Oysa, bu mülk sahiplerinin nadiren solun militanları olduğunu öğrenmeye hiçbir engel yok. Pierre Suard ve Patrick La Lay, Alain Madelin'i desteklediler. Rupert Murdoch, Margaret Thatcher'ı ve Newt Gingricht'i destekledi. Conrad Black, Kanadalı tutucuları ve Bay Netanyahu'yu; Silvio Berlusconi, Berlusconi'yi destekledi! *New York Times*'daki bir yazıda Edwin Diamond, bu bakımdan durumun "karşı-iktidar" ülkesinde hiç de farklı olmadığını yazıyordu: *"Gazeteciler karar verme yetkisinin kendilerinde olduğunu düşünmekle yanılıyorlar. Gazete,* Sulzberger *ailesine aittir ve nasıl kullanılacağına, herhangi bir oylamaya popülarite yarışması düzenlemeye ihtiyaç duymaksızın, aile karar verir."* ("Punç") lakaplı Arthur Ochs Sulzberger bunu doğruluyor: *"Eğer akşam evde otururken, gazetenin ertesi günkü ilk baskısında hoşuma gitmeyen bir şey görürsem, hiç tereddüt etmeden yazışlerini arar, 'çıkarın şunu' derim."*[27]

Fransa'da *L'Express*'in tarihi, bu bakımdan oldukça çarpıcı bir örnek teşkil eder. Gazete Fransa'da Jean-Jacques Servan-Schreiber'e ait olduğu ilk zamanlarda, onun reformcu hareketinin hizmetindeydi. Servan-Schreiber tarafından Jimmy Goldsmith'e satılınca, duraksamadan o dönemde aşırı bir Thatcher yandaşı olan bu İngiliz sanayicinin sesi durumuna geldi. *"Hatıralar"*ında 1981'de *L'Express*'ten istifa edişini anlatan Jean-François Revel, yayın yönetmeni ile patron arasındaki herhangi bir ideolojik anlaşmazlık gerekçesi göstermediğini belirtmeye özen gösteriyordu. *("Amacımın,* L'Express'*i liberal toplumun ve demokratik dünyanın hizmetine koşmak olduğuna, Jimmy'ye tekrar tekrar güvence verdim.")*

Ayrılmaya neden olan uyuşmazlığın başka bir gerekçesi vardı: Revel sadece, derginin şeklini, patronun atlantikötesi zevklerine göre yeniden düzenlemeyi reddetmiş. Onun halefi ise daha az özenliydi: *"Baş hissedarın bilgece yeteneklerini, yerinde ve güleryüzlü bir tutumla kabul etti."*[28] Ve hatta Jimmy Goldsimith'in dergisi bir gün, kapak sayfalarını ve o sayının önemli bir bölümünü Fransa'ya ... Jimmy Goldsmith tarafından tavsiye edilen *"liberal program"*a ayırdı.[29] Daha sonrasını biliyoruz, Alcatel, ardından Havas. Ya daha sonraki?

3

PİYASA GAZETECİLİĞİ

İktidara biat etmek, paranın karşısında ihtiyatı elden bırakmamak: bu çifte bağımlılık Fransız basınını cılız bir çoğulculuğa mahkûm etmektedir. Ama iş bununla bitmiyor. İdeolojik aygıt, işleyiş şekliyle zaten iktidara ve paraya sahip olanların hakimiyetini daha da güçlendirmektedir. Bir taraftan bazı konular özellikle gündem dışı bırakılarak, diğer taraftan da yapay gündemlerin üzerine gidilerek kabul görmüş fikirlerin alanı sürekli genişletilmektedir.

Gazetecilerin intihale* başvurmalarının, ajans haberini veya sürekli alıntı yaptıkları "referans" gazetedeki haberi tekrarlamakla yetinmelerinin altında genellikle, tembellik,

* Okurlara hatırlatma: Mesleki kuruluşlar, bir tür zihinsel ürün hırsızlığı olarak nitelenebilecek olan intihale karşı hiçbir yaptırım uygulamamaktadırlar. Daha da kötüsü, bu yöntemi kullandıkları ayyuka çıkmış yazarların, medyadaki itibarlarından bir şey kaybetmemeleridir. Fransa'da en yaygın intihal yöntemi, bir meslektaşın makalesini yağmalayıp, tahlillerini, verilerini kullanıp, ismini sadece bir kere, o da çok tali bir noktada zikretmektir. Suçu ortaya çıkıp da yüzüne vurulduğunda, suçüstü yakalanan gazeteci, işi yüzsüzlüğe vurmaya kadar götürür: "Görmüyor musunuz size atıfta bulundum"... Amerikan basınında bu tür bir davranış, suçlunun mesleki saygınlığını yitirmesine yol açar; üniversitelerde ise, öğrenci ya da öğretmenin kesin ihracıyla sonuçlanır.

yetenek veya kültür eksikliği ya da mesleklerini hakkıyla yapacak zamanı ayırmamaları yatar.[30] Dolayısıyla haber çarpıtmanın her zaman manipülasyon amacı güttüğü iddia edilemez.

Örneğin 17 Ekim 1995'te, Paris'te RER'e (Paris Bölgesi Ekspres Metro Ağı, ÇN) bir saldırı yapılır. Bouygues firmasına ait kablolu haber kanalı LCI, stüdyoya derhal *"İslamcılık uzmanlarını"* davet eder. Televizyonun durmadan tekrarlandıkça anlamını yitiren bu haberi yayınladığı hararetli saatlerin laf kalabalığında nihayet beklenen soru gelir: *"Ülkemizde yaşayan Müslümanlarla Fransızlar arasında gittikçe derinleşen bir kopma olduğunu düşünüyor musunuz?"* Genel geçer bir sözcük olarak "kopma"nın kullanılması, Fransızlar ile Müslümanlar arasında zımni bir ayrım yapılması, Müslümanlarla İslamcıların resen aynı kefeye konulmasında herhangi bir kasıt yoktu. Ama sorunun soruluş şekli, sorunun çıkış noktası olan zihni yapıyı güçlendirir mahiyetteydi.

11 Ekim 1996'da Europe 1 radyosundan bir flaş haber: *"Saddam Hüseyin Amerikalıları tahrike devam ediyor. Iraklılar bir Amerikan jetine füze saldırısında bulundular."* Burada da haberci işini dürüstçe yaptığını düşünmektedir ve ona büyük bir ihtimalle haberi, *"Irak, topraklarını bombalamaya çalışan Bill Clinton'ın bir uçağını düşürmek istedi."* şeklinde vermek sol eliyle sağ kulağını göstermek olurdu. Europe 1 habercisi, ertesi gün *Le Figaro*'nun üçüncü sayfasının manşetinde, *"Saddam Hüseyin ABD'ye meydan okuyor."* başlığını okuduğunda, ne kadar isabetli bir seçim yaptığını anlar. "Tahrik", "meydan okuma" ve saldırının kişiselleştirilmesi: Halbuki esas olan Amerikan uçaklarının

Irak topraklarını bombalamasıdır... Dış haberlerde geçer akçe ak-kara mantığına teslimiyettir. Fazla bir entelektüel çaba gerektirmeyen bu otomatik üslup zaman kaybını da önler. Nitekim özel radyolar da bunun farkındalar: RTL'in Avrupa dışındaki muhabir sayısı sadece dörttür. Afrika, Asya, Latin Amerika'da ise hiç muhabiri yoktur.[31]

Dünyayı kaale almama, başlı başına yeni bir dünya oluşturacak bir ideolojidir. *"Sıradan haberler sıradanlaştırırlar"*[32] yaklaşımı da bir ideolojidir, zira dikkatleri sıradanın üzerine çekerek diğer haberleri hasır altı eder. Reyting de ideolojidir. Marcel Trillat ile Yannick Letranchant, France 2 TV kanalının haber yönetmenliğinin, dakikası dakikasına yapılan bir reyting araştırması sonucunda, hangi haberin iyi ses getirdiğini, hangi haberden kaçınmak gerektiğini saptadıklarını anlatmaktadır. Ne var ki sahne sanatlarında oyunun kuralı budur, oyuncular oyunun sonunu önceden bilirler: *"Hedef kitlemiz konfeksiyon fikirler, dramatik görüntüler, siyasal ve ekonomik haber başlıklarının kaba saba diliyle yetineceklerdir: Saat 20 haberlerinde Showbiz ya da sinema yıldızlarının en son çalışmaları... ve tabii, Carpentras'da kırılan en iri karnıbahar rekoru veya Hautes-Pyrénées'deki bir ağılın büyülü inekleri. Rekabet uğruna herkes birbirini taklide soyunuyor."*[33]

Bir de bilinçli ideoloji vardır. "Tek düşünce" pek bir rağbet görmekte. Ama bu düşünce, her tanımlanışında isim babası addedilenlerin bir kısmını kaybetti.[34] Tek düşünce esnek ya da sert olabilir, ama asla güçlü ve cömert değildir, en kasvetli tarafı da bütün katı ortodoksilerde olduğu gibi doktrin olmama iddiasıdır. Aynı fizik, iklimbilim ve biyolo-

ji yasaları* gibi gerçeği ifade ettiğini savunur. Bu fikrin çömezlerinin oluşturduğu "sağduyu grupları"nın müdavimleri gazeteciler, fikrin muhaliflerine geri zekâlı ya da meczup gözüyle bakarlar. Başka bir deyimle davranışlarının, tımarhane hemşirelerinin delilere yaklaşımından pek bir farkı yoktur. Üstelik "bilim"in, Fransa'da olsun yurtdışında olsun, misyonu "mükemmel dünya"yı kurmak olduğu ölçüde imana ihtiyacı vardır. Nitekim tüm dünya hakimleri bu konuda hemfikir.

Tek düşünce tarafsız olmaz, değişime ayak uydurmaz ve kendisi gibi bir ikinci yoktur. Tek düşünce, "piyasa" denilen, güçlü finans çevrelerinin, *"uluslararası sermayenin evrensel iddialı çıkarlarını ideolojik dile"*[35] çevirir. Tek düşünce, kaynağını, sahip oldukları itibarı ve kendilerine atfedilen tarafsızlığı kullanan, kullanmanın ötesinde istismar eden, Dünya Bankası, IMF, OECD, GATT, daha sonra WTO, Fransız Merkez Bankası gibi uluslararası ekonomik kuruluşlarda bulur. Seçilmişlerin, sadece kendi "şeriatı"na, "mümkün olan tek politika"ya, riayet ettiği iddiasındadır. Bu politika "kaçınılmaz"dır, zenginlerin onayına sahiptir.

* İki örnekten birincisi iklimbilimden, "Piyasanın doğru düşünüp düşünmediğini bilmiyorum, fakat piyasaya rağmen düşünülemeyeceğini biliyorum. Doludan korkan ama onunla birlikte yaşayan köylüler gibiyim. (...) Meteorolojik bir olayla karşı karşıyaymışız gibi davranmalıyız: Olguyu bilmek ve çıkış noktamızı ondan itibaren tayin etmek." (Alain Minc, *Le Débat*, Mayıs 1995). İkinci örnek biyolojiden: "Jeanne Calment'dan (122 yaşında) sonra, Apple (21 yaşında)... Şirketler de ölür (...) Teknik gelişmelerin hızlanması ve rekabetin şiddetlenmesi şirketlerin yaşam şartlarında köklü değişimlere yol açmıştır. Her birinin hayatta kalabilmek için savaşım vermesi kaçınılmazdır, ama bu ille de sistematik olarak yapay yöntemlere başvurmayı gerektirmez. Bazen ölüm, tercihe şayandır." (Başyazı, *Le Monde*, 8 Ağustos 1997)

Tek düşüncenin hayali, alternatifsiz bir ortamda cereyan ettiğinden, hakemliğe ihtiyaç duyulmayan ve tüm anlamını yitirmiş bir demokratik tartışma ortamıdır. Bu düşünceye boyun eğmek, rantabilitenin her zaman kamu yararının üstünde olduğunu kabul etmek ve siyasetin aşağılanmasını, paranın hakimiyetini teşvik etmekle eşanlamlıdır.

Basın dünyamızın prensleri, bazen kendileri de farkına varmadan günbegün bu eğilimi gün ışığına çıkarmaktadırlar. *Le Figaro*'nun genel yayın yönetmeni Franz-Olivier Giesbert, Chirac'ı sorgulamaktadır: *"Eğer Fransa bugün bu içinde bulunduğu durumdaysa, bunun sebebi, gençlerin ve göçmenlerin istihdamını engelleyen katı asgari ücret uygulaması değil midir?"* *Le Point* dergisinin yönetmenlerinden Philippe Manière, Gisbert'in ve işverenlerin sabit fikrini yinelemekte: Asgari ücretin yeniden ayarlanması *"ölümcül bir teşvik"* olacaktır demektedir. Ayrıca *"gelir dağılımındaki adaletsizlik, belli ölçüde, yoksulları zenginleşmeye teşvik eder ve sosyal kalkınmayı sağlar."*[36] Milli atletlerimiz Kış Olimpiyatlarında kötü sonuçlar mı elde ettiler? RTL televizyonunun haber yönetmeni Oliver Mazarolle, hemen beklenmedik bir tahlil yapıverir: *"Fransızlar devlet-baba kavramına alıştıklarından sporla başları hoş değil."*[37]

TF1'in haber spikeri Jean-Claude Narcy, programına davet ettiği Dominique Strauss-Kahn'a nutuk çeker: *"İşgünü süresinin kısaltılması başlı başına bir konu. Ancak, bir de bu işin çalışanların ücretlerinde kesintiye gidilmesini kabul etmeleri yönü var. Onları nasıl ikna etmeyi düşünüyorsunuz?"*[38] Televizyon izleyicisi neoliberal çevrelerin tornasından geçmesine rağmen, büyük bir ihtimalle bu soruyu gayet isabetli bulmuştur. Hatta belki de şunu düşünmüştür:

Ya sunucu sorusunu şöyle bitirseydi: *"Bütün araştırmaların gösterdiği gibi, rantlar son on beş yılda büyük bir artış kaydetmiştir ve işgününün kısaltılması için sermaye geliri sahiplerinin rantlarından fedakârlıkta bulunmaları gerekir. Bu konuda onları nasıl ikna etmeyi düşünüyorsunuz?"* Bir an da olsa, Dominique Strausse-Kahn, böyle bir soru karşısında bocalayacak, ekonomi birden çoğulcu bir görünüm kazanacak ve TF1 de Bouygues'in kanalı olmaktan çıkacaktı.

Şirket kültürü, büyük dengeler teranesi, küreselleşme aşkı, güçlü frank tutkusu, borsa yazılarındaki patlama, toplumsal kazanımlara saldırılar, "dışlananlar" adına ücretlilerde suçluluk duygusu yaratma çabaları, toplu tutkuların terörizmi: Tek düşünce, işverenler zümresi, sayısız kurum, örgüt ve komisyon hep bunları dayatıyorlar bize. Ama herhalde, ister sağda olsun, ister solda olduğunu söylesin, medyanın, tek düşünceye bu denli tercüman olduğu; dünyamızın artık uykusuz ve sınırsız olduğu nakaratını okuyan piyasaya bu denli arka çıktığı vaki değildir. TF1, GATT anlaşmalarının, çokuluslu şirketlere en yüksek kâr marjını sağlayacak şekilde serbestleştirilmesini *"yeni bir ruhun eski kafalar karşısında; geleceğe endekslenmiş bir yaşam tarzının, geçmişi din haline getiren zihniyet karşısındaki zaferi"*nin belirtileri olarak tanımlamaktadır. Europe 1'in yönetmen yardımcısı ve *Valeurs Actuelles* ile *Figaro Magazine*'in yazarı Catherine Nay, France 2 kanalında ekonomik krizi, *"tüketim isteğinin azalması"* ile açıklamıştır: *"Bir akşam yemeğindeydim, herkes tüketiminde kısıtlamaya gidiyordu ama gayet de güzel yaşamaya devam ediyordu. (...) Aynı arabayı iki sene daha kullanabilir, aynı elbiseyi bir sene daha giyebiliriz."*[39]

Le Point'ın yönetmeni, akşam yemeklerinde yapılan bu ekonomik gözlemler yerine, –ayrıca, bir Fransız gazetecisinin gerçekten büyük olabilmesi için dünyada yaşanılan sefaletten kendini soyutlaması ve tahakküm altındakilere[40] kulak tıkaması gerekir– her hafta, kapitalizmin lanetlerini dile getirmeye, bitmiş gitmiş denklemlerini sıralamaya devam eder: *"Yirmi senedir en sade akl-ı selimle, çok daha esnek sistemlerde çalışan rakipler Asya'dan başlamak üzere kendilerini ufukta göstermeye başlarken, bu aşırı vergi yükünün, kırtasiyeciliğin, zorunlu kesinti gözü dönmüşlüğünün, ayağımıza gülle gibi bağlanan sosyal sigortalar adlı gayya kuyusunun felaketle sonuçlanacağını söylüyoruz."*[41]

Bazen alamet-i farika kuşkuya mahal bırakmaz. *Le Figaro Magazine* ve La Chaîne Info (LCI)'nun yorumcusu, TF1'in "Service France" programı yönetmeni Jean-Marc Sylvestre, her gün, France Inter'de işveren ideolojisinin en yeni mamullerini bir sabah çiyi gibi serpiştirmektedir. Yayında itirafta bulunmaktan da çekinmez: *"Ben Keynes gözüyle okumuyorum, benim çözme yöntemim monetarist."* Bunun üzerine bir dinleyici çıkışta bulunur: *"Bir şirketin mamullerini ucuza sattığı için en iyi şirket olduğuna nasıl hükmedebiliriz? 'En iyi' kavramı sosyal öğeler de içerir."* Sylvestre'in cevabı şu olur: *"Ekonomik gelişme olmaksızın sosyal gelişme olmaz."* Dinleyici ısrar eder: *"Sosyal gerileme varsa ekonomik gelişmeden bahsedilebilir mi?"* Sylvestre sinirli bir tonla tekrar eder: *"Ekonomik gelişme olmaksızın sosyal gelişme olmaz."*[42] Aydınlatıcı bir söyleşi: Fransa'nın her mecrada hazır ve nazır ekonomi yorumcusu, mesleğe hakim, yayınları tahakkümü altında tutan bu darkafalı ekonomi anlayışını övüp göklere çıkarır.

Piyasa gazeteciliği, medyaları o denli hakimiyeti altına almıştır ki, bir gazete başlığından diğerine, bir radyodan ya da bir televizyon kanalından yekdiğerine geçmek –hem okuyucu, hem dinleyici hem de haberci için– çocuk oyuncağı haline gelmiştir. Haftalık yayınların birbirine benzerliği bunaltıcı derecededir: Kapak düzeni, verilen ekler, makaleler kolaylıkla birbirleriyle değiştirilebilir hale gelmiştir ve genellikle okurların tercihini abonelik koşulları (daha doğrusu gazetenin verdiği ev eşyalarının değeri*) belirlemektedir. Oysa Guy Sibon, bundan daha dört sene kadar önce şu satırları yazıyordu: "Le Figoro*'yu alın, parçalara ayırın, ardından parçaları aklınızdan geçen binlerce şekilde yeniden birleştirmeyi deneyin, asla bir* Nouvel Observateur *elde edemezsiniz.*"[43] Guy Sitbon'un unuttuğu bir şey vardı: Franz-Olivier Giesbert *Le Figaro*'nun yayın yönetmeni olmadan önce, *Le Nouvel Observateur*'ün yazılışleri müdürüydü!

Çok mu ileri gittiler acaba? Sınıf gazeteciliğinin bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmesi ve totaliter doğasının algılanması kamuoyunun bir kesiminin gözüne bir perde çekmişse de, son senelerde yaşanılanlar, gitgide daha bir seyrelen duman tabakasının arkasını ortaya çıkarmıştır. Körfez savaşı, Maastricht Antlaşması, GATT anlaşmaları, ülkelerin geleceklerini etkileyen ve gerçek bir tartışma ortamı gerektiren bütün bu konularda, gazetelerin, radyo ve te-

* 295 frank karşılığında, *Le Nouvel Observateur* elektronik telefon (ya da stereo mini müzik seti), FM radyo (ya da bir dolmakalem-tükenmez seti), ve... bedava 23 sayı sunmakta; 490 frank'a, *L'Express*, uzaktan dinlenebilen telesekreter (ya da halojen lambalı alarmlı radyo), kişiselleştirilmiş bir dolmakalem ve... bedava 30 sayı teklif etmektedir.

levizyonların büyük çoğunluğu her seferinde aynı argümanları öne sürüp, aynı teraneyi tekrar etmişlerdir. Her seferinde savaşın, paranın, ticaretin saflarında...

Libération'un şimdiki yazıişleri müdürü Laurent Joffrin, biraz da kendinden memnun bir tavırla, Jean Paul Sartre'ın gazetesinin, kurucusunun belki de amaçlamadığı bir hedefe vardığını söylüyordu: *"Solun içinde kapitalizmin zaferinin araçları olduk."*[44] Bu ne kabiliyet... Aslında, mesleğin en cazip yanlarından biri de, kendilerini Prometheus sanan Artabanların kattığı neşe. Bir gün Patrick Poivre d'Arvor şöyle demişti: *"Televizyon haber programında* (TF1 kanalı) *yaptıklarımızın insanları bir dava etrafında seferber etmeye katkısı büyüktür; Kouchner sayesinde, Somali'deki girişimimiz 'bir çuval pirinç' operasyonuyla sonuçlanmış ve açlıkla mücadelede başarılı olunmuştur."*[45] Bu gücün nasıl çarçur edildiği, Lady Di'nin ölümüyle ortaya çıktı! Ancak, politika sahnesinin ikinci rolleri, en azından medyada daha uzun ömürlü olabilmek ümidiyle, haber starlarının gururlarını okşamayı da ihmal etmezler. Nitekim, 1994 Şubat'ında, o zaman savunma bakanı olan, parlak siyaset adamı François Léotard, Bosna meselesine gönderme yaparak, *"Sayın basın mensupları, Saraybosna'yı o mükemmel yayınlarınızla sizler kurtaracaksınız"* demekte beis görmez.

Piyasa gazeteciliğinin ivmelerini anlayabilmek için, bir Amerikan gazetecisinin, meslektaşlarının *"iktisaden doğru"* kavramını tanımlamasından yola çıkılabilir: *"Küresel ekonomi, vatandaşlar yerine yatırımcıların katılımını gerektiren, son derece pahalı ve son derece nazik bir mekanizmadır."*[46] O zaman başa düşen başka bir işe soyunmak olacaktır. Hem ekonomi bilgisi eksikliğinden hem de gelir da-

ğılımı gibi bir konunun tartışma platformunun dışına çekilmesinin mensup oldukları zümrenin çıkarlarına uygun olmasından dolayı, büyük gazeteciler, siyasal tartışmalar yerine büyük bir konu hakimiyeti gerektirmeyen; şiddet, aile, televizyon, ırkçılık, gençlik gibi ezeli *"toplumsal sorunlar"*ın –üstelik de her seferinde sosyal bağlamından soyutlayarak– tartışılması rüyasıyla yaşarlar. Buna bir de iç politika (RPR-UDF) dedikoduları ve şahsi hıyanetler (Jospin-Fabius) eklense bile, bu cılız menü dünyanın gidişatı konusunda yeterli bilgi veremez. Ama bizim star yorumcularımızın ekmeğine yağ sürmeye yeter. Nasıl olsa piyasalar gerisinin icabına bakmıyorlar mı?

Tabii siyasetçilerin de bu göstermelik demokrasiye, bu yeni sınırlı egemenlik doktrinine rıza göstermeleri ve mücadelelerini ikincil sorunlarda sınırlamayı kabul etmeleri gerekmektedir. Balladur hükümetinin ısmarladığı –ve aydınların dikkate değer bir kesiminin imzaladığı– geleceğe yönelik bir raporun* yazarı Alain Minc, vaat edilmiş topraklara ayak bastığını sanmıştı: *"Eğer seçim kampanyası, Jacques Delors ile Edouard Balladur'u karşı karşıya getirmiş olsaydı, ne olurdu diye düşünürüm bazen. Sanırım o zaman, Fransız toplumunu pençesine alan ve politikacıların toplumsal taleplerinde, bol keseden hayasızca kullandıkları bu olağanüstü demagoji furyası bertaraf edilmiş olurdu. Sonuç olarak ülkelerin yaşamında tuhaf anlar var; ileri derecede*

* *La France de l'an 2000*, Plan Genel Komiserliği, O. Jacop, Paris 1994. "2000 yılının ekonomik ve sosyal sorunları" komisyonu üyeleri arasında şu kişiler yer almaktaydı: Claude Bebear, Jean Boissonnat, Michel Bon, Luc Ferry, Jean-Paul Fitoussi, Edgar Morin, René Rémond, Pierre Rosanvallon, Louis Schweitzer, Raymond Soubie, Alain Touraine, vb.

gelişmiş, gayet sofistike, merkez-sağ ile merkez-sol arasında geçecek Alman tarzı bir kampanya ile, daha ziyade hayal ve yanılsama peşinde, siyaseti her şeyin üstünde gören ezeli Fransız tepkilerinin hakim olduğu bir kampanyanın tam sınırındaydık."[47] Antropolog-düşünür, *Le Débât* dergisinin büyük bir ciddiyetle, "Alain Minc'in düşüncesi" diye tanımladığı fikrini daha da geliştirir: *"Dünyada bizim gibi düşünen kimse kalmadı! Daha doğrusu bu tepki Latin halklara mahsus. Katolik dininin nasıl usdışılığa vardığını siz (Marcel Gauchet) benden daha iyi bilirsiniz."*[48]

Yine 1995 yılında, meşhur "rizikosuz başarı olmaz" özdeyişine nazire, o sıralar Radio France'ın haber müdürü olan Ivan Leval, kararsız seçmenlerin sözcülüğüne soyunur. Bunun için de oluşmakta olan "Alain Minc düşüncesi"ne başvurur: *"Esefle karşıladığım ve bir ihtimal kararsız seçmenlerin de paylaştıkları bir konuya değinmek istiyorum, Balladur ve Chirac 1993 genel seçimlerini birlikte kazandıklarında, Rocard, Fabius, Delors, Barre ve Giscard'in adaylıkları düşünülmüştü. Ve ben şahsen bu beşlinin olmamasını esefle karşılıyorum."*[49] Herkes bir devlet radyosunun haber müdürünün tercihindeki bu ideolojik çeşitliliği elbet kendine göre değerlendirecektir. Sonuçta, "bu beşli" Fransa'nın ekonomik politikasını, az veya çok, aynı neoliberal doğrultuda yönlendirmemişler miydi? Avrupa tek pazarını, Körfez Savaşını ve Maastricht Antlaşmasını onaylayan onlar değil miydi? *L'Express* dergisinin yönetimine getirildiğinde Christine Ockrent'e de, Fransız usulü çoğulculuk, birdenbire, ilahi bir vahiy gibi iner: *"Valéry Giscard d'Estaing ve Michel Rocard'ı katılmaya ikna ederek yazar kadrosunu yenilemek"*[50] niyetindedir. Ve maalesef bu girişiminde başarılı olur.

Yıl 1997, yine seçim dönemi gelip çatmıştır.. *Décideurs* (Kararvericiler, ÇN) isimli programına, sıradan bir kararvericiyi davet eden Jean-Marc Sylvestre, inkisarda bulunmaktadır: *"Fransa'da ekonominin hâlâ kamuoyunda tartışılarak itilip kakılmasını nasıl izah edersiniz?(...) Ekonominin şu veya bu siyasi tezin savunucularınca kullanılmasını nasıl açıklarsınız?"*[51] Bizimki gibi dingin bir toplumda, böyle bir *"itiş-kakış"*ı izah etmek güçtür. Üstelik, TF1'in gazetecisi Jean-Pierre Pernaut'ya göre, en acımasız hasımlar bile esas üzerinde birleşmektedirler: *"Beni en çok etkileyen Arlette Laguiller ile Paul-Loup Sulitzer'i karşı karşıya getiren program oldu. İlk yaklaşımda, parayla ilişkileri tamamen zıt olan iki insan. Ama ikisi de haftalık harcamalarında en yüksek kalemi arabalarının oluşturması konusunda hemfikirdiler. Birisinin arabası Renault 5 diğerininki Rolls-Royce'tu. Program bittiğinde nerdeyse ahbap olmuşlardı!"*[52] Yanlış anlaşılma olmasın, bu sözler mizah olsun diye söylenmemiştir.

Altmış küsur yıl önce Paul Nizan şöyle diyordu: *"Mösyö Michelin, lastik üretmesinin tek sebebinin, iş vermese ölecek olan işçilere istihdam sağlamak olduğuna inandırmak zorundadır."*[53] O günden bu yana özellikle değişen şey, gazetecilerin de Mösyö Michelin gibi konuşmaya başlamış olması. Düzenin dalkavuklarının ideolojik işgali altındaki ekonomi sütunları, falanca yorumcunun filanca siyasi fraksiyon ya da falanca siyasi kurumla olan sözde ilişkileri kadar bile araştırmaya yol açmamıştır. Aslında, TF1, France2, France Inter, France Info, Europe1, RTL, *Libération* ya da *Le Monde* olsun, aşağı yukarı hepsi *"yağmada başı çekenlerin değirmenine su taşıdıktan"*[54] sonra, Sylvest-

re, Sassier, Garibal, Gaillard, Manière, Beytout, Briançon ya da Izraelewicz'in Balladur'cu, Chirac'çı, Madelin'ci veya Strauss-Kahn'cı olmalarının pek bir önemi kalmaz.

Oysa yanlışta bir ısrardır sürüp gidiyor... Yaklaşık on beş yıl önce, bıkıp usanmadan, ne kadar fazla kâr, o kadar fazla yatırım ve istihdam deniliyordu; bu buluşa –ki işverenler için gökten zembille inmiş gibiydi–, milleti etkilemek için bir de "Schmidt Teoremi" adı verildi. Bugün, bir kuruluş (Renault, Moulinex, Electrolux) herhangi bir toplu işten çıkarma kararını duyurunca borsa yangın yerine döner oldu, ulusal servetin dağılımı sermaye sahiplerini daha da ayrıcalıklı bir hale getirirken, işsizlik iki kat arttı.*

On küsür yıl önce bize dünyanın *"bir köye"* dönüştüğünü ve daha çok ihracatın, daha sağlıklı bir maliye ve daha fazla istihdama yol açacağı söyleniyordu. Bu yeni keşif de "Albert Teoremi" adıyla kamuya sunuldu. Bugün Fransa'nın ticaret dengesi rekor üstüne rekor kırmaya devam ederken, maliyemiz en az sosyal durumumuz kadar *"feci"*. Peki, ihracat yapmak için ücretlerin "rekabete dayanıklı" olması şart mıdır? O zaman nasıl oluyor da, kişi başına dünyada en fazla ihracat yapan ülke Almanya, işçilerine dünyanın en yüksek ücretlerini ödeyebiliyor?

Daha sonra da, Keynes'in fikirlerinin artık öldüğü ve

* On beş yılda Fransa'da gayri safi hasıla içinde ücretlerin payı, % 68,8'den % 59,9'a düştü. On yıldan bu yana ilk kez şirketlerin finansman kapasitesi fazla verdi, (1996'da 134,7 milyar frank). Oysa 1990'da bu bakiye 149,2 milyar franklık açık veriyordu. Maliye ve Ekonomi Bakanı Dominique Strauss-Kahn, Fransa'daki işsizliğin bir kısmının "artıdeğerin, şirketlerin dinamik bir gelişmeden faydalanabilmeleri için, ücretlilerin aleyhine paylaşılmasından kaynaklandığını" ifade etmektedir. (21 Temmuz 1997, basın konferansından.)

ekonomideki canlanmanın hiçbir zaman, enflasyona başvurmadan, yani rantiyelere bir nevi ötanazi yapmadan, işsizlik oranının çalışan nüfusun % 6-8'ine tekabül eden *"sıkıştırılamayan bir oran"*ın altına düşmesini sağlayamayacağı anlatıldı. Bugün aynı "uzmanlar", Amerikan modeline bakıp ayılıp bayılıyorlar: Sürekli büyüme, % 5 (resmi) işsizlik ve yaklaşık sıfır enflasyon.

Sayısız köşe yazısı, borsa, kâr ve ekonomi arasında çelikten ilişkiler kurar. Bugün borsadaki büyüme kârdaki büyümenin ve kârdaki büyüme de ekonomik büyümenin önünde seyretmekte. Arthur Laffer, ardından Alain Madelin, sonra Jacques Attali ve daha da sonra François Mitterrand vasıtasıyla, hemen peşinden de meşhur neoliberal gazeteciler çevresi aracılığıyla, tasarruf vergisinde indirime gitmenin, yatırımlarda büyük bir patlama yaratacağı ve ekonomik faaliyetin canlanmasının devleti düze çıkaracağı teminatı verildi. Hataları diz boyu bu yorumcular, hâlâ, bugün tınmadan, bize dünyanın gidişatını izah etmeye devam ediyorlar.

TF1'in ekonomik ideolojisi üzerinde bir inceleme yapan Pierre Péan ve Christophe Nick şöyle yazıyorlar: *"Bugün artık sosyal röportaj demek, ticaret okulları, ekonomi, borsa, finans işleri, SICAV'da yatırım demektir (...) Eğer istihdam sorunları yaşanıyorsa, bu işveren için işçi alma güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Şirket işçilere ait bir dünya değildir, şirket her şeyden önce, çabalarının takdir edilmesi gereken müteşebbisin dünyasını yansıtır. Zira yatırımı canlandıracak olan onlardır."*[55] Bu özet, sadece Bouygues'in televizyonuna uygulanamayacak kadar günlük şartlanmalarımızı yansıtmakta.

Bir televizyon sunucusunun çanak tutan bir sorusu olmuştu: *"Alain Madelin, günümüzün sorunu her şeyden önce bir vergi sorunu: çok fazla vergi ödeniyor. Siz ne öngörüyorsunuz?"*[56] Buna mukabil Robert Hue, Pierre Suard'ın *"saatbaşı bir SMIC* (Asgari ücret, ÇN) *kazandığını"* duyunca tepki gösterdiğinde, başka bir gazeteci hemen onu haşladı: *"Çok para kazanan patronları hedef almak olaylara gerici bir yaklaşımda bulunmak değil midir?"*[57] "Yaklaşım" farklı, kavgacı tutum ise tek taraflıydı. Tabii sorular TF1'de ve hiçbir zaman solda olduğu iddia edilemeyecek Jean-Claude Marcy ve Claire Chazal tarafından yöneltiliyordu. Bir başka gazeteci de Arlette Laguiller'ye saldırır: *"Siz ki patronların can düşmanısınız."*[58] Bu sefer söz konusu kanal France2'dir ve gazeteci François-Henri de Virieu'nün sağda olduğu söylenemez. Kısacası, Jean-Claude Narcy ve Claire Chazal, Alain Madelin ile söyleşi yaparken, François-Henri de Virieu'nün Arlette Laguiller ile konuştuğu gibi konuştuğunda ya da CNPF'nin adamlarıyla söyleşi yaparken sözlerine *"Siz ki ücretlilerin can düşmanısınız"* diye başladılarsa, bir şeyler değişmeye başladı diyebiliriz.

Övgüye şayan bir ısrarcılıkla yerleşik düzeni savunan gazeteciler, üstelik cesaretlerinin takdir edilmesini bekliyorlar. *"İş piyasasını boğan kalıplar ve düzenlemelerle mücadele etmek (...) istihdamın canlanmasında 'ufak işlerin' önemini yadsımadan, gençlerin istihdamını engelleyen asgari ücret gibi tabulara karşı çıkmak"* türünden eski antisosyal nakaratlara takılmış Franz-Olivier Giesbert, üstüne bir de şunu ekliyor: *"Günümüz şartlarında söylenmesi iyi karşılanmayan şeylerden bunlar. Önerilen "kurulu düzen"in zaferini kutlamaktır. Doğru düşünenler, kulakları*

acıya tıkalı, bir tek şeyden korkarlar: Düzenin değişmesinden." "Kurulu düzene" ve *"doğru düşünenler"*e açtığı bu savaşın gülünçlüğü, yazı *Le Figaro Magazine*'de yayınlandığında bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar...* Sonuçta, Barre gibi bir politikacı medyada açık sözlü ve cüretkâr olarak ün yapmışsa, bunu işverenlerin ücretler konusundaki eli sıkılığını övmeye ve işsizlerin –iki pinekleme arası– rehavetini eleştirmeye borçludur.

Geçen yıl şimdiki Lyon Belediye Başkanının en gözde konferanslarından biri olan Davos'tan dönen Christine Ockrent, bir taraftan kendisine muhalif statüsünü uygun görürken, diğer taraftan da yönetici sınıfların kokmuş düşüncelerini tekrarlayıp durdu: *"Bugün Fransa'da hakim olan karamsarlık akımına karşı kürek çekmek; 'Fransız istisnası'nı muhafaza etme bahanesiyle aslında kırılganlıklarımızı koruyan beyinlerdeki Maginot Hattı'nı yadsımak; bizi gitgide daha az önemseyen ve uyum sağlama yeteneğimize kulak asmayan, allak bullak olan bir dünyaya gözlerini dikmek iyi karşılanmamakta. İşte bunun için her sene Davos yollarına düşüp, orada, çeşitlilikleriyle, çelişkileriyle gezegenimizin değişimine katkıda bulunanları izlemekte yarar var."*[59] Davos'ta *"her sene" "çeşitlilikleriyle"* dünyamızı değiştiren ve dünya nüfusunun yarısından daha fazla paraya sahip olduklarından bunu yapmakta güçlük çekmeyen

* "Socialement incorrect" (Sosyal açıdan yanlış –ÇN), Başyazı, *Le Figaro* Magazine, 15 Mart 1997. Franz-Olivier Giesbert, Le Journal du Dimanche yazıişleri müdürü Alain Genestar'ın yapıtını eleştirirken, kitabın "medyanın sürekli tabağımıza doldurduğu uyum soslu gündelik mamamızla tezat oluşturduğuna" dikkat çekiyor (*Le Figaro*, 14 Nisan 1995). Ama bunu yapan "Medyalar", kendisi değil...

358 milyarderden birkaçıyla buluşma imkânı bulunur. Bununla birlikte, Christine Ockrent, bu satırları *L'Express*'te yazarken, önce radyoda (Europe1 veya BFM'de), sonra France3'te Serge July ve Philippe Alexadre'ın karşısında uzun uzun açımlarken, politika yapmadığına olan inancında samimiydi. Hatta, *"komünizmin her çeşidine her zaman derin bir nefret duyduğunu"*[60] kabul ettiğinde, büyük bir azimle özümsediği "Amerikan tarzı" tarafsızlık ününü, bir an için bile olsa tehlikeye attığını düşünememektedir.

Hâlâ, hem neoliberalizme karşı hoşnutsuzluk duyup hem gazeteci olunabilir mi? Ockrent, sendika yöneticisi Guillamme Durand karşısında pedagog kesiliyor: *"Artık Berlin Duvarı da olmadığına göre, kapitalizm, para piyasalarını hesaba katmak zorundadır."*[61] Beş gün sonra 7sur7 programında devamını getirir: *"Ücretler konusunda taviz vermek güçtür: Para piyasaları Fransa'nın en küçük zaafını tetikte bekliyor."*[62] Ancak, kendi ücretlerinin pazarlığını yaparken, antenlerin ekonomi profesörleri, işverenlerinin *"zaafı"*ndan pek o kadar rahatsız olmazlar. TF1'de düzenlenen bir tartışmada söz alan bir genç, devamlı ücretleri düşürmek yerine, niçin en yüksek ücretlerin, *"örneğin ayda 100.000 frankın üstündeki ücretlerin"* dondurulmadığını sorar. Stüdyoda bulunan bakan gençten önerisini netleştirmesini ister. Fakat bu önerinin doğrudan hedefi durumunda olan Patrick Poivre d'Arvor hemen atılır: *"Bu şekilde sorarsanız sorunuz anlaşılmaz."*

Cevap hazır: "Tektipleşen, düşünce değil gerçekliğin kendisidir." Bu cevap, "hafıza"ları Fransız İhtilali'ne kadar uzanıp, İhtilal'den önce de bazı gazete yazarları ve "Ansiklopedist"lerin, o devrin hakim düşüncesi olduğu halde,

mutlak monarşi ve ayrıcalıklarına karşı çıktığını hatırlayanlara ümit verebilir. Bu muhaliflerin tek istediği değişmezi değiştirmekti ve başarılı da oldular. Sosyalist düşünce ve sendikal mücadele ise, komünist devrimlerden çok daha önce, daha bu yüzyılın başında kendini hissettirdi. O zaman *"Berlin duvarı yıkıldı"* diye niçin sussunlar? Ama bu sorular sorulmayacak. Zaman artık uyum sağlama zamanı.

Bu konuda aydınlatıcı bir konuşma da, iki yıl önce France Inter'de yayınlandı. Kendisine sorular yöneltilen gazeteci Michel Garibal, çoğu kez –aynı bu önceki tartışmada olduğu gibi– hakim çevrelerin, alışkanlıktan farkına bile varmadığımız, masumane gibi gözüken iki küçük aracını kullandı: –*"dün"*ün sosyal köhneliklerinin karşısında liberal çağdaşlığın simgesi– *"bugün"* ve –aralarında hiçbir mantık silsilesi olmayan ama... ideolojik bir devamlılık olan iki fikri birbirine bağlayan– *"dolayısıyla"* sözcükleri.

Dinleyicilerden birinin sorusu: *"19 Aralık 1995 tarihli L'Humanité'yi aldım. Finans güçlerini suçluyordu. Bu eğilimlere France Inter'de rastlayamıyoruz.* (Sizi dinlerken) *sanki yapacak bir şey yokmuş hissine kapılıyoruz."*

Michel Garibal: *"Biliyorsunuz artık iktisat öğrencileri –ki sayıları gitgide artmakta– gelmiş geçmiş bütün doktrinleri inceleme imkânına sahipler. Bu alanda gayet zengin bir müfredatları var. Ancak saptadığımız bazı noktalar da var. Bir zamanlar birbirinden farklı sistemler birlikte yaşıyorlardı. Oysa L'Humanité bile bugün artık komünizmin bitmiş olduğunu kabul ediyor. Dolayısıyla, ekonominin küreselleştiği günümüzde hakim olan tek sistem piyasa ekonomisi. Bu sadece bir saptama. Bugün sürekli duyduğumuz şey dünyanın bir köye dönüştüğü. Ama doğru! Kısacası bugün başka-*

larıyla oynamak istiyorsanız ortak oyunun kurallarına uyacaksınız. Tabii bu, içinize sindirmek zorundasınız anlamına gelmiyor. (...)"*

"Dolayısıyla" dinleyici doğru anlamıştı: Bu kadar! Artık yapacak hiçbir şey yok! En fazla hayıflanılabilir ama o da için için.

Kelimeler arasında şöyle bir dolaşmayı deneyin bakalım. "Çağdaşlık" neymiş? Serbest mübadele, kuvvetli para, dereglementasyon, özelleştirme; serbest mübadelenin, kuvvetli paranın, özelleştirmelerin "Avrupası". Peki ya "köhnelikler"? Devlet-baba, aslında tek kelimeyle (tabii polis, ordu, hapishaneleri kapsayan *"mutlakiyetçi"* işlevleri dışında) devlet, (*"zümre çıkarlarını"* savunan) sendikalar, (*"milliyetçi"*) ulus, (*"tekellerin"*) kamu sektörü, (*"popülizm"*e kayma eğilimi gösteren) halk. Basını, radyoları şöyle bir tarayın bu tanımlarla karşılaşacaksınız. Özelleştirmeleri, dereglemantasyonu, Kuzeyli patronların işgücünü ucuz olduğu yerde kullanmalarını engelleyen *"kısıtlayıcı düzenlemeler"*in kaldırılmasını savunan ideolojiyi bulacaksınız. Ve bugün *"diğerleriyle oynamak istiyorsanız"* bütün bunları kabul edeceksiniz.

Ortodoks medya, hedeflerine ulaşacaksa araçlar konusunda katı davranmaz; Avrupa ve piyasa konusunda olduğu gibi... Kimi zaman Avrupa ve Brüksel Komisyonu'nun rekabet politikası adına, kamu sektörünün özelleştirilmesi-

* Maastricht Antlaşması referanduma sunulduğunda Jean-Marc Sylvestre, ötekilerinin oyununun kurallarına uymakta geciken Fransa'nın bunu telafi etmesini öneren benzeri argümanlar kullanmıştı: "Avrupa sofrasına oturabilmek için, masa adabını bilmek, elleriyle yemek yememek icap eder." Bkz. "Le bétisier de Maastricht, (Maastricht'ten İnciler, ÇN) a.g.e., s.63.

nin talep edilmesi gerekir. Bugün France Télécom'un durumu budur ve sırada da Fransa Elektrik İdaresi EDF var. Kimi zaman da vahşi kapitalizme engel teşkil ettiğini ileri sürerek daha fazla Avrupalılaşma istemek daha akla yakın olacaktır. Bu konuda Alain Duhamel iyi bir göstergedir. 1993-94 arasında, Alain Duhamel, eskiden ne kadar Barre'cı olduysa o kadar Balladur'cu olmuştu. Fakat 1995 Kasım-Aralık'ındaki –tabii ki kınadığı– toplumsal eylemlerden hemen sonra, birkaç günlüğüne "liberalizmin topyekûn reddi"ne kaydı: *"Avrupa, piyasa diktatoryasına karşı en iyi kalkandır (...) Yüz binlerce göstericinin (Fransız'ın) reddettiği ve milyonlarca kullanıcının teveküle kabullendiği şey, liberal dogmaların zorbalığı, piyasa despotluğudur. (...) Fransızlar düzenli dereglemantasyonlar, zoraki özelleştirmeler istememekte, devlet-babaya son verilmesini, sosyal modellerinin kuyusunun kazılmasını arzu etmemektedirler."*[63] Yanlışlık olmasın, başka bir durumda değişebilecek bu yargısında, Duhamel'in düşüncesini aslında kullandığı sıfatlar ifade etmektedir. Eğer liberal dogma *"zorbalık"*tan sıyrılırsa ve piyasalar *"despotluk"*larından vazgeçerse, dereglemantasyonlar kısmi, özelleştirmeler makul ölçülerde kalabilir, devlet-baba küçültülür ve sosyal model sınırlanırsa her şey ılımlı bir yola girecektir. Ve sonuçta pazarlar ve Avrupa (pazarları) ilerleme kaydedecektir.

Sağ ideoloji ile solun önemli bir kesiminin, aşağı yukarı aynı ekonomik öncelikler etrafında buluşması, birçok gazetecinin seçimini kolaylaştırmıştır. Bir "karşı-iktidar" yerine, yönetici sınıfların seçimlerine arka çıkma fikri yerleşti, üstelik bu konuda "gecikme" yaşandığından daha da büyük bir şevkle toplu pedagoji görevine soyunuldu. Ekono-

mik ve finansal tahlillerin neoliberalleşmesi üzerine *Le Monde*'da şunlar okunmakta: *"Dünya ekonomisine uyum sağlamamız gerekiyordu ve bunu gecikmeli olarak yaptık. Burada da, sadece profesyonelce bir tutum içine girmemiz, kendimizi güncelleştirmemiz bile, aşırı ideolojik yorumlara yol açmaktadır. İdeoloji daha ziyade eleştirenlerin nostaljik bakış açısında."*[64] *Le Monde*'un sütunlarından biri hakkında yazıişleri müdürü Edwy Plenel şunu belirtiyor: *"Şirketlere gelince, seçimleri gayet açıktır: Komplekssiz, bazen bize ayak bağı olan para dünyasıyla o karışık, hatta ikiyüzlü ilişkimizden arındırılmış bir mikroekonomi, piyasalar ve finans."*[65]

Oysa ekonomi konusunda nostaljinin ve ikiyüzlülüğün reddedilmesi, güncel konuları hâlâ bozulmamış bir eleştiri anlayışıyla ele alan medyanın yazıişlerinin tutarlılığı sorununu gündeme getirmektedir. Zira bir taraftan köklü ticari, moneter ve finansal kararlara desteğinizi verirken, öte yandan nasıl olur da bu kararların sebep olduğu eşitliğin gitgide bozulması, toplumsal yapılardaki bozulmanın tırmanışı ve ferdin kendi içine dönmesi gibi Milliyetçi Cephe'nin beslendiği meseleleri sorgulayabilirsiniz? Üstüne üstlük her gün ekonominin önceliğini savunurken. Tabii sorunsal açıkça sağda yer alan bir basın organı için aynı değildir. Fakat diğerleri, ekonomik katliamın ağır toplarını mazur gösterdikten sonra, toplumsal dayanışmanın tehdit altındaki küçük siperlerini savunmak durumuna düşerler.

Jean-Claude Guillebaut bunu gayet iyi ifade ediyor: *"Kaygılarımızla ayrıcalıklarımız art niyetsiz de olsa birbirine karışıyor."* Bununla beraber paradan konuşmak kaba-

lıktır, parayla harcanan emek arasında bağlantı kurmak yakışık almaz, belli bir gelir düzeyi ile fikirler arasında muhtemel ilişkiler kurmaya çalışmak, kişisel saldırı kapsamına girer. İyi de Bernard Kouchner'e şöyle hitap eden gazeteci Claire Chazal'ın ayda 120.000 frank kazandığını nasıl düşünmeyebilirsiniz? *"Sosyal güvenlikten bahsediyorsunuz, Fransa'da artık muhafaza edemeyeceği bazı ayrıcalıkların var olduğunu düşünmüyor musunuz?"* Bir sayısında, *Le Nouvel Observateur,* TF1'de yıllık maaşı 2,8 milyon frank (Gérard Carreyrov) ile 7,3 milyon frank (Patrick Le Lay) arasında değişen ve aralarında 6 milyon frankla Patrick Poivre d'Arvor'un da bulunduğu altı gazetecinin varlığını ifşa etmişti.[66] Oysa, sürekli daha rekabetçi olmak arzusuyla yanıp tutuşan küreselleşmiş ekonomimizde, dünyanın herhangi bir yerinde Gérard Carreyrov kadar kabiliyetli bir Fransız yorumcu, daha ucuza bulunamaz mı?

Bu saldırıyı kaba ve hatta "popülist" *–horresco referens–* olarak nitelemeden önce, hemen şunun bilinmesi gerekiyor: Burada söz konusu olanlar kanı sulanmış, çok kullanımlı, yaşam tarzlarıyla meslektaşlarından uzaklaşmış gazetecilerdir. 1996'da, France2'nin eğlence programı sunucularının "sözleşme davası" esnasında, bu TV kanalının gazetecisi Eve Metais o günkü ortamı şöyle anlatıyordu: *"Bir yandan havada uçuşan milyarlar, diğer yandan kadrosuz çalıştırılanlar, bizi şirketi soymakla suçlayan, parasızlıktan röportaj için gittiğimiz yerdeki bir otel gecemizi ödemeyi reddeden yöneticiler. Bu ne rezalettir."*[67]

Christine Ockrent, hâlâ mesleğin daha fazla eşitlik, daha fazla saygınlık özlemini hiç anlamamış gibi görünüyor.

1988 Eylül'ünde France2'den aldığı ücretin (ayda 120 bin frank*) duyurulmasıyla ortaya çıkan "rezalet"ten alınır ve savunmaya geçer: Eskiden daha fazla alıyordum; zaten artık alıştık, hep başka kanallardan daha az kazanırlar. Şimdi kendi sözlerinden alıntılar. Söz konusu ücret *"TF1'deki maaşımın yarısından az"; "radyo-televizyon da bir pazar haline geldi (...) kamu yayıncılığı ihtiyacı olduğuna kanaat getirdiği kimilerine diğerlerine nazaran daha iyi maaş veriyordu"; "verileri dolara çeviren Amerikalı meslektaşlar kendi ülkelerinin televizyon gerçeklerine göre değerlendirdiklerinde"* güya *"müstehzi"* bir ifade takınmışlardı: *"Nitekim New York Times benim için, asgari ücretle Fransa'nın başını döndüren gazeteci diye başlık bile attı."*... [68]

Asgari ücret mi? Meslek parasızlık, sürünen haberciler, geleceği meçhul "staj"lardan geçilmezken? Elbette bu mesleğin prensleri için "rekabet" her şeyden önce, dünyadaki en yüksek ücreti istemek hakkı demektir. Ama, Martin Bouygues'in kablolu TV'sinde, Guillame Durand gibi iyi donanımlı bir gazetecinin bakış açısı bir işçi sendikası sorumlusunun sorusu karşısında hemen değişiveriyor: *"Biliyorsunuz artık işgücü piyasası da küreselleşti. Ücretlerin arttığı ve sigorta yükümlülüklerinin ağırlaştığı durumlarda, bir an geliyor, işverenler de ülkeyi terk ediyor (...). Şirketlerin Fransız işgücü ile Kore işgücü arasında karşılaştırma yapmasını engelleyemezsiniz."* Yani gayet basit bir dünyaları

* O dönemde France 2'de çalışan bir gazeteci şöyle tepki göstermişti: "Artık üç tane yazılışleri var: Starlarınki (Ockrent ayda 120.000 frank, Leymergie 100 bin frank, Sannier 60 bin frank); vasat gazetecilerinki (en fazla 14 bin ile 20 bin frank arasında) ve serbest gazetecilerinki (günde net 565 frank)." *Le Monde*, 14 Eylül 1988.

var: Bir tarafta "ihtiyaç duyulanlar", diğer tarafta *"işgücü"*. Birinci takıma bütün imkânlar sağlanıyor, ikinci takım ise soyuluyor. Sonuçta bir bakanın tavsiyelerine veya şirket hissedarının talimatlarına hiç ihtiyaç yok. Bu türden maddi ve zihinsel bir düzende, piyasa fikirleri bir nehir gibi rahat, kaygısız, akıp gidiyor.

Artık habercilik konusunda referans Amerikalılar olduğuna göre, niçin bu konuda onların ne yaptıklarına bakmayalım? En azından, orada, bazı star gazetecilerin astronomik gelirleri ile yönetici sınıf ideolojisine bağlılıkları arasındaki ilişki bir rezalet olarak değerlendirilmiyor. Amerika'da hiç kimse, ülkenin üçüncü büyük haber dergisi *US News and Word Report*'un şimdiki yazıişleri müdürü James Fallows'ın tespitlerini münasebetsiz bulmuyor: *"Vergi, sosyal yardım, ticaret politikaları, bütçe açığına karşı mücadele, sendikalara karşı tutum gibi ekonomik konularda, ünlü gazetecilerin fikirleri, maaşları arttıkça giderek daha tutucu olmuştur"*[69]

Washington Post'un eski ombudsmanı, kıdemli Richard Harwood, ABD'de mesleğin başkalaşımını şöyle açıklıyor: *"Eskiden sıradan insanlardan bahsetmiyorduk, çünkü biz de onlardan biriydik. Aynı mahallelerde otururduk. Haberciler kendilerini işçi sınıfının neferleri olarak görürlerdi (...). Ardından daha iyi eğitimli insanlar bu mesleğe geldiler; ücretler arttı; gitgide daha iyi eğitimli gençler mesleğe rağbet ettiler. Bundan önce, habercilerin gelir düzeyleri, komşuları işçilerden bir nebze daha yüksekti. 80 yıllarından bu yana, habercilerin gelir düzeyleri, komşuları avukatlar ve işverenlerin gelirlerinin biraz altında. Oysa, gazetecilik mesleğinin kamu nezdindeki imajını şekillendiren, yıllık gelirle-*

ri 100.000 doların üstündeki bin kadar gazeteci (...). Ve tabii yaşam tarzları sebebiyle, ayrıcalıklıların sorunlarına, asgari ücretle çalışanların sorunlarından daha fazla ilgi duyuyorlar."[70] Fransa'da bu tür bir yaklaşım çok kaba gelebilir. Özellikle de dolgun ücretli meslektaşlara.

Gerisi fasa fiso. Günde on asgari ücret karşılığı, –basın toplusözleşmelerinde de yer alan– *"meslekte elde edilen tanınırlığı, meslek dışı bir ürün, şirket veya markanın reklamında kullanma"* yasağını, refah içinde, delme imkânı sağlayan "kayırmalar". Yine, medya sorumlularını idare eden veya kısıtlayan* ve bu sorumluları gazeteyi, bir kere reklam verene bir kere de okuyucuya satmaya mecbur eden; mutlulukla meta arasındaki bağlantıyı sürekli canlı tutan ve yakında da gazetelerin gündemini belirleyip yasaklı alanların sınırlarını çizecek olan, reklam, sponsorluk da fasa fiso.

Kasım-Aralık 1995'te her şey birden açıklığa kavuşur: Paranın küstahlığını öven, halkı küçümseyen ve mülk sahiplerine hizmet eden bir fikrin bombardımanı... Bazen halkın silkinmesinin bu tür yararlı tarafları da vardır: Zira hem ideolojik şartlanmanın gücünü hem de bu şartlanmanın alt edilebileceği fikrini gözler önüne serer. Juppé Planı'na karşı başlatılan hareket esnasında, itibarlı yorumcuların oybirliğiyle takındıkları tavır** yüzbinlerce ücretlinin

* France Télécom'un özelleştirilmesi meselesinin bazı gazetelerin sabırsızlığına yol açmasının sebebi, acaba bu özelleştirmeden önce yapılacak olan tanıtım kampanyası ve bu kampanyanın değişik basın organlarına 200 milyon franklık bir reklam geliri sağlaması değil midir?

** İpsos-Opinion'un, 14 Aralık tarihli *Le Nouvel Observateur*'de yayınlanan bir kamuoyu araştırmasına göre Juppé Planı'nı medyanın yalnızca % 6'sının olumsuz olarak değerlendirmesine karşılık, % 60'ı plana olumlu bir yaklaşım içindeydi.

greve gitmesini, milyonlarca vatandaşın gösteri yapmasını, Fransızların ezici çoğunluğunun onlara destek vermesini engelleyememiştir. Toplumumuzun çelik yasası –yani seslerin ve yayın organlarının çok sayıda olmasının, yorumlarda çoğulculuk anlamına gelmemesi– böyle bir vesileyle kendini en acı çıplaklığıyla gösterse de, gerçek ve tahlil kavramları, her gün, uyuşmuş beyinlerimizin derinliklerinde ne şiddetlere maruz kalıyor.

Medya cephesinde beş perdelik bir oyun sergilenmekteydi. Birinci perde, gazete ve haftalık dergiler, radyo istasyonları ve televizyonların büyük bir çoğunluğu için kendini gösterme ve Juppé planına duydukları hayranlığı dile getirme fırsatı olacaktır. Ücretliler ve kamuoyunun, ilk sergiledikleri hasmane tepki karşısında, basın yorumcuları derhal başbakanı taviz vermemeye davet eder (2. perde) ve bunun karşılığında da, başbakanın –ve de Nicole Notat'nın– bu kasırga karşısındaki *"cesaret"*ine olan hayranlıklarını esirgemezler. Daha sonra, eylemlerin sürdürülmesi ve popülerliğinden bir şey kaybetmemesi karşısında büyük gazeteci-yazarlarımız, Fransızların gerçekleri kavrama konusunda, piyasacıların aksine, doğuştan yeteneksiz olup olmadıklarını sorgulamaya başlarlar. Bu da 3. perdeye damgasını vuracak olan ve bütün beklentilere –ve bu yönde harcanan çabalara rağmen– grevin gündelik hayatta doğurduğu rahatsızlıkların, hükümet ve iş çevrelerinin lehine bir toplu tepkiye dönüşmemesini izah edecek olan *"usdışılık"* kavramıdır.

Sendika aleyhtarlığı sonuç vermeyince, piyasa gazetecileri olayı biraz daha tırmandırarak (4. perde) *"loncacılık"* ve *"rehine"* alan zihniyetin üzerine gider. Ama mademki Latin usdışıcılığı her şeye rağmen rağbet görüyordu o za-

man sosyal hareketin önderlerine söz vermek gerekiyordu. İşte 5. perdede basının sunduğu Amerikan salatası da bu oldu. Bu gösterinin bir de sonsözü var, hazin bir sonsöz, yani hükümetin geri adım atması. İşte bazı fragmanlar.[71]

Lobotomi yaklaşık on beş yıl sürmüştü: Seçkin azınlık ve onların medyadaki sesleri amaçlarına ulaştıklarını zannedebilirlerdi. *"Yaşasın kriz!"* naraları atmışlar, Avrupa ve çağdaşlığı göklere çıkararak, değişen hükümetler karşısında değişmeyenlerin arkasına geçmişler, sosyal adaleti kapitalist zihniyetin içine hapsetmişlerdi. Ayrıca, Fransa'yı nihayet köhnelik ve usdışılık kalıntılarından kurtaracak olan büyük yapısal değişimler yaşanırken, en küçük bir şey bile yerinden kımıldamamalıydı. Zaten hükümetin sol kanadı uzun zamandır müttefikleriydi, sendikalar zayıflamış, saray ve ekran aydınları, serinkanlılıkla bir toplantıyla bir komisyon arasında salınırken bu arada, tıpkı diğer rantiyerler gibi, bir gecede köşe dönülen bir toplum fikrinin cazibesine kapılmışlardı. Takvimler 1995 Ekim'ini gösteriyordu.

Ve Juppé konuşur: Aslında *"reform"*un büyük bir önemi yoktur; bir kez daha söz konusu olan *"mümkün olan tek politika"*yı gütmek, yani bedeli ücretlilere ödetmektir. Juppé, pek tutarlılık kaygısı taşımadan –nasıl olsa Körfez Savaşı ve Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi medyalar ideolojik açıdan gereğini yapacaklardır–, hem sosyal dayanışmayı muhafaza etme arzusunu hem de sosyal dayanışmayla pek ilgilenmeyen finans çevrelerinin güvensizliğine yol açmama niyetini ilan eder. Teşhis malum ("iflas"), tedavi tahmin edilebilir ("fedakârlık") alışılmış diyalektik ("hakkaniyet" ve "çağdaşlık"); dolayısıyla bu "reform"un da bir evvelki gibi başarılı olmaması için hiçbir sebep yok-

tur. Pierre Joxe, François Giroud, Bernard-Henri Lévy, Jean Daniel, Jacques Julliard, Pierre Rossanvallon, Raymond Barre, Alain Duhamel, *Libération*, Guillaume Durand, Alain Touraine, André Glucksmann, Claude Lefort, Gérard Carreyron, *Esprit*, Guy Sorman... Hepsi, hem *"cesur"* ve *"tutarlı"*, hem de *"iddialı"*, *"yenilikçi"* ve *"pragmatik"* bu planı derhal kabul edeceklerdir.

Bu durumun cazibesine şakşakçıların yanı sıra spekülatörler de ("piyasalar") kapılırlar. İş sonuca bağlanmış gibi görünüyordu: Kişisel gaflar ve politik denemelerle geçen altı aydan sonra, Fransa'nın başbakanı aldığı tedbirleri ispat etmiştir. Ve –Serge July ve Rupert Murdoch'un gazetelerinin manşetlerinde okunduğu gibi[72]– *"Juppé II"* ya da "Yılmaz Juppé", piyasa gazetecilerinin kalbinde, Barre, Bérégovoy ve Balladur'un boş bıraktığı yere yerleşir. O zamanki Milli Eğitim Bakanı Bayrou, iktidar açısından işler kötü gitmeye başlayınca piyasa gazetecilerine başlangıçta duydukları sevinci hatırlatmaktan geri kalmaz: *"Bütün Fransız basını sürekli olarak, Reformlar ne zaman yapılacak? diye soruyordu. Ve izninizle şunu söylemek isterim ki, bize alkış tuttular."*[73]

Baldırı çıplaklara hiçbir zaman fazla güven olmaz. Bunların ortadan kalktıkları (sınıf savaşı kavramının sonu zaten "tarihin sonunun" gelmesinden kaynaklanmıyor muydu?), en azından, "dışlanmış" statüsüne indirgendikleri ve artık sadece hayır kurumlarının ilgi alanında kaldıkları sanılıyordu. Ama yine ortaya çıkmışlardı, hem de dimdik. Bu münasebetsizlik karşısında, liberal gazetecilerimiz, 1848 Haziran günlerinde *"Souvenirs"*de (Anılar, ÇN) Toqueville'in sarfettiği nefret dolu söylemleri sergilerler. 4 Aralık'ta

Franz-Olivier Giesbert *Le Figaro*'da ateş püskürüyordu: "*Demiryolcular ve RATP* (Paris Bölgesi Özerk Taşımacılık Rejisi, ÇN) *çalışanları Fransa'yı soyup soğana çevirmek için haraca bağlıyorlar. Çünkü burda söz konusu olan loncacılık, sosyal haraçtan başka bir şekilde nitelenemez.*" *Le Point*'ın yönetmeni Claude Imbert, "*Devlet ana*"ya ve kamu sektörünün "*gayya kuyusu*"na karşı eski sitemlerini tozlu raflardan çıkarmanın memnuniyetiyle koroya katılır: "*Bir tarafta çalışmak isteyen ve çalışan, mücadele veren bir Fransa, diğer tarafta da ayağını sürüyen, kendini kazanılmış haklarının rehavetine terk eden bir Fransa var.*"

Demiryolcuların "*soyup soğana*" çevirdiği Giesbert'in ve "*kazanılmış haklara*" karşı mücadele veren Imbert'in kederi bütün Fransa'ya sirayet eder. Yıllık ücreti o zaman 2.800.000 frank olduğundan, grevcilerin taleplerini kavrama düzeyi düşük olan TF1'den Gérard Carreyrou, 5 Aralık'ta şöyle kestirip atar: "*Juppé'nin bir başarı kazandığı kesin, en azından siyasi cesaretiyle. Ancak, fantasmalarının ve usdışıcılığın gerçekleri gölgelediği bir hareket karşısında tamam mı devam mı demek zorunda.*"

Önemli şahsiyetlerin resmi söylemi en güzel incilerini sıraladı: Bir tarafta –iktidar ve para cenahından– "*cesaret*" ve "*gerçeklik bilinci*"; diğer yanda –halk ve grevcilerin cenahı– "*fantasmalar*" ve "*usdışılık*". Bu toplumsal eylem, 20 yıllık teslimiyet psikolojisini yeniden gözden geçirme cüretini gösterecek miydi acaba?

Le Monde'un denetim kurulu başkanı Alain Minc, *Le Figaro*'ya şunları beyan eder: "*Yaşam tarzları ve finans piyasalarının görünürde bütünleştirdiği dünyamızda Fransızlara özgü bir şey var hâlâ: O da kasılma merakı.*" Kararve-

riciler, öğüt vericiler ve "rasyonel" olanı belirlemeye memur uzmanlar açısından grevler olsa olsa bir *"yolunu şaşırmışlık"* (Claude Imbert), *"toplu bir humma"* (Alain Duhamel), *"görüntü oyunu"* (Franz Olivier Giesbert), bir *"karnaval"* (Guy Sorman), bir *"delilik alameti"* (Bernard-Henri Lévy), *"şizofrenik bir sapma"* (François de Closets) demekti. Çünkü ılımlıların rüyası, Latin olmaktan çok Cermen bir "Merkez Cumhuriyeti"* karşısında milyonlarca *"sapkın zihniyetli"* göstericiyi dikili buldu. Bunlar, anlaşılan, *"İtalyan usulü çözümlerden ziyade (borçlanma, enflasyon ve adam kayırma) Alman usulü çözümlere (ücretlilerle pazarlık ve tavizsiz yönetim) yönelik köhne bir Fransa'nın"*** sınırlarını çizmekteydiler. Latinlere karşı Cermenler, büyük bir ihtimalle devasa eserinin gerekliliklerinin aştığı Jacques Julliard'ın burada tek yaptığı "Alain Minc düşüncesi"nin ana antropolojik postulatını tekrar etmekti.

"Elindeki avucundakini savunan kapalı bir toplumun"[74] sergilediği İtalyan karnavalıyla Fransız köhneliği sokakları istila etmişken, çağdaş borsalar İngilizce konuşuyordu. 9 Aralık tarihli *The Economist* durumu herkesten daha iyi özetler: *"Milyonlarca grevci, sokaklarda çarpışmalar, Fransa'da bu son on beş günde yaşananlar, ülkeyi, muhasara altındaki bir hükümetin muhalif halka IMF'nin ke-*

* 1989'da yayınlanan bir kitabın başlığı. Yazarları François Furet, Jacques Julliard ve Pierre Rosanvallon, Saint-Simon Vakfı'nın seçkin üyeleri, ilk ikisi ise *Le Nouvel Observateur*'un yazılışlerindendir.

** Jacques Julliard, *Le Nouvel Observateur*, 7 Aralık 1995. Bu dönemde meydana gelen densizliklerden biri, her hafta Europe1 kanalında yayına giren Julliard ve Imbert arasında "Sağ/Sol" tartışma programı, ile Duhamel ve July arasındaki "Yüz Yüze" programıydı... Dördü de Juppé planına destek çıkmışlardı!

mer sıkma politikalarını dayatmaya çalıştığı, bir Muz Cumhuriyeti'ne döndürdü. (...) Piyasalar hükümeti yakın takibe aldılar: En ufak bir uzlaşma bile frankın krize girmesine sebep olabilir." Bundan dört gün önce *Wall Street Journal*, frankın bir gün önceki düşüşünü, aslında hükümetin verdiği ilk tavizlere bağlıyordu: *"Hükümetin bu ilk zafiyetinin neticesi frankın zarar görmüş olmasına benzemektedir. Eğer Juppé göstericilere boyun eğer ve ilan ettiği reformlardan vazgeçerse, rizikoya girmenin kendisine verdiği avantajı kaybeder."* Ertesi gün ortalık durulmuştur: *"Yatırımcıların, Juppé hükümetinin grevci kamu işçileriyle giriştiği bilek güreşini kazanacağı iddiasına girmeleriyle birlikte, piyasalarda yükselme baş gösterdi."* Bezgin ortam, bir hafta sonra yeniden çöker: *"Juppé'nin, daha ziyade 'karşılıksız tavizler' olarak değerlendirilen sözleri piyasaları canlandırmaktan uzaktır. frankın zayıflaması doğrudan, tabu kelime 'pazarlığı' telaffuz etmekten kaçınmayan Alain Juppé'nin müdahalesinin bir sonucudur."* Piyasaların haddinden fazla sosyal düşüncesi –bu konuda büyük gazetecilerimizle çakışıyorlar– gerçekten de açıklanmaya değer miydi? Ama her halûkârda Les Echos bu işi üstlendi: *"Bir kez daha, İngiliz maden işçilerini mat eden Demir Leydi örneği ön plana çıkarıldı."*

Ancak, grevcileri kamuoyunun desteğiyle "mat etmek" için, bu toplumsal hareket, Fransızlar'ın çoğunluğunu karşısına almalıydı. France Info'da, TF1 ve diğer mecralarda, gazeteciler, her saat, her akşam büyük bir titizlikle ve usanmadan *"kilometreleri bulan araç kuyruklarını"*, *"sabırlarının sonuna gelen insanları"*, *"çevre yolundan gelen siren seslerini"*, *"tıkanıklığın eşiğindeki şirketleri"*, *"gerçekleşe-*

meyen işçi alımlarını" sıralayarak işe koyulurlar. 12 Aralık'ta France2'nin bir gazetecisi, bütün saflığıyla, olayların yazılışlerinin hayal gücünü nasıl çalıştırdığını itiraf edecekti: *"Tam on sekiz gündür size aynı şeyleri tekrar ediyoruz."*

Toplumsal olayları ele alış biçimi genellikle örnek teşkil eden *Le Parisien*'den bu konuda farklı olan France Soir, hiç tereddüt etmez. Gazete, *"sürekli hiddetini dile getiren 56 yaşındaki SDF* (Sans domicile fixe-Sokakta yaşayan evsiz, ÇN) *Christian"*ın yazgısını konu edinir, *"Taşımacıların grevi ve metro istasyonlarının kapanması neticesinde, bir sürü kaderine terk edilmiş zavallı sokakta kaldı. Christian gibi yüzlercesi, sabahtan akşama kadar, soğuktan donmamak için sokakları arşınlıyorlar."* Robert Hersant'ın akşam gazetesi, SDF'lerle olduğu kadar, birdenbire işsizlerin ve RM'cilerin (Revenu Minimal - Asgari Gelir, minimal yaşam standartı sağlayan kişisel devlet sübvansiyonu, ÇN) kaderiyle de ilgilenmeye başlar: *"Posta idaresine de sirayet eden grev dalgası, postanelerin kapanmasına sebep olacak ve önümüzdeki günlerde ödemelerini bekleyen bu kitleyi de mağdur edecek mi?"* "Dışlanmışlar"ı *"saçma maddi talepleriyle"* grevcilerle karşı karşıya getirmek aslında ne güzel olurdu! Ayda 8.500 frank kazanan bir demiryolu işçisiyle söyleşi yapan, *Le Figaro* gazetecisi Thierry Desjardins, muhatabına fırça atar: *"Ama siz de ayrıcalıklı kesimdensiniz."*...

Piyasa gazetecileri bunalmışlarsa Fransızların da bunalması gerekirdi. *"İnsanlar sessizlik içinde koşuşturuyorlar. Giyimleri hüznü yansıtıyor, siyahlar, griler içindeler. Kendinizi Varşova sokaklarında sanırsınız (...). Dalgın yayalar, başları önlerinde, mekanik adımlarla ilerliyorlar. Evlerine*

varmaya daha o kadar çok yol var ki."[75] TF1'de Claire Chazal, sabırla, mutsuzluğumuzu dağıtmaya çalışıyor: *"Şehir taşımacılığının kilitlenmesi ve ülkemizin içinde bulunduğu krize değinmeden önce, şu Loto talihlisinin hikâyesini bir dinleyelim."* Ve talihli "Bruno" stüdyoya davet edilir.

Ne "Christian", ne "Bruno", ne RPR'in cılız "yurttaş" gösterilerinin hiçbir yararı olmaz: Kamuoyu araştırmalarında piyasanın ve gazete yorumcularının görüşüyle taban tabana zıt neticeler çıkar ve Fransızlar direnenlerle dayanışma içinde kalmaya devam eder. Sonunda medyalar Juppé Planı'na desteklerini göz ardı edip, sütunlarını plan muhaliflerinin görüşlerine açmaya karar verirler. Ama bu görüşlerde genellikle uzmanların ve eski bakanların lafazanlıkları arasında boğulup gider. Alain Touraine, kuşkusuz ultra-liberal[76] bir eleştirinin yazarı ve hükümet planının destekçisi olduğundan, gece gündüz medyada boy göstermeye başlar. Kouchner, Madelin ve Strauss-Kahn, grevsiz geçen bir gün kadar sıkıcı "tartışma" programlarının hepsinde arzı endam ederler. Ama, öylesine kemikleşmiş bir söylemleri vardır ki, –Daniel Bilalian sürekli *"Sadede gelin!"*, *"Lütfen sorunuzu sorun!"* diye ikaz etmek zorunda kalır– toplumsal hareketin aktörlerine verilen kısa söz bile bu savları çürütmeye yetmez.* Jean-Marie Cavada'nın –güçlülerle cilveli, diğerlerine karşı tavizsiz– sonu gelmez sözleriyle sık sık

* 3-4 Aralık 1995 sayısında *Le Monde*, 1 Aralık 1995'te France 2'nin "La France en direct" (Canlı yayında Fransa, ÇN) yayınında, toplumsal anlaşmazlığın önde gelenlerine verilen konuşma sürelerini hesaplamış. 50 Le Mans grevcisi 3 dakika 41 saniye, Aubervilliers'li 30 grevci 3 dakika 21 saniye, Strasburg'lu 20 kişi 4 dakika 48 saniye, Toulouse grevcileri 4 dakika 17 saniye konuşmuşlardı. Iki saat süren ve konusu grev olan bir programda toplam... 15 dakika bile değil.

bölünse de bir sendikacının konuşması rahatlıkla on gazetecinin konuşmasına eşdeğerdi. Hükümetin söyleminin kısıtlı etkisinden ders alan Juppé'ye tek kalan bu *"olağanüstü haber çarpıtma girişimini"* kınamak oldu. Ve de, aynı ay içinde kendini, misafirperverlik örneği veren güleryüzlü Anne Sinclair'in programına üst üste iki kere davet ettirmek oldu.

Barre şöyle diyordu: *"İnsanlar zorluklar ve fedakârlıklar pahasına da olsa alışacaklar."* Bu kez "aşılmaz" aşılmıştı: Demiryolu işçileri ve RATP görevlileri Barre'ın güvenine mazhar olanlara karşı zafer kazanacaklardı. Bu sonucun Paris gazetelerini mutluluğa boğduğu söylenemez: *Le Nouvel Economiste* "Üstelik büyüme de durdu" başlığını atarken, *L'Express* "Hepimiz kaybettik" diyordu. Claude Imbert'ın *"yaşadığımız bu ruhi çöküntü"*den kurtulması için ise, arkadaşı Jacques Julliard ile birçok teselli "tartışması" ve bir o kadar da öfke kusan yazının *Le Point*'da çıkması gerekti.

Peki kimdi bu ruhi çöküntüyü yaşayan "biz"?

4
SUÇ ORTAKLIĞI DÜNYASI

Bu denemede bazı isimlere çok sık yer verdik. Bu isimler ileride de peşimizi bırakmayacaklar. Çok üstlerine gittin suçlamalarına bu satırların cevabı ben suçsuzum olacak. Burada bu gazetecileri zikretmeden yapamazdık, zira mesleğe hükmedenler onlar. General Motors, Ford ve Chrysler'e değinmeden Amerikan otomotiv sanayiinden bahsedemezsiniz. Yine aynı şekilde, Yönetim Kurulu'nda hakkı huzurları paylaşan ve siyasi olsun, ekonomik olsun her türlü değişim rüzgârına dayanan, otuz ortaklı bu tröstün ismini zikretmeden de Fransız gazeteciliğinden söz edilemez. Onların kişiliklerinin veya yeteneklerinin yeri doldurulamaz olduğundan değildir bu. Aslında başka bir otuz kişiyle de işler pekâlâ yürütülebilir. Ancak sistemin mimarisini değilse de en azından çevrenin nasıl işlediğini anlayabilmek için bu otuz kişiyi de tanımak gerekir. Bu otuzlar, birbirleriyle rekabet etmek şöyle dursun, yukarıda bahsi geçen zorluklara bir de, en yukarısında çalışanlarından en aşağıdakilere kadar mesleğe bencilce dayattıkları suç ortaklığını eklemekteler.

Öyle bir çevre ki, aynı tornadan çıkma fikirler, aynı yorum yöntemleri. Kimisi gazeteci, kimisi "entelektüel" çene-

si düşük otuz kadar adam her yerde karşınıza çıkıyorlar. Altın kuralları birbirlerine arka çıkmak. Birbirlerini tanır, sık sık görüşür, birbirlerini takdir ederler, bitmez tükenmez tartışmalara girerler, hemen her konuda anlaşırlar. Alain Minc, uzun süredir, RTL'de olsun, LCI'de olsun (bir zamanlar Jacques Attali ile karşı karşıya geldiği *"Düello"* programında), değişik sütunlarda olsun, bunların ideolojisini, *"sağduyu kulübü"* ideolojisi diye nitelendirirdi. 1994 tarihli Minc raporunu imzalayanlardan biri olan Alain Touraine, hemen bu tanımlamaya sahip çıkarak, *"gerçekçi ve makullerin kulübü"*[77] ifadesini kullanmıştı. Birbirlerinden ayırmak için neredeyse kuvvet kullanmak icap etmişti... Bu burjuva mutabakatının, bu organik dayanışmanın dışına çıkıldığında kala kala, maceracılık, *"popülizm"* ve demagoji kalıyordu.

Onlar güneşi hiçbir zaman batmayan bir ülkenin adamlarıydı: Sabah radyoda, akşam televizyonda; ulusal basın, haftalık basın, yerel gazetelerin makale bolluğunda, her yerde. Ve bir de bu eksikmiş gibi bütün medyaların ağız birliğiyle dayattığı yıllık kitaplarında* *Le Point* ve France Inter'in yazarı Philippe Meyer, şunu öneriyordu: *"Birçoğu ne güçlerinin, ne de ünlerinin meşru bir tabana oturmadığını biliyor. Bunu ne çalışmalarına, ne bilgilerine, ne beceri-*

* Medyayı parseliemiş olan üç yazar (Alain Duhamel, Bernard-Henri Lévy ve Alain Minc) 1995 yılı başında, halkı sorumlu tuttukları birtakım mantıksız girişimleri kınayan siyasi bir deneme yayınladılar. İki yıl sonra tercih ettikleri konu değişmişti (Tercihler, Alain Duhamel için Mitterand, Alain Minc için III. Napolyon –ama bu, *"aslında Mitterrand'ın yazabileceği bir kitaptı."*–, Bernard-Henri Lévy için ise, artık sinemacılığa soyunan Bernard Henri Lévy'ydi) Ama bu konu çeşitliliğine rağmen yine medyaların gündemini işgal etmekten geri kalmadılar.

lerine, olsa olsa ortalıkta sık görünmelerine borçlular." Bir zamanlar büyük gazeteciler aynı zamanda büyük muhabirdiler. Çok uzak bir zamanda, anlatması uzun, pahalı. Artık haftalık –bazen de günlük– yorumlar için odalarından, yemek yemenin dışında, çıkma ihtiyacını hissetmiyorlar.

Alain Duhamel, her yerde hazır ve nazır bu seçkin azınlığı herkesten daha iyi temsil eder. Giscard'cı, Barre'cı, sonra Balladur'cu, yarın gerektiğinde Jospin'ci olabilecek Duhamel, Europe1'in de yayın kurulu başkamdır. Bu radyoda, *"kararvericileri hedefleyen sabah kuşağında"* cumartesi, pazar hariç her gün –her konuda– ahkâm keser. *Libération, Le Point, Les Dernières Nouvelles d'Alsace, le Courrier de l'Ouest, Nice Matin...* gazeteleri de ona kucak açar.

Le Monde, onun radyo yorumlarından öyle büyük bir özenle alıntı aktarır ki, sanki gazete akşam yemeğinin peçetesi haline gelmiştir. Artık bayağı ılımlı ve burjuva fikirlerin teminatına ihtiyaç duyan *L'Humanité* de düzenli olarak Duhamel'i cezbetmeye çalışmaktadır. Komünist Parti'nin organı bu gazete, 27 Mart 1996 tarihli sayısında, *Libération*, Europe1, *Le Point, Nice Martin* vs.nin köşe yazarına sayfasını açar, Duhamel burada, *"solu ve belli başlı bileşikleri arasındaki ilişkileri"* anlatıyordu. On gün sonra *L'Humanité* Alain Duhamel'in *Libération*'da yayınlanan bir yazısından alıntı yapacaktı. Ve Mayıs'ta, Robert Hue, Duhamel'in köşe yazılarından birini, Komünist Partisi'nin 28. Kongresine[78] sunduğu raporunda zikrederek gazeteciyi en yüksek düzeyde takdis eder. Böylece, *Le Monde*'un, *Libération*'dan alıntı aktaran *L'Humanité*'ye atıf yapacağı ve hepsinin neticede Alain Duhamel'den alıntı aktaracağı günleri beklemekten başka yapacak bir şey kalmadı.

Herhalde Alain Duhamel bazı günler yorgunluktan bitiyordur.* France2 ve Europe1'de (*Le Club de la Presse*'de) politikacı konuklarına sorular sorar. Duhamel tükenmek bilmez, iki senede bir, tek yıllarda genellikle anlaşılmayan elitleri ve liberal Avrupa'nın faziletlerini konu ettiği bir de kitap yayınlar –kaçırmanız mümkün değildir. Her çarşamba, bir *"haber tartışma"* programında, *Le Figaro*'nun yazı işleri müdürü Franz-Olivier Giesbert ve *Libération*'un genel yayın yönetmeni Serge July'le karşı karşıya gelir. "Tartışma" kibarca cereyan eder. Serge July çarşamba günleri Europe1'a çıktığı haftalar, Alain Duhamel de cuma günleri *Libération*'da yazar. Böylece biri yek diğerinin işvereni durumundadır. Ve hepsi de, hiçbir zorlukla karşılaşmadan, bu *"sağduyu kulübü"*nün dar alanına sığışabilmektedir.

* Medyadaki parlak, parlak olduğu kadar da hızlı bir maratonun örneği Alain Duhamel, 7 Ocak 1995, Cumartesi saat 22.30 ile 10 Ocak Salı saat 20 arasında, ulusal radyolarda, en azından yedi kez söz alır. Cumartesi akşamı uzun bir süre France 3'te bir edebiyat programına katılır. Pazar sabahı saat 8.40'ta ise Europe1'de haftalık "Face à Face" (Yüz Yüze, ÇN) programına Serge July ile birlikte içini döker. Aynı gün öğlen, France 2'de, *"L'heure de vérité"* (Gerçek Saati, ÇN) programında Nicolas Sarkozy'nin konuğu olur. Pazartesi sabahı 7.25'te Europe 1'de gündelik yorumunu yaptıktan sonra saat 19'da, Robert Hue'nün konuk olduğu *"Le Club de presse"* (Basın Kulübü, ÇN) programını yönetir. Programın 20 sularında bitmesiyle 20.30'den itibaren Jacques Chirac'a sorular yöneltmek üzere France 2'nin stüdyolarına koşar. Salı saat 19'da, LCI'da Guillaume Durand'ın program konuğudur. Birkaç saat öncesinde, Europe1'deki günlük yorum konusu "her yerin değişmez siması Jacques Chirac"tır. Buna rağmen, iki ay sonra, 4 Mart 1995'te France Culture'de Alain Duhamel, *"televizyondaki haber programlarının birçoğuna katılmayı reddetmek zorunda kalıyorum"* diyebilecektir. Fakat aynı yılın 28 Nisanı'nda *Le Figaro*'da itiraf edecektir: *"Bu işte çalışmadığım günüm yok gibi."*

SERGE JULY VE CHRISTINE OCKRENT, TANINMAYAN BİR YAZARIN YETENEKLERİNE METHİYE DİZERKEN...

12 Ocak 1997'de, *L'Express*'in eski genel yayın yönetmeni Christine Ockrent, France3'te yaptığı siyaset programının sonunu, yeni yayınlanan önemli eserlere ayırmıştı. Aşağıdaki metin, Christine Ockrent, Serge July ve Philippe Alexandre arasındaki konuşmanın tam metnidir.

— Christine Ockrent: *Serge, isterseniz sizin seçiminizle başlayalım, üstelik tercihimizi aynı yönde kullanmışız.*

— Serge July: *Alain Duhamel'in kitabı öyleyse.*

— Christine Ockrent: *Flammarion'un yayınladığı Portrait d'un artiste* (Bir Sanatçının Portresi, ÇN).

— Serge July: *Bu kitabı tercih etmemek zaten mümkün değil. Büyük bir ihtimalle François Mitterrand'ı anlatan ilk kitap. Konusu bu dönemin...*

— Christine Ockrent: ... *muhasebesi.*

— Serge July: ... *politikası, muhasebesi. Biraz önce bilançodan bahsediyordunuz.*

— Christine Ockrent: ... *evet, politikası üzerine. Eksiksiz, gayet ince ayrıntılar içeren bir kitap.*

— July: *...öyle bir kitap ki...*

— Christine Ockrent: *Çok da sürükleyici.*

— Serge July: *Çok heyecan verici bir kitap. Hararetle tavsiye ederim.*

— Christine Ockrent (Hatıralar'ında, *"güç beğenir, sert, sadık bir kişiliğe sahip olan, aynı zamanda Europe1'in temel direklerinden biri Alain Duhamel beni, radyoya girmeye çok teşvik etmiştir"* diye yazacaktır) bundan sonra da Philippe Alexandre'ın seçtiği kitaba geçer:

Şimdi de tarihe bir göz atalım...

— Serge July (*Libération*'un siyaset yazarının kitabı hakkında, söyleyecek birkaç hoş söz bulur): *Kolaya kaçan biri değildi. Öyle biri ki... François Mitterrand o kadar karmaşık bir kişilik ki, cepheden saldırıya geçmeyi tercih etmiş Mitterrand'a. Bence çok gerekli bir yaklaşım.*

Philippe Alexandre o sırada birkaç sözle, okumayı önerdiği kitabı sunar. Bu, Alain Minc'in, III. Napolyon hakkındaki kitabıdır. Christine Ockrent de zamanının çok dolu olduğunun* sanılmasına rağmen, okuduğu bu kitabı, aynı şekilde tavsiye eder. Üç gazetecinin tanıttıkları kitapların yazarları genellikle gazetecilerdir.

Daha fazla *zapping*'e gerek yok. Meşrulaştırma uzmanlarının başlıca kıstası her şeye el atmış olmak ve *"ortak ilişkiler"*dir[79]: Bir kürsüye sahip olmak, bir diğerine önerilmenin garantisidir. RTL'in kadrosuz yorumcuları yelpazesinde *Le Monde*'un genel yayın yönetmenini de, *Les Echos*'nun genel yayın yönetmenini de bulabilirsiniz. Tabii bu arada, TF1'in haber müdürü yardımcısını ve *Le Point*'nın büyük yorumcularından birini de unutmamak gerekir. 1996'ya kadar Europe1'de işler çok basitti: *Libération*'un genel yayın yönetmenini (pazartesileri 8.25'te), salı günü aynı saatte *Le Point*'ın genel yayın yönetmeni takip ediyor, çarşamba *L'Express*'inki, cumartesi *L'Evénement du Je-*

* Bu programa katılan gazeteciler, birçok vesileyle, seçtikleri kitapları yüz binlerce seyirciye önermekle birlikte, bunları ya *"neredeyse tamamını okuduklarını"* (Serge July, 5 Mart 1995), ya da sadece *"başlamış"* olduklarını (Christine Ockrent, 21 Ocak 1996) itiraf etmişlerdir.

udi'ninki; cuma günü de *Le Nouvel Observateur*'ün genel yayın yönetmen yardımcısınındı. *Le Courrier International*'ın genel yayın yönetmeni de, *Le Point*'a, ardında da *L'Express*'e geçtikten hemen sonra, Arte kanalında haftalık bir programa başlamadan hemen önce, gruba katılmıştı.

Konukların TV kanallarına çağrılmasını belirleyen yorumculuk nitelikleri midir yoksa yorumcu olarak sahip oldukları güç müdür? Yann de L'Ecotais, *L'Express*'in genel yayın yönetmenliğini Christine Ockrent'e (bu dergide adet olduğu üzere yaka paça) bıraktıktan birkaç hafta sonra, Europe 1'deki yorumuna da son vermek zorunda kalır. Hem *Le Nouvel Observateur*'de hem *Le Figaro*'da yazan François Giroud, eski cumhurbaşkanının özel yaşamına müdahale edilmesini, Hachette grubunun diğer bir yayını olan *Paris Match*'da eleştirince, *Le Journal du Dimanche*'tan atılır. Serge July ise *Libération*'un TF 1'e yönelik eleştirilerini onayladığı için, 1992'de, Bouygues'in TV kanalında Philippe Alexandre ile "tartışma" hakkından mahrum edilir. TF 1'in haber müdürü Gérard Carreyrou, o dönemde bu uygulamayı şöyle gerekçelendirmişti: *"Hem maaşını tıkır tıkır alıp, hem de seni besleyen eli ısıramazsın."*[80] Mesleki dayanışmadan yararlanmak istiyorsan, raconuna uygun hareket edeceksin...

Fransa'da, ücretlilerin veya sosyal sigortalıların yararına işleyen "loncacılık" ile politikacıların "her işe el atmalarına" artık bir son verilmesine kuvvetle kani olan tek düşüncenin mollaları, medyalardaki kendi tekelleri söz konusu olduğunda aynı cesareti gösterememektedirler. Bu tutarsızlıklarını müstehcenleştiren bir başka nokta da, gazetecilik mesleğini kasıp kavuran işsizlik afeti ve iletişim oligarşisi-

nin en ufak bir yazısına ödenen binlerce franktır. Ancak, bir avuç gazeteci ve gazetenin hakim olduğu bugünkü durumda, bu ayrıcalıkların üstüne gitmek kimsenin harcı değil.* Tabii, nüfuz ilişkilerine son verilmediği takdirde... ama bu sefer de fikirlerin ve ürünlerin (kitaplar, cd'ler, gösteriler) halka ulaşma ihtimali ortadan kalkacaktır. On beş yıldan beri politik yaşamı sağa çeken ideolojik birlik, muhalif projelerin hayata geçirilmesini özellikle zorlaştırmıştır. Yükselen değerlere göbekten bağlı birtakım televizyon aydınlarının sürekli medyada cirit atmaları, bütün sistemi kilitlemektedir.[81] Alain Minc, bu durumu gayet bilinçli bir şekilde, arsızca açıklamaktadır: *"Medya sistemi öyle bir iktidar yoğunlaşması yaratmıştır ki, Marx'ın dilinden düşürmediği 'sermayenin ilkel birikimi' solda sıfır kalır."*[82] Peki seçenler kimlerdir? Alain Minc'i kim seçti? Ya da Bernard-Henri Lévy'yi?

BERNARD-HENRI'NİN DOSTLARI

15 Mayıs 1994'te Bernard-Henri Lévy, France2 kanalının önemli siyaset programı *L'Heure de Vérité*'ye davet edilir. Bir taraftan, şerefli bir davanın ve ilk filmi *Bosna!*'nın savunmasını yaparken bir taraftan da Mutualité'deki gösteriyi ve Haziran'daki Avrupa seçimlerine katılacak olan "Saraybosna" listesinin duyurusunu yapar. Program sorumlusu François-Henri de Virieu de *"seyircilere filmi görmelerini tavsiye eder."* Daha sonra Bernard-Henri Lévy'ye, Bosna, Avrupa ve solun geleceği

* Guignols de L'Info'nun ve birtakım mizah dergilerinin *(Le Canard Enchaîné ve Charlie Hebdo)* çalışmaları buna istisna teşkil etmektedir.

hakkında sorular sorulur. Cannes Ffilm Festivalinden ayağının tozuyla gelen Lévy, *"toplumsal ilişkilerin çatırdadığı"* kehanetinde bulunur. Bu arada stüdyoda Philippe Sollers, Dominique Strauss-Kahn, Harlem Désir, Marek Halter, Alexandre Adler ve Françoise Verny de bulunmaktadır.

Aynı gün saat 19'da, Avrupa seçimlerinin 3 listebaşı TF1 kanalının "7sur7" programının konuğudurlar. Program sunucusu Anne Sinclair onlardan, André Malraux'nun *L'Espoir* (Umut, ÇN) adlı eseriyle kıyasladığı *Bosna!* filmini ekrandan yorumlamalarını ister ve *"7sur7'de muhakkak yeniden görülmesi gerektiğini düşünüyoruz"* diye de bir yorum yapar. Ardından da, çok sayıda aydının karşı tavır takındıkları halde *"aydınlar listesi"* diye nitelediği bir "Saraybosna" listesinin seçimlere katılacağını duyurur. Bir asır sonra, konuya ilgi duyan bir araştırmacı, yayını bir tahlil ederse, 7sur7'de, Anne Sinclair'in kaç kere Bernard-Henry Lévy'nin yönettiği dergi *La Règle du Jeu*'nün (Oyunun Kuralı, ÇN) adını andığını, yeni felsefenin bu mümtaz temsilcisinin son incilerine tepki gösterdikleri için katılımcılara kaç kere müdahale ettiğini keşfettiğinde çok yararlanacaktır.

Ertesi gün, yani 16 Mayıs günü Bernard-Henri Lévy, aynı gün, tek bir radyoda (France Inter) dört ayrı programın konusudur. O sırada Ivan Levai tarafından saat 8.30'da sunulan basından seçmeler de geniş bir biçimde ona yer verir. Ardından saat 8.40'daki *Radio-Com* programına, daha sonra da öğle haberlerine ve nihayet saat 19.20'de de *Téléphone sonne* (Telefon Çalıyor, ÇN) programına davet edilir.

19 Mayıs Perşembe günü, *Le Nouvel Observateur*'ün genel yayın yönetmeni Laurent Joffrin, Infomatin sütununda, Bernard-Henri Lévy ve dostlarını, *"Devleti ve partileri değişime zorlayarak yeni bir siyaset tarzı getirdiler. Bu,*

sol'un benimsemesi gereken akımın tipik bir örneğidir" diye değerlendirir. Daha ertesi gün de, Catherine Pégard, *Le Point*'da hayranlığını gizlemeye gerek duymaz: *"Filmi* Bosna!*'nın başarısı,* L'Heure de Vérité*'deki doğru tavrı, argümanlarının tutarlığı (bu argümanları, bu hafta, son sayfadaki 'Bloc-notes' sütununda enine boyuna irdelemektedir), Bernard-Henri Lévy'yi basın demokrasisi sınırlarının dışına taşımıştır (...) Yazar belli bir Avrupalılık bilincinin uyanmasına önayak olmuştur."*

29 Mayıs'ta, kamuoyu araştırmalarının, "Saraybosna" listesine en fazla % 4 oy verdiği bir sırada, (Bernard-Henri Lévy'nin desteği olmasaydı bu oran % 1,56'da kalacaktı.), Anne Sinclair 7sur7'de şöyle demektedir: *"Aydınlar Listesi seçim tahminlerini de, Avrupa seçimlerindeki kart dağılımını da altüst etti."* Bundan dört gün önce de, *The New York Times, "basının bu girişime verdiği destek doyma noktasına ulaşmak üzere"* diye yazmaktaydı; Régis Debray, iktidarın, *"en gözde kültürel kurumlarını, gündeminin ideolojik yönünü, azgın ve görüntü-takıntılı bu zümreye havale"* ettiğini iddia ediyordu.

1994 Kasımında, Bernard-Henri Lévy, köktenciliğe karşı yazdığı denemesinin piyasaya çıkması esnasında da basından gayet geniş bir destekten yararlanır: *7sur7*, Europe1'de yayınlanan *Club de la presse, Le Monde*'ün başyazısında yer alır. Ancak, Şubat 1997'de ikinci filmi, devlet televizyonu ve Jean-Luc Lagardére'in ortak yapımı *Le Jour et la nuit* (Gündüz ve Gece, ÇN) gösterime girdiğinde (*Le Point, Paris Match, L'Evénement du Jeudi, Le Figaro Magazine, Madame Figaro*'nun başyazılarında) patlama yaşanır. *Le Nouvel Observateur*'ün okurları zaten birkaç ay önceden, Françoise Giroud sayesinde eserin önhazırlıklarından haberdardılar. *Le Nouvel Obsevateur*'ün yazarı, yeni filozofla birlikte, duygusal konuşmalardan oluşan ve sosyeteyle ilgili bir kitap

yazdıktan ve sütunlarında televizyona her çıkışına yer verdikten sonra, şimdi de filmin çekiminin yapıldığı Meksika'ya gitmiştir. Tabii ki *Le Point*, okurlarının bu konuda bilgiden mahrum kalmasını kabul edemezdi, rekabetin kuralı malum. Dolayısıyla, haftalık yazılarıyla "Bloc-notes"ta, Bernard-Henri Lévy, onları bizzat gelişmelerden haberdar eder. *L'Express*'in okurlarının istihkakında da "BHL'nin çevirdiği filmlerin günlüğü" başlıklı iki sayfa vardı. Yazarı kim mi bu sayfaların? Bernard-Henri Lévy'nin ta kendisi.

Büyük an gelir çatar. *Le jour et la nuit*'nin başrol oyuncusu Alain Delon'u konuk ederken, *"solcu bir aydınla sağçı bir çadır tiyatrocusunun bu buluşmasından etkilenen"* Anne Sinclair, *Bosna!* filmiyle de yaptığı gibi, Bernard-Henri Lévy'nin uzun metrajından kesitler yayınlar. Program 7sur7 olmaktan çıkmış, *Madame Cinéma* olmuştur! Ve yorumu da kendi getirir yine: *"Sarsıcı ve duygulandıran bir film."* Oysa film daha çok güldürür, zira halk sağlıklı bir tepkiyle basının bu şartlandırmasını reddetmiş, bu gülünç sahneye kayıtsızlıkla cevap verip kaale bile almamıştı. Bu arada, sinema eleştirmenleri de, özellikle *Libération*'da Gérard Lefort ve *Le Monde*'da Jean-Michel Frodon, büyük düşünürün, bir yıl önce *"hayatımın en rizikolu, en çılgınca girişimi"* diye nitelediği eseri ayaklar altına alacaklardır. Ama Bernard-Henri Lévy, Le Point'deki "Bloc-notes"u için bu eleştirilerden birkaç satır aktarmaktan da geri kalmaz: *"Paranın çılgın hakimiyetinin sonu geldi. İyi de oldu. Ama günümüz püritanizmi, paraya ve mesleği para olanlara şeytan görmüş gibi bakılması da madalyonun öteki yüzünü oluşturmuyor mu? Bu da yeni bir çılgınlık değil mi?"* Bu arada filmi 53 milyon franka mal olmuştu.

Pohpohçularını ödüllendirerek, kendine gölge edenleri haşlayarak sütununu kişisel amaçlarla kullanan sadece Bernard-Henri Lévy değil maalesef.[83] Yüzlerce defa bu kullanımın üzerine gidilse de –ama pek canlı örnek verilmez bu durumlarda–, sanki hiçbir yaptırım mümkün değilmişçesine, yine eskisi gibi devam etmekte, dallanıp budaklanmakta. Daha da kötüsü yaptırımlar *"başka yerlerde rüşvet, yolsuzluk, zimmete para geçirme, sahtekârlık, nüfuz ticareti, haksız rekabet, şikeli anlaşma ya da güveni istismar diye nitelenecek olan ve en çok karşılaşılanı da Fransızca tabiriyle "asansörü geri yollama" denilen bu yollara başvuranları ifşa edenlerin başına patlamaktadır."*[84]

Jean Bothorel 1996'da çalıştığı *Le Figaro*'dan kovulur. Suçu, bu gazetenin iki yıldızı, yazıişleri müdürü Franz-Olivier Giesbert ve yazı kurulu başkanı (ve Fransız Akademisi üyesi) Alain Peyrefitte'in kendi yapıtlarına övgü yağdırmak için gazetenin sütunlarına açgözler gibi el koymalarını eleştirmektir. Jean Bothorel'e göre[85], *Le Figaro*'da, Alain Peyrefitte'in De Gaulle'le ilgili kitabı hakkında tam onbeş makale çıkmıştır! Dolayısıyla, işten çıkarılmasından az bir süre sonra, bu haddini bilmez yazarın eski gazetesinde, Alain Peyrefitte'in, Franz-Olivier Giesbert'in son yazdığı *"güzel romanını"* altı sütun üzerinden öven bir yazısıyla karşılaşması, pek şaşırtıcı gelmemişti.[86]

Bir itirafta bulunmam gerekirse, durum o kadar gülünç ki, bu satırların yazarı bendeniz, bu genç haliyle, hâlâ kariyerinin sonuna gelmiş ve korkacak bir şeyi kalmamış bir gazetecinin kendisi için bir iki cilt cesaretlendirici yazı yazmamış olmasını anlayabilmiş değildir. Ama bu kim olabi-

lir? Ne zaman? Nerede? Nasıl? Niçin? ABD'de bazı gazeteler yazıişleri yönetmenlerine, bir kitabın eleştirisini yazarı tanıyan ya da kendisi de bir kitap yazmış olup da yazarın bu kitap hakkında yazı yazdığı birine ya da *"söz konusu kitapta anılan kişilerden biriyle düzenli ilişki içinde olan"* birine vermesini *"kesinlikle men ederler."*[87] Bazen uyulması zor olduğu şüphe götürmeyen bu yasakların, bizde böylesine fütursuz bir yüzsüzlükle ihlal edilmesi diğer ülkelerdeki meslek erbabını şaşırtmaktadır.

Fransa'da entelektüel iktidar şöyle özetlenebilir: *"Kırk mediokrat* (medya gücünü elinde tutanlar, ÇN) *–o da en fazla–, kırk bin yazar hakkında ölüm kalım hükmünü verir. (...) Bu yazarların çalışmalarının zorunlu olarak geçtiği bir elek oluşturur, olayı olay olmayandan, var olanı var olmayandan, yararlıyı abesten ayırırlar."*[88] Son derece medyatize bir deneme yazarı olan Alain-Gérard Slama, Alain Peyrefitte'in *La société de confiance* (Güven Toplumu, ÇN) isimli bir diğer kitabının tanıtımını da, *Le Figaro*'da değil de *Le Point*'de yapar (nedeni birazdan anlaşılacak). Alain-Gerard Slama şöyle diyordu: *"Bir önceki kadar yenilikçi olan bu kitap, tarih felsefesi üzerine yazılmış nadir zenginlikte bir yapıttır, o kadar ki yazarını yeni bir Toynbee olarak telakki etmemiz aşırılık olmayacaktır. (...) Bizi bizden öteye taşıyan bu "tez" ne büyük bir mutluluk kaynağıdır! İnsanoğlunun sorumluluğuna inanan ve kitabın yoğunluğundan ürkmeyen bütün liberallerin okuması gereken bir kitap: Kendilerini daha az yalnız hissedecekler."*[89]

Tanıtım yazısının başlığı "Güven Sorunu"ydu. İhtiyatsız bir başlık. Çünkü, *Le Point*'in okurlarına, düzenli olarak France Culture'le çalışan Alain Slama'nın aynı zamanda,

Le Figaro'nun da yazarı olduğunu –ve hâlâ olmaya devam ettiğini– hatırlatabilirdi– ama söz konusu "güven" duyulan bir dergi olunca hangi okur böyle bir üçkâğıdı sezinleyebilir ki? Zaten burada, *Le Figaro*'nun yazı kurulu başkanının yazdığı bir kitap için çıkarları açısından methiye dolu bir eleştiriden başka bir şey yazabilir miydi? Bu yazının *Le Point*'da yayınlanmasından yaklaşık on beş gün sonra bazı şeyler biraz daha aydınlanır. Alain Peyrefitte, Fransız Akademisi üyesi sıfatıyla kâğıdı kalemi elıne alır ve *Le Figaro*'da bir kitabın tahlilini yapar. Kitabın yazarı Alain-Gérard Slama'dır... *"Alain-Gérard Slama ülkemizde yaşanan demokratik gerilemenin ilerlemesini görmüş bir kişidir. Bu gerilemeyi tutkuyla kınıyor ve net bir biçimde irdeliyor. (...) Slama'nın –sonucu toplumun kendi kendini suçlaması olan çelişkili olgu– "dışlamayla mücadele" tahlili özellikle kayda değer. Slama Fransızlar'ın bu gerilemeyi, demokratik bir ilerleme sürecine dönüştürebilmeleri için yeniden demokrasinin kurallarına güvenmelerini sağlamaya çabalıyor. Ve bunu da büyük bir entelektüel cesaret ve üstün bir ikna kabiliyetiyle gerçekleştiriyor."*[90] Her zaman olduğu gibi burda da kilit kelime "cesaret".

Alain-Gérard Slama'nın, Le Point'ın, Alain Peyrefitte'i *"yeni Toynbee'miz"* diye övdüğü sayısında, aynı zamanda *Le Point*'ın yazarı Alain Duhamel imzalı, bir de Alain-Gérard Slama'nın eserinin eleştirisi yer alıyordu... Yazı tam bir şenlikti: *"yetenekli"*, *"parlak"*, *"doğal bir coşku"*, *"kaçarsız bir eleştiri"*, *"tükenmez bir eleştiri yeteneği"*, *"muhteşem bir dil ve affetmeyen bir mantık"*, vs... Üstelik Alain Duhamel aynı Franz-Olivier Giesbert ve Christine Ockrent gibi muhaliflere bayılır. Ve nitekim Slama –bir zamanlar

Alain Duhamel* namlı birinin de olduğu gibi Siyasal'da hocadır– da *"uyumculuğun rehavetine"* savaş açmıştır ve *"her türlü moda düşünceye saldırmaya"* hazırdır. *"Slama'da, Julien Benda'nın yıkıcı karamsarlığı, tutkulu anlatım gücü, intikamcı çıkışları ve aristokratik entelektüelliği vardır. Eğer müsaade buyurulursa De Gaulle'cü bir Blenda tanımlaması yapılabilir Slama için."*

Birkaç ay önce *"her türlü moda düşünceye saldırmaya"* hazırlanan Alain-Gérard Slama da tabuları yıkan bir deneme yazarı keşfetmişti: *"Alain Duhamel'in bir eşi yok (...) Medyada üslenip* (sic) *sosyal aktörleri istismar eden, demokrasinin işleyişini yolundan çıkaran, sıradan şahısların sorgulanmasına önayak olan onun gibi çok az insan vardır"* Alain Duhamel, Fransız toplumunun sorunlarının *"insanların yetersizliğinden ziyade, –karma yapı, siyasilerin birden fazla görev üstlenmeleri, çıkar çatışmaları gibi– yapısal eksikliklerden"*[91] kaynaklandığını iddia etmektedir –ve burada Alain-Gérard Slama da ona katılmaktadır. Birden fazla görevin tek elde toplanması ve çıkar çatışmaları, bundan daha iyi bir teşhis konulmazdı.

Olsa olsa ideolojisinin karma yapısından dolayı (Benda'dan** esinlenen bir Balladur'cü!), Alain-Gérard Slama, 1996 Şubatında, *Le Nouvel Observateur*'ün eski yazıişleri müdürü Franz-Oliver Giesbert'in sağcı gazetesinde, –belki bir gün yetenekli tarihçilerin niçin solcu olarak addedildiği-

* Siyasal Bilgiler, geçmişte olduğu gibi geleceğin de gazetecilerini yetiştiren bir kurumdur. Anne Sinclair şöyle izah eder: *"Alain (Duhamel) ile yirmi yıldır tanışırız. Hatta Siyasal'da sınav hocam bile oldu. Artık anlayın arkadaşlığımızın eskiliğini."* (*Télé Dimanche*, Canal Plus, 25 Şubat 1996).

** Julien Benda'nın adı sık sık Halk Cephesi ile birlikte anıldı. İkinci dünya savaşından sonra izlediği çizgi onu Komünist Partisi'ne yakınlaştırdı.

ni izah edebilecekleri– *Le Nouvel Observateur*'ün genel yayın yönetmen yardımcısı Jacques Julliard'ın da bir kitabına övgü yağdırır. Bu küçük çevrede herkesin kendinden önce yaptığı gibi, Slama da (o zaman, Franz-Olivier Giesbert gibi Europe1'in* kadrosunda olan) Jacques Julliard'ın yeteneğine kapılmıştır: "*Olayların kaba maddeselliği altında yatan Proust'vari bir atıl psikolojik gerçeği arama, kökeni araştırma endişesi taşıyan bir üslup, bir anlatım.*"[92]

Kalemini, öncelikli bir yağcılık mürekkebine batırmış olan Alain-Gérard Slama, daha iki hafta öncesinde, sol kesimden başka bir kişiye, üstüne üstlük Sosyalist Parti'nin eski bir bakanına övgüler yağdırıyordu: "*Jean-Noél Jeanneney'nin kitabı sonsuz bir hazla okunuyor. Her şey Siyasal'da verilen bir dersin meyvası olan medyanın soyağacını gözler önüne seren bu panoramada gizli ve önemli bir tarih kitabından beklediğimiz 'kaynak' olma özelliğini taşıyor. (...) Yetenek sonradan kazanılmaz. İnsanı etkileyen, düşünmeye sevk eden o kadar çok şey var ki bu kitapta!*"[93] Düşünmek tabii her zaman iyidir. Burada (kitap hayal kırıcı çıktığında), Alain-Gérard Slama ve Jean-Noél Jeanneney'nin birlikte Siyasal Bilgiler'de, XX. Yüzyıl Tarihi Yüksek Bölümü'nde ders verdikleri hatırlanmalıdır. Başka bir

* 10 Nisan 1995'te Giesbert, Europe1'in yorumcuları Jacques Julliard ve Claude Imbert'i, kitapları *La droite et la gauche*'dan (Sağ ve Sol, ÇN) bahsetmek üzere Europe1'e davet etmekte bir sakınca görmez. Hatta "söyleşi"lerini pek alışılmadık bir "tebrikler!"le noktalar. Dört gün sonra *Le Figaro*'da, *Le Journal du Dimanche*'ın genel yayın yönetmeni ve Europe1'de yorumcu Alain Genestar'ın bir kitabına (coşkulu) bir eleştiri yazar. Franz-Olivier Giesbert'in bu ilişki yeteneği, sorumluluklarına bir yenisini daha ilave ederek, Paris Première'in edebiyat programı Le Gai Savoir'ın yapımcılığını kabul etmesini açıklamakta.

deyişle, şayet Alain-Gérard Slama *"sonsuz"* bir haz duyduysa buna şaşmaması lazım zaten.

Ve sonsöz! 14 Şubat 1996'da, artık medyada "vazgeçilemez" hale gelen Alain-Gérard Slama, Jean-Marie Cavada tarafından *La marche du siècle* (Yüzyılın Gidişatı, ÇN) programına konuk edilir. O akşam France3'ün bu programı Lionel Jospin'e ayrılmıştır. Jean-Marie Cavada, her zamanki tavrıyla, o zaman hâlâ Sosyalist Parti'nin birinci sekreteri olan Jospin'e döner ve bir asilzade edasıyla: *"Alain-Gérard Slama'yı takdim etmeme gerek yok herhalde. Muhakkak kitabını okumuşsunuzdur"* der... Ama Lionel Jospin gazeteci değildir ve kararsız ifadesinden okumadığı anlaşılmaktadır.

Gerçekler acıdır. Medyanın zirvesindeki birinin kitabı, hiçbir zaman dürüst bir eleştirinin oklarına maruz kalmaz. Medya sütunlarındaki bu tekelleşme, *"çapraz kibarlıklar"*[94] esere kalkan görevi görür. En fazla uzaktan bir keskin nişancının silah sesleri gelir, o da paralı askerlerin alkışları arasında gümbürtüye gider. Çalışanlarından ve kendilerine göbekten bağlı olanlardan talep ettikleri övgülerin karşısında zevkten mest olanların bu kibiri pek bir göz yaşartıcıdır. Ancak kendilerine hükmedenlerin çocuk ruhlu kibirini okşamaya yönelik bu beyaz yalanların bir gazetenin itibarını sarsabileceğini nasıl düşünemezler? Dalkavuklara prim veren, karşılığında lutuf dağıtan bir yayının patronu, her gün gazetesinin tartışma ortamına sahte düşünceler sürer, düşünce kalpazanlığı yapar. Hâlâ meslek ahlakının temel kurallarına inanan gazetecilerin de kendi çaplarında bir hedefi vardır. Philippe Labro, Franz-Olivier Giesbert, Jean Daniel, Jacques Julliard, Claude Imbert ve benzerlerine, yazılarını, ürettiklerini –ve dostlarının ürettikleri-

ni– başkalarına benimsetmek için, gazetelerini, radyolarını ve ilişkilerini kullanmayı yasak etmek, RTL'nin, *Le Figaro*'nun, *Le Nouvel Observateur*'ün veya *Le Point*'ın temel niteliğini hiçbir şekilde değiştirmez. Fakat bu tali konu bir metastaz gibi yayılıyorsa, gerisinden bahsetmenin ne yararı olabilir ki?

Slama, Julien Benda'nın intikamcı çıkışlarıyla göklere çıkarılsa da, Peyrefitte'in yazdığı kitaplar Toynbee'nin eserleri kadar yenilikçi olsa da, *"çağdaş Çin'in Tocqueville'i olamadıktan"*[95] ya da *"Beethoven veya Einstein'ınki gibi bir beyinle"*[96] dünyayı yeniden keşfe çıkmadıktan sonra neye yarar? Yine Giesbert *"Spinoza'nın yazmayı hayal ettiği"*[97] romanı yazsa, Julliard, Proust'u hatırlatsa, Alain Duhamel, Buffon'u ve Giraudoux'yu, Jean Daniel, Monteverdi'yi hatırlatsa ne çıkar?.. Siyaset sütunlarında bu tür ipe sapa gelmezlikler yayınlayan bir gazete yöneticisi, diğer sayfalarında da gerçeklere yer vermeyecektir.

Bazen hatırın getirisi az olabilir. 1997 Mayısı'nda *Le Point*'ın genel yayın yönetmeni Claude Imbert *L'Express*'in eski yazarı ve *Commentaires*'in yönetmeni Claude Casanova'dan, *Le Point*'da, bu dergide yazdığı yazılarını içeren kitabına bir yorum kopardığında içi rahattır. Kendisi de Siyasal'da hoca olan Jean-Claude Casanova, Imbert'i hayal kırıklığına uğratmaz. İki tam sayfa ona ucu ucuna yeter: *"Çocuklarınız mükemmel bir eğitim görsün, Siyasal'a girsin mi istiyorsunuz? (...) O halde onları, lise son sınıftan itibaren Imbert'in ellerine teslim edin ve unutulan bir tabiri hatırlayın: Öğrenmek öykünmektir."*[98] Aynı hafta *Le Point*'ın yazarı ve Fransız Akademisi üyesi Jean-François Revel, memnuniyetini dile getirir, ama *L'Express*'de: *"Imbert'in başya-*

zıları derginin haftalık müdavimleri için bile birbirlerine bağlantılı mütalaa edilmelidir. Çünkü bu yazılar okunduğunda ve tekrar okunduğunda, her hafta olduğu gibi belli bir konunun tahlilinden öte, belli bir bütünlük vizyonunun yerleştirilmeye çalışıldığının farkına varılır."[99] Ama ne yazık ki bu vizyon sadece Imbert meraklılarını ilgilendiriyor. Herhalde, bu durum Jean-François Revel'i pek şaşırtmamıştır. Nitekim Anılar'ında açıklamasını kendisi yapar: *"Siyasette olsun, eleştirel yazılarda olsun, aslında okuyucular hatır yazılarını önsezileriyle hissediyorlar. (...) Son kertede de hiçbir yararı olmayan bu baygın yazılardaki sahte övgüyü seziyorlar."*[100]

LABRO OLAYI

Philippe Labro şanslı adam. RTL kanalının patronu, Christine Ockrent'in dostu –*Le Figaro*'da Ockrent'in kitabı "Anılar" için daha yeni bir yazı yazdı– ama aynı zamanda da romancı. Çıkan her kitabına yağdırılan övgülerin hangisinin romancının kendisine, hangisinin en çok satanlara giren kitapların yazarına, dosta ya da güçlü adam özelliğine düzüldüğünü ayırt etmek zor. Her halükârda sonuç ortada: Philippe Labro'nun yeni çıkan bir kitabının fark edilmemesi, Papa'nın Fransa'ya resmi ziyaretinin fark edilmememesi gibi bir şey olurdu. RTL'de, yazarın yeni büyük kitabının yayınlanmasından etkilenmeyen tek program herhalde borsa saatidir. Bunun dışında hemen hemen bütün programlar (haber olsun ya da eğlence programı olsun) seferber olurlar. Diğer medyalar da hazırola geçer. Genellikle RTL'in dümen suyundaki TF1 görevinin bilincindedir. Çoğu zaman Labro'yu, RTL'e aldığı Sinclair,

7sur7'te ağırlar. Sinclair, 12 Mayıs 1996'da, bu programda Labro'ya ilk bakışta küstahça gelebilecek bir soru yöneltir: *"Philippe Labro, kitabınız büyük bir beğeni kazandı. Sizce bunun sebebi ne olabilir?"* Yazarının yeteneği midir acaba bu sebep? Jean-Marie Cavada yeteneğe La marche du siècle (Yüzyılın Yürüyüşü, ÇN) programında söz vermişti oysa.

FR 3 için iş bununla bitmez. 14 Nisan 1996'da RTL'nin eski yazılışleri müdürü Christine Ockrent'in programında, o zamanlar RTL'in yorumcusu Philippe Alexandre, belki de samimi bir saflıkla, *"Philippe Labro'nun kitabını seçmekten başka bir şey yapamazdım"* diyecekti. Bir önceki kitabında da *"başka bir şey"* yapamamıştı. Ancak geleceğinin çok hayırlı olacağı söylenemez: Philippe Alexandre'ın Lüksemburg radyosundan (RTL) ayrılışının koparduğu gürültü sebebiyle (hemen akabinde Christine Ockrent'in yazı kurulu başkanı olduğu BFM'e transfer olmuştu), kendisini *"haber çarpıtmak"*la suçlayan romancı eski patronunun yeteneklerine aynı coşkulu methiyeleri yağdıracağı pek o kadar kesin değil. Philippe Labro'nın programının hâlâ iki yardakçısı var. Tabi Christine Ockrent: *"bu ne heyecan, bu ne isabetlilik"* ve Serge July: *"Son derece samimi. Büyük bir yazar."* Labro'nun son durağı belki de bir gün Quai Conti (Fransız Akademisi, ÇN) olacak. Akademi üyeleri daha şimdiden RTL'in *Le Journal inattendu* (Beklenmedik Haberler Saati, ÇN) programının müdavimleri oldular.

"Sert çekirdekleri" birbirine girip düğüm olmuş ve dostane ilişkilerle birbirlerine bağlı bu şebekeleri oluşturmakta Fransız kapitalizminin üstüne yoktur. Bouygues ve La Lyonnaise'in ortak hissedar oldukları Suez grubu vardır;

BNP bankası ve UAP sigorta şirketi birçok şirketin yönetim kurulunda birlikte yer alırlar ve her birinin diğerinde hissesi bulunur. Şartlara göre bu tarz çalışma, kabile ya da sürü anlayışını getirir. Basın prenslerinin ilişkileri de bu "sert çekirdek" modeline göre şekillenmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz *"çapraz kibarlıklar"*ın yanı sıra, envai çeşit benzeri ilişkiler, gazetecilerin kendilerine bol kepçe hizmet veren (alışılmışın dışında cömert sözleşmeler, yayın dizisi yönetmenliği) yayınevleriyle işbirliklerinde, mesleki (üniversiteler, kolokyumlar) ya da ticari toplantılarda ve nihayet herkesin birbiriyle karşılaştığı edebiyat ödülü jürilerinde gelişmekte. Bu iş böyle, kısacası basın mesleğinin ruhu sürü ruhu.

"Sayın Françoise Giroud'nun başkanlığında toplanan Mumm Vakfı jürisi 1996 senesi yazılı basın ödüllerine beş gazeteciyi layık görmüştür. Bu gazeteciler (...) yorumlarıyla Sayın Jacques Julliard (...) Yılın gazetecileri 50.000 frank tutarında bir ödülle mükafatlandırılacaklardır. Kültür Bakanı Sayın Douste-Blazy'nin teşrif edeceği ödül töreni 6 Şubat perşembe günü öğlenleyin, Montaigne Caddesi'nde, Plaza Athénée'de jüri üyelerinin katılımıyla gerçekleşecektir."[101] *Le Nouvel Observateur*'ün yönetmen yardımcısı Jacques Julliard'a 50.000 franklık ödül veren, yine *Le Nouvel Observateur*'de yorumcu François Giroud'nun başkanı olduğu bu jüri kimlerden oluşmaktadır acaba? Onları seçen kim? *Le Nouvel Observateur*'ün yönetmeni Jean Daniel'in yanı sıra jüride bulunan isimler şunlar: Claude Imbert, Franz-Olivier Giesbert, Christine Ockrent, Jean d'Ormesson, André Fontaine, Alain Genestar, Ivan Levaï, Bernard Pivot, Patrick Poivre d'Arvor, Philippe Tesson ve Roger Thérond.

1995'te 5000 franklık ve –abartılı biçimde– *"Fransa'nın Pulitzer'i"* denilen "Aujourd'hui" ödülü, *Le passé d'une illusion: Essai de l'idée communiste au XXème siècle* (Bir Yanılsamanın Geçmişi: XX. yüzyılda komünist düşün üzerine bir deneme, ÇN) kitabı için, François Furet'ye verilir. Jacques Fauvet'nin başkanlığındaki jüri, Alain Duhamel, Catherine Nay, Claude Imbert, Jacques Julliard, Philippe Tesson, Jean Ferniot ve Christine Clerc'den oluşmaktaydı. Böylesine yetkin bir bilginler ve yargıçlar kurulu, "XX. yüzyılda komünist düşün"ü değerlendirmek için gerekli niteliğe gerçekte sahip miydi acaba? Grup içinde tek tarihçi olan Jacques Julliard'ın* yan tuttuğuna hükmedilebilir, çünkü bir taraftan, François Furet *Le Nouvel Observateur*'de yazardır (Françoise Giroud ile aynı iç hat numarasına sahipti: 35.20), diğer taraftan da François Furet, Jacques Julliard ve Pierre Rosanvallon *La République du centre* (Merkez Cumhuriyeti, ÇN) adlı kitabı birlikte kaleme almışlardı. Furet ayrıca 10.000 franklık Tocqueville ödülünün de sahibiydi. Bu jürinin başkanı da Alain Peyrefitte'di.

Bir Yanılsamanın Geçmişi yayınlanır yayınlanmaz bu küçük çevre tarafından göklere çıkarılır. Ya olağanüstü hızlı okuma yeteneğine sahip olduklarından, ya da özellikle o hafta boş olduklarından Serge July ve Christine Ockrent, bu küçük karakterlerle dizilmiş 572 sayfalık kitabı hemen çıkar çıkmaz France3 seyircilerine tavsiye ederler. Kitaba daha şöyle bir göz atacak vakitleri olmadan, yazara olan saygılarından, hemen hemen bütün gazeteciler kervana katı-

* Jacques Fauvet ve Alain Duhamel, yine de bir Fransız Komünist Partisi Tarihi yazmışlardır.

lır. 11 Kasım sayısında, Le Point'in medya-politika işbirliğinin şaşmaz göstergesi "En forme" (Formda, ÇN) sütunu da, François Furet'ye alkış tutuyordu (dostlar, hemen her zaman "formda"dır, hasımlarsa hemen hemen her zaman "Arıza" yapar). 5 Aralık 1995'te kitap *Le Nouvel Observateur*'ün "yıldızı yükselenler" sütununda yer aldı. Daha sonra bu ödüllü hikâyenin doğru olmadığı ortaya çıkar[102]. 1997 Mart'ında François Furet, Fransız Akademisi'ne seçilir. *Le Point* Furet'ye yine "formda" sütununu uygun görür.

Saint-Simon Vakfı, bir buluşma yeridir. On beş yıldan beri "modern" sol ile ılımlı sağın yolları burada kesişir, birlikte yemek yerler, zaten birbirlerini de üyeliğe yine kendileri seçerler. Şimdi hayatta olmayan François Furet ve Saint-Gobain'in eski yönetim kurulu başkanı Roger Fauroux'un başkanlığındaki vakıf, Fransız Merkez Bankasının guvernörü Jean-Claude Trichet, çok sayıda sanayici ve birçok gazeteci ya da toplumun nabzını tutan kişiden oluşur. Bunların arasında, Serge July, Christine Ockrent, Anne Sinclair, Jean-Pierre Elkabbach, Jean Daniel, Franz-Olivier Giesbert, Françoise Giroud, Jean Boissonnat, Jean-Claude Casanova, Michèle Cotta, Luc Ferry, Laurent Joffrin ve Alain Minc bulunur. Bir sert çekirdek daha...

Yetenekli bir simyacı gibi, televizyon, aralarındaki görüş farklılıkları pek anlaşılmayan katılımcıların tartıştığı az masraflı "açık oturumlar"la, insanların susuzluğunu gidermeyi bilir. Guy Debord, La Société du spectacle'da (Gösteri Toplumu, ÇN) bunları, *"bir kaşık suda çıkarılan sonu gelmez fırtınalar"* diye niteleyerek sözlerini Hegel'den bir alıntıyla şöyle bağlamaktadır: *"Göçebelerin hareketliliği sadece şekildedir, zira benzer mekânların dışına çıkmaz-*

lar." Çarpıtılmış çokseslilik konusunda, yayın yönetmeni, Alain Madelin'e yakın olan LCI'nin üstüne yoktur. *La vie des idées* (Fikirlerin Dünyası, ÇN) ya da *Duels* programları olsun, konuklar hep aynı tornanın ürünleridir: Alain Touraine, Philippe Sollers, Elie Cohen, Pascal Bruckner, Guy Sorman, Luc Ferry, Alain Finkielkraut. Yapılan "tartışmalar" da ona göre olur: Guy Sorman'la Bernard-Henri Lévy, Alain Minc'le Alain Peyrefitte, Elie Cohen'le Claude Imbert, vb. Bu büyük düşünürlere sadakat öyle boyutlara ulaşmıştır ki, aynı anda iki farklı kanalda seyircilerin karşısına çıkıp, ayrı konularda fikir beyan ettikleri bile olur.

Örneğin, 19 Ocak 1997 Pazar, saat 12.46'da zapping yapan izleyiciler, Alain Finkielkraut'ı, hem LCI'de hem de La Cinquème'de bulabilirler. LCI kanalında *La vie des idées* programının sürekli konuğu olarak, Alain Duhamel ile birlikte François Mitterrand döneminin muhasebesini yapmaktadır. Ancak bu tartışmayı hiçbirşey kaçırmadan izleyebilmek için, La Cinquième kanalında, Alain Finkielkraut *Le Nouvel Observateur*'ün yazılışleri yönetmeni Bernard Guetta'yı konuk eden Daniel Schneidermann'ın *Arrêt sur image* (Dondurulmuş Kare, ÇN) programından feragat etmek gerekiyordu. Konu ne miydi? Doğu Avrupa ülkelerinde medyanın rolü.

9 Mart 1997'de öğleye doğru, Elie Cohen'in –sol– ultraliberal ekonomik tahlillerine meraklı televizyon izleyicileri, tragedyalarda rastlanan cinsten bir ikilemle karşı karşıya kalırlar: Ya France 2 kanalında Michel Cotta'nın *Polémiques* (Polemikler, ÇN) programında Elie Cohen'i izleyeceklerdir, ya da LCI kanalında, Alain Touraine ile Guy Sorman'ın "tartışma"sını seyredeceklerdir. Buna karşılık, Ser-

ge July'nin saçtığı pırıltıların müptelası olanlar, adamlarını dinlemek için iki kanal arasında seçim yapmak zorunda kalmıyorlardı. Ama zavallıların biraz soluk alıp dinlenmeleri pek mümkün olamıyordu. 20 Nisan 1997'de saat 23'e doğru, *Libération*'un yönetmeni, France3 kanalında Christine Ockrent'in konuğu olmadan birkaç dakika önce LCI kanalında (Elie Cohen ve Jean-François Kahn ile birlikte) Guillaume Durand'm programına katılıyordu. Bunları dinleyince, insan Aristocu olmakla Aristo olunmadığını daha iyi anlıyor.

Yazılı basında da rakip gazeteler, aynı düşünceleri savunarak ve aynı okur kitlesine seslenerek rekabet ederler. 2 Mart 1995'te hem *Le Nouvel Observateur* hem de *L'Evénement du Jeudi*, Alain Tourain ile bir röportaj yayınlar. Sosyolog ve televizyon adamı, *Le Nouvel Observateur*'de, seçimlerde Chirac ile Balladur karşı karşıya kaldığı takdirde oyunun Balladur'a gideceğini açıklıyordu. *L'Evénément du Jeudi*'de ise solun yeniden kendine gelmesi için neler yapması gerektiğini izah ediyordu. Acaba bunun için gereken, Balladur'a oy vermek midir?

Kendisinin ilerici olduğunu ileri süren bu haftalık dergi, bu tür soruların yanıtını sürekli başkalarının ağzından vermekle yetinemez tabii. Nitekim, 11 Nisan 1996'da *Le Nouvel Observateur*, "Sol Ne Yapmalı" başlıklı bir makale yayınlar. Makale, o zamanki yazıişleri müdürü Laurent Joffrin'in yönettiği ve *Le nouvel âge des inégalités* (Yeni Eşitsizlikler Çağı, ÇN) isimli denemenin yazarları Jean-Paul Fitoussi ve Pierre Rosanvallon ile yapılan üç sayfalık bir röportajdı aslında. Pierre Rosanvallon, daha önce de gördüğümüz gibi, *Le Nouvel Observateur*'ün iki ünlüsü ve ay-

nı zamanda kendisi gibi –Laurent Joffrin ve Alain Minc gibi– Saint Simon Vakfı üyesi olan Jacques Julliard ve François Furet ile ortak bir kitaba imza atmıştı.

Le nouvel âge des inégalités, Jean Daniel'in dergisinde de yer alacaktı: *"Tek düşünceye karşı yazılmış bir kitap."* Kitabın iki yazarının fotoğrafı altında şu ibare bulunuyordu: *"Pierre Rosanvallon ve Jean-Paul Fitoussi, son kitaplarında, Alain Minc'in 1995'te yayınlanan 2000 yılında Fransa raporunun itiraz gören argümanlarını cevaplıyorlar."*

Derginin de altını çizdiği tek ciddi sorun* "tek düşünce"yi eleştiren bu iki kişinin, *"2 Haziran 1994'te Başbakan Edouard Baliadur'ün resmen oluşturduğu"* komisyonun 36 üyesi arasında yer almasıydı.[103] Oysa, Minc Raporu giriş bölümünde, geriye bakıldığında insana acı gelen şu saptamayı yapmıştı: *"Komisyon, genel olarak ileriye yönelik ortak bir vizyona sahiptir. Dolayısıyla komisyon üyeleri büyük çoğunlukla hemfikir oldukları bu konunun, sorunlar hakkında kamuda oluşan bilinci yansıttığını ümit eder."*

İşbirlikçiliğin ve sahte tartışmaların konu edildiği bu bölümü bitirken, bu satırların yazarı, *Les guignols de l'info* (Haberciliğin Şaklabanları, ÇN) gibi, pazar akşamları Christine Ockrent, Serge July ve Philippe Alexandre'in birlikte yaptığı ve *"her bir gazetecinin mükemmelliğini diğerlerinin ona bakışındaki hayranlıkla teyit ettikleri"*[104] programı kaçırmadığını da itiraf etmek durumundadır. Programda tanıtılan kitapların "seçimi" –maalesef bu bölüm artık yayınlanmıyor– o kadar danışıklı dövüş bir seçimdir ki, program seyirci için bir zevk kaynağı haline gelmiştir. Hatta ki-

* Raporun tarihinin dışında tabii, çünkü rapor 1994'te yayınlanmıştı.

misi seçilecek kitaplarla ilgili bahse bile girmekte... Ama, 6 Nisan 1997 tarihli program en sinsileri bile şaşırttı...

Péchiney –BSN– Emballage ve Carrefour'un[105] düzenlediği "Avrupa'da paketleme ve çevre" konulu büyük tartışmayı sunduktan on üç gün sonra, Christine Ockrent, "kayırma" tekniğinden kendi tanıtımına geçer. Artık herkes, France3'ün siyaset programının can alıcı noktasının, programın siyasi denemelerin sunulduğu, son bölümü olduğunu biimektedir. O pazar akşamı bu programda, Serge July harika bir zamanlamayla seyircilere Christine Ockrent'in kitabını tavsiye eder... Bir dakika yirmi altı saniye süren bu sahne, –şöyle bir, FR 3'te 83 saniyelik bir reklam filminin fiyatını düşünün– tam metin halinde aktarılmayı hak ediyor:

— Christine Ockrent: *Çok mahçup oldum, ne diyeceğimi bilemiyorum....*

— Serge July: *Christine bir kitap yazmış;* (Philippe Alexandre'a doğru eğilerek tekrarlar) *Christine bir kitap yazmış.*

— Christine Ockrent: *Böyle şeyler yapmayın bana.*

— Serge July: *Christine bir kitap yazmış...*

— Christine Ockrent: *O zaman kitap yazmamak lazım.*

— Philippe Alexandre: *Siz kulaklarınızı tıkayın!*

— Serge July: *Peki, bir kitap yazdı. Bu, meslekteki anıları içeren bir kitap. Yani özel anılarını değil. Christine'in deneyimleri çok yönlü, zengin. Bütün medyalarda anıları var: Radyo, televizyon, yazılı basın. Üstelik bir de yazıyor. Ve bütün bunlar bayağı bir deneyim demek...*

- Philippe Alexandre: *Müthiş.*

— Serge July: *Son derece zengin bir deneyim. İnsan*

portrelerine de bayılıyor. Kısacası bu kitapta bir sürü insanın portresini betimlemiş.

— Philippe Alexandre: *Muhteşem portreler var!*

— Serge July: *Harika, yaratıcı bir kalem...*

— Philippe Alexandre: *Hele bir portre var ki...*

— Serge July: (sözünün kesilmesinden sabırsızlanarak) *Söylemek istediğim sadece şu ki Christine, paylaştığımız bir tutkuya sahip, bu elbette yazma tutkusu ama aynı zamanda da bir gazetecilik tutkusu. Madem ki Christine ile birlikte çok beğendiğimiz bir kitap hakkında konuşuyoruz, söylemem gereken bir şey var, bu hiç de loncacı bir kitap değil. Gazeteciliğe aşık olan Christine'in gazetecileri çok sevdiği söylenemez. Her halükârda bazılarını sevmediği kesin. Onun için genel temayülü yansıttığı söylenemez.*

— Christine Ockrent: *Yine de bazıları, bazı kişiler...*

— Philippe Alexandre: *Güzel, sizinle tamamıyla hemfikirim. Bir kereliğine bile olsa.*

— Serge July: *Çerçevelenip duvara asılacak bir an!*

Aslında, bu türden zavallıca bir yüzsüzlüğü çerçeveleyip duvara asmanın manası yok. Ne var ki sistem teklemiştir: Christine Ockrent çok ileri gittiğinden değil, benzeri olayla çok karşılaşıldı. Ama bu sefer, Bernard Pivot, kendisine laf atan, *Libération*'un kural tanımaz ve kabiliyetli gazetecisi Pierre Marcelle'nin defterini dürmek için bu olayı vesile yapar. Aşağıda anlatacağımız ikinci perde şiddetiyle insanı hayretler içinde bırakıyor.

13 Nisan 1997'de Bernard Pivot, *Le Journal du Dimanche*'da şöyle yazmakta: "(Pierre Marcel'in) *arka çıktığı tek program, Christine Ockrent'in Dimanche Soir* (Pazar

Akşamı, ÇN) *programıdır. Beğendiğinden mi? Asla. Dimanche Soir hakkında tek kelime etmiyorsa bunun tek sebebi,* Libération*'un yönetim kurulu başkanı Serge July'nin Philippe Alexandre'la birlikte programın sürekli konuğu olmasıdır. Televizyonda herkese ders veren bir büyük ahlakçının patronuna, kendisine iş verene dil uzatması için çıldırmış olması lazım (...). Dün gece kendini herhalde her zamankinden daha fazla tutmak zorunda kalmıştır. (...) O ne aptallık, o ne komediydi! Serge July, Christine Ockrent'in kitabını* (tanıtmayı) *seçti: La mémoire du coeur* (Yürek Anıları, ÇN). *İnsan gözlerine inanamıyor! Ama gerçek, gazetecinin mahcubiyetine rağmen,* Libé*'nin patronu, France3'teki işvereninin meslek anılarına methiye düzmekte: "loncacı" bir kitap değilmiş, betimlediği portreler müthişmiş... Philippe Alexandre da hararetle onaylıyor... Aslında haksız da değiller, ama hayret edilecek taraf nasıl olup da bu Christine-yağcılığının müstehcenliğinden dilleri tutulup sesleri kesilmiyor olması. Marcelle için temayüllere ve özellikle de meslek etiğine aykırı bu durumun kayda değer bir tarafı yok. Oysa Patrick Poivre d'Arvor televizyonda Claire Chazal'ın romanını, üstelik de yazarın önünde, övme cesaretini göstermiş olsaydı, Marcelle ertesi gün bize zıkkım zemberek bir makale yazardı. Ama bu konuda hiçbir şey yazmadığına göre,* Libé*'nin patronu için bu hazin Ockrent promosyonunun rahatsız edici bir tarafı yoktur, söylenecek bir şey yoktur."*

Şu tesadüfe bakın ki, ertesi gün, 14 Nisan Pazartesi *Libération*'un televizyon köşesi Bernard Pivot'ya yaylım ateşi açar. Pivot'nun, Robert Badinter'i konuk ettiği *Bouillon de culture* (Kültür Çorbası, ÇN) programından söz ederek

Philippe Lançon saldırıya geçer: *"Pivot, uzun zamandır programına konuk ettiği kişileri dinlemiyor bile. Saf rolü oynuyor ama aslında, kulağı ağır işiten ihtiyar bir kadından farkı kalmadı. Elinde alışveriş listesi gibi, soracağı sorular; soruları sordukça bir daha aynı soruyu sormamak için üstünü çiziyor."*

Bir hafta sonra Pierre Marcelle, nihayet Bernard Pivot'ya, yazılarından birinde hamiş şeklinde, doğrudan cevap verir: "*Geçen hafta televizyondaki işimden tatildeyken, edebiyatın ve kamu hizmetinin piri ve Hachette-Filipacchi'nin serbest gazetecisi,* Le Journal du Dimanche'*da Dimanche Soir'a* (FR 3 programı) *sütunlarımda yer vermememin sebebinin, Christine Ockrent'in daimi konuğunun, işverenim ve* Libération'*un yönetim kurulu başkanı Serge July olduğunu ima etmiş. Bazen bu Bernard Pivot'nun uyanıklığına hayret etmemek elde değil."* Pierre Marcelle'in, okuyucularının dikkatini maruz kaldığı bu saldırıya çekmeye mecburiyeti yoktu. Oysa samimiyetle cevap veriyor, aslında her zaman böyle bir özgürlüğe de sahip değil. Ama insanları gün geçtikçe saran, boğan bu çıkar ve dostluk ağlarının örülü olduğu bir meslekte kim özgür olabilir ki?

Pierre Marcelle'e dersini verdikten az sonra, Bernard Pivot, bu sefer de Christine Ockrent'i *Bouillon de culture* programına davet eder. *"Hazin Ockrent promosyonu"* devam ediyordu. Bernard Pivot, *Le Journal du Dimanche*'ta, zehir zıkkım yazılar yazmıştı ama yazılarının hedefi *Libération*'un genel yayın yönetmeniydi: *"Aslında bizim Hazret, gazetecilere cüret ve cesaret, özgürlük ve bağımsızlık talkını verip salkımı yutan Tarftuffe'ten farklı değil. Zaten Marcelle de bundan haysiyetsizliği sayesinde sıyrılmıyor mu?"*

Bari söz konusu kitabın tartışılacak bir tarafı olmasaydı... Oysa kitabın orasında burasında gayet mantıklı şeyler vardır. Örneğin: *"Paris'te, gerçekleri, haysiyeti ayaklar altına alıp, moda düşünceler gibi, sadece kendi çıkarları doğrultusunda infaza karar veren birtakım şebekelerin gücünü keşfedecektim. (...) Kliklerin, müşteri ilişkilerinin, karşılıklı iltifat ittifaklarının ve geri yollanan asansörlerin dışında ne kurtuluş var ne de huzur."*[106]

Gittikçe daha bir hazır ve nazır kesilen medyalar, gitgide daha itaatkâr gazeteciler, günbegün bayağılaşan haber. Toplumsal dönüşüm iradesi daha uzun bir süre bu engele takılacak. İsimsiz bir parti, hiçbir şey beklenemeyecek bir oligarşi karşısında, medyadaki çizgidışılıklarının değişmez olduğunun bilincindeki muhalif sesleri aramak ve cesaretlendirmek tek çıkar yol. Eğer biraz olsun bu kara tabloya –ki bu tablo aynı zamanda bir tahmindir– bir ferahlık getirilebiliyorsa, bunu propagandanın başarısızlığına borçluyuz. Toplumsal hayat ekrana direnç göstermekte, çünkü bu hayat sanal değil ve iktidarın mekanizmalarını, reddin iyediliğini "haber"den daha iyi gözler önüne sermekte. Kasım-Aralık 1995 grevleri bunun en çarpıcı örneği.

La Drôme vilayetinde, Taulignan'da, eski Direnişçiler her yıl 15 Ağustos civarında silah arkadaşlarının anısına bir gösteri düzenlerler. Güneşin altında taşlık bir yolu yürüyerek ya da arazi vasıtalarıyla tırmanıp, zamanında bölgedeki Direnişçilerin karargâhı olan La Lance tepelerinde buluşurlar. Burada, birkaç yüz seyircinin önünde, genç oyuncular, eski militanların hatıralarından parçalar, Eluard, Pierre Emmanuel, Nâzım Hikmet'ten şiirler okurlar. Biraz fazla didaktik de olsa –ama Milliyetçi Cephe bu bölgede çok güçlüdür–, daha o zamanlar, Vichy hükümetinde, ulusal ter-

cihten bahsedenleri telin ederler. Gösterinin sonunda, hep birlikte "Le Chant des Partisans" ve "Le Temps de cerises"i (Partizan Marşı ve Kiraz Zamanı, ÇN) söylerler. Ardından, herkes mutlu bir şekilde Taulignan'a döner. Bu "haber", bu kültür, bu duyarlılık, kameraların ilgisini çekmeye yönelik değildir. Zaten hiçbir olağanüstü nitelik de taşımaz ve "olay"dan sayılmaz. Ama yaşamayı sürdürür. Ve biraz da bu sayededir ki farklı muhaliflerin sesi Fransa'dan hiçbir zaman eksik olmamıştır.

Amerikalı bir sendikacı ülkesindeki gazetecilerden söz ederken şu gözlemini aktarmıştır: *"Yirmi yıl önce kantinde bizimle yemek yerlerdi, şimdi işadamlarıyla yemeğe çıkıyorlar."* Sadece "kararvericiler"le görüşen, hatır ve paraya teslim olmuş, piyasa düşüncesinin propaganda makinesi haline gelmiş gazetecilik mesleği bir sınıf ve zümre içine hapsetti kendini. Hem okurlarını hem de itibarını kaybetti. Açık tartışmayı fakirleştirdi. Neticede bu durum bir sistemin özelliği: Meslek ahlak kurallarının pek bir faydası olamaz. Ancak, Paul Nizan'ın *"burjuva düşüncesinin işgüzar veznedarlarının istiflediği itaat konseptleri"* diye nitelediklerine karşı uyanıklık da bir tür direniştir.

KAYNAKÇA

1- Guy Debord, *La société du spectacle,* Paris, Gallimard, 1992, s. 7-11.

2- Julien Benda, *La trahison de clercs*, Paris, Grasset, 1975, s. 205.

3- Christine Ockrent, *La mémoire du cœur*, Paris, Fayard, 1997, s. 244.

4- Birincisi sıradan: *Roland Cayrol, Médias et démocraties: la dérive,* Paris, Presses de Sciences-Po, 1997.
İkincisi istisnai: Alain Accardo, Georges Abou, Gilles Balbstre ve Dominique Marine, Journalistes au quotidien, Bordeaux, Le Mascaret, 1995

5- Aktaran, Pierre Péan ve Christophe Nick, TF1: Un pouvoir, Paris, Fayard, 1997, s. 304-305.

6- Emmanuel Faux, Thomas Legrand ve Gilles Perez, La main droite de Dieu: enquête sur François Mitterrand et l'extrême droite, Le Seuil, 1994 ve Pierre Péan, Une jeunesse française, Paris, Fayard, 1994.

7- Guy Hocquenghem, Lettre ouverte à ceux qui sont passés du col Mao au Rotary, Paris, Albin Michel, 1986.

8- Luis Beriot, Médiocratie française, Paris, Plon, 1996, s. 50.

9- Actuel, N° 41, Mayıs 1994.

10- Louis Bériot'a göre, a.g.e, s. 18.

11- Bk. Michel Collon, Attention Médias! Les médias-mensonges du Golfe, Brüksel, EPO, 1992.

12- TF1'de Etienne Mougeotte yakın iş arkadaşı Christian Dutoit'nın önerileri. Buna, TF1'in eski yayın yönetmeni Pierre Gérard'ın şunları eklediği rivayet edilemekte: "Bu yazılışlerinden gelip geçen tüm düşünce akımlarının, "bougnoule" ve "raton" (Fransızların Araplar için kullanıkları aşağılayıcı lakaplar, ÇN) tabirlerini kullanan Mageotte'un davranış tarzıyla uyum sağladıklarını anlamak lazım" Aktaran, Pierre Pean ve Christophe Nick, a.g.e, s. 436-438. Körfez savaşı sırasında başbakan Mic-

hel Rocard'ın özel kalem müdürü olan, Jean Paul Huchon, Jours tranquilles à Matignon (Grasset 1993) adlı kitabında, bu dönemi, yaşadığı en mutlu günler olarak niteler.

13- Daha ayrıntılı ve metni ağırlaştırmamak için burada ayrıntılı olarak yer verilmeyen göndermeler için: Bkz. Le bêtisier de Maastricht, Paris, Arléa, 1997. Serge Halimi, "Décideurs contre délinquants", *Le Monde Diplomatique*, Kasım, 1992.

14- Noam Chomsky, Les médias et les illusions nécessaires, K Film Yayınları, Paris, 1993, s. 39.

15- L'Evénement du Jeudi, 18 Nisan 1996.

16- Télérama, 12 Ocak 1994.

17- Pierre Péan ve Christophe Nick. A.g.e, s. 621-625.

18- *Le Canard Enchaîné*, 6 Kasım1996.

19- *Le Figaro*, 2-3 Kasım 1996.

20- *Le Point*, 9 Kasım 1996.

21- Revue de Presse programı, France 2, 4 Haziran 1994

22- *L'Express*, 7 Temmuz 1994.

23- Revue de Presse programı, France 2, 11 Mart 1995.

24- Eski bir eserde kaynak gösterilmeden kullanılmış olan bu alıntı, ilk kez "Un journalisme de révérence"da kullanıldı, *Le Monde Diplomatique*, Şubat 1995.

25- Bernard Brigouleix, Histoire indiscrète des années Balladur, Paris, Albin Michel, 1995.

26- La Correspondance de la Presse, 4 Temmuz 1997.

27- Edwin Diamond, *Behind The Times*, New York, Vilard Books, 1993, s. 234.

28- Jean-François Revel, *Mémoires: Le voleur dans la maison vide*, Paris, Plon, 1997, s. 620.

29- *L'Experss*, 28 Eylül 1984.

30- Bu, zaman yokluğundan uyumculuk eğilimi için bkz. Gilles Balbastre ve Georges Abou'nun aydınlatıcı metinleri, Journalistes au quotidien, a.g.e

31- La correspondance de la Presse, 24 Şubat 1997.

32- Pierre Bourdieu, *Sur la télévsion*, Paris, Liber-Raison d'agir Yayınları., s. 16.

33- Marcel Trillat ve Yannick Letranchant, "Informer autrement sur France 2", *Le Monde*, 5 Temmuz 1997.

34- Ignacio Ramonet, "La pensée unique", *Le Monde diplomatique*, Ocak 1995.

35- Ignacio Ramonet, a.g.e.

36- Philippe Manière, "Les vertues de l'inégalité", Le Point, 7 Ocak 1995.

37- Revue de Press programı, France 2, 26 Şubat 1994.

38- TF1- Saat 20 haberleri, 26 Şubat 1994.

39- Revue de Presse programı, France 2, 10 Temmuz 1993.

40- Bk. Patrick Champasne, *La vision médiatque*, aktaran Pierre Bourdien, La misère du monde, Paris, Seuil, 1993.

41- *Le Point*, 5 Şubat 1994.

42- France Inter, 3 Kasım 1994.

43- *Le Nouvel Observateur*, 19 Ağustos 1993.

44- Laurent Joffrin, France 2, 2 Haziran 1993.

45- Globe Hebdo, 1 Haziran 1994.

46- Lewis Lapham, *"Economic Correctness"*, Harper's, Şubat 1997.

47- Duel programı, LCI, 1 Nisan 1995.

48- Marcel Gauchet ile tartışma. Le Débat, N^{O} 85, Mayıs-Ağustos 1995.

49- Revue de Presse programı, France 2, 8 Nisan 1995.

50- Christine Ockrent, a.g.e, s. 284.

51- Décideurs programı, LCI, 11 Mayıs 1997.

52- *Le Figaro*, 25 Ekim 1995.

53- Paul Nizan, *Les chiens de garde*, Paris, Maspéro, 1976, s. 61

54-Alain Accardo'nun, Journalistes au quotidien, a.g.e,. s. 50'deki göreli bir ifadesi.

55- Pierre Péan ve Christophe Nick, a.g.e., s. 50.

56- TF1- Saat 20 haberleri, 24 Şubat 1996.

57- TF1- Saat 20 haberleri, 19 Mart 1995.

58- L'Heure de vérité, France 2, 12 Mart 1995.

59- "Eloge de la globalisation" başyazı, *L'Express*, 8 Şubat 1996.

60- Christine Ocrent, *La mémoire du coeur*, a.g.ye, s. 303

61- LCI, 10 Ekim 1995.

62- 7sur7 programı, 15 Ekim 1995.

63- *Libération*, 22 Aralık 1995.

64- *Marianne*, 28 Avril 1997.

65- *Le Débat*, N° 9 Mayıs 1996.

66- *Le Nouvel Observateur*, 16 Kasım 1995.

67- *Télérama*, 5 Haziran 1996.

68- Christine Ockrent, a.g.e., s. 220-224.

69- James Fallows, *Breaking the News: How the Media Undermine Amerikan Democracy*, New York, Pantheon Books, 1996, s. 49.

70- Aktaran James Fallows, a.g.ye, s. 75-83.

71- Burada belirtilmeyen tüm kaynaklar için, daha ayrıntılı olarak bkz, Serge Halimi, *"Mouvement social et journalisme de marché"* Politique, N° 2, Ekim 1996.

72- *Libération*, Paris, 16 Kasım 1995 ve *The Times*, Londra, 17 Kasım 1995

73- 7sur7 programı, TF1, 3 Aralık 1995.

74- Andre Glucksmann, *Le Figaro*, 4 Aralık 1995.

75- Bertrand de Saint Vincent, *"Les regards sont tristes", Le Figaro*, 2-3 Aralık 1995.

76- Alain Touraine, Lettre à Lionel, Michel, Jacques, Martine, Dominque... et vous.

77- Alain Minc'e ayrılan L'Heure de vérité programında, Alain Minc'ten yapılan alıntı, 6 Kasım 1994, France 2.

78- *L'Humanité*, 21 Mayıs 1996.

79- Pierre Bourdieo'nün "Affinités électives, liaisons institutionnalisées et circulation de l'information", La Noblesse d'Etat, Paris, Minuit Yayınları, 1989, s. 516-526.

80- Libération, 13 Eylül 1992.

81- Bu kitlenmeye örnek olarak, bk. Pierre Carles'in, bugüne kadar Fransız televizyonunda gösterilmeyen filmi, Pas vu, pas pris..

82- Alain Minc, *L'ivresse démocratique*, Paris, Gallimard, 1994 Aktaran Eric Aeschimann, "Alain Minc, la petite entreprise à fabriquer du consensus", *Le Magazine de Libération*, 11 Mart 1995. Bu mükemmel makale, takip eden sorulardan bazılarını cevaplıyor.

83- Bu konuda bk.. Nicolas Beau'nun mükemmel araştırması, "Dans les cuisines de Bernard-Henri Levy", *Le Nouvel Economiste*, 7 Ocak 1994.

84- Pierre Bourdien, "Et pourtant", Liber, N° 25, Actes de la recherche en sciences sociales eki, N° 110, Aralık 1995.

85- Jean Bothorel, Le bal des vautours, Paris, Gérard de Villiers/Jean Piccolec, 1996.

86- *Le Figaro*, 6-7 Temmuz 1996.

87- Edwin Diamond, a.g.e s. 355. Yazar, *New York Times*'deki araştırmasının bir bölümünün tamamını kitap eleştirileri sorununa ayırmış.

88- Régis Debray, Le pouvoir intellectuel en France, Ramsay, 1979, s. 175-176.

89- *Le Point*, 18 Kasım 1995.

90- *Le Figaro*, 2-3 Aralık 1995.

91- *Le Figaro*, 5 Ocak 1995.

92- *Le Figaro*, 1 Şubat 1996.

93- *Le Figaro*, 18 Ocak 1996

94- Jean-Claude Gullebaud'un bulduğu güzel tabir.

95- Georges Suffert, *Le Figaro*, 20 Aralık 1996.

96- Pierre Chaunu, *Le Figaro*, 15-16 Haziran 1996.

97- André Brincourt, *Le Figaro*, 28 Eylül 1995.

98- *Le Point*, 3 Mayıs 1997.

99- *L'Express*, 1 Mayıs 1997.

100- Jean-François Revel, a.g.e. s. 448.

101- *Correspondance de la Presse*, 30 Ocak 1997.

102- Bk. François Furet ve Sovyetler Birliği hakkında, Moshe Lewin'in tahlili, "Illusions communistes ou réalité soviétique", *Le Monde diplomatique*, Aralık 1995. Ayrıca, François Furet ve Almanya hakkında Emmanuel Terray'nın, "Le passé d'une illusion et l'avenir d'une espérance", Critique, Mayıs 1996

103- Alain Minc, *La France de l'an 2000*, a.g.e., s. 185

104- Guy Debord'un, *Guy Debord, Son art son temps* programında Dimanche soir'ı tahlili, Canal Plus, 9 Ocak 1995.

105- *Le Canard Enchaîné*, 9 Nisan 1997.

106- Christine Ockrent, *a.g.e.*, s. 230.

KİTAPTA ADI GEÇEN BAŞLICA MEDYA KURULUŞLARI

Canal Plus: Özel, aboneli televizyon kanalı. Mülkiyeti, Générale de Eaux tekeline bağlı Havas'ın elindedir.

Canard Enchaîné: Haftalık hiciv gazetesi. Fransa'da politikacıların ve işadamlarının bulaştığı yolsuzluk, rüşvet ilişkilerinin büyük çoğunluğunu açığa çıkaran Canard Enchaîné (Zincirli Ördek), karışık işler içindeki gazetecilerin de korkulu rüyasıdır.

Les Echos: Günlük ekonomi ve borsa gazetesi. Tekellerin görüşlerini yansıtır.

Evénement du Jeudi: Haftalık haber dergisi. Eleştirel liberal solcuların dergisi.

Europe1: Ulusal çapta yayın yapan radyo istasyonu. Mülkiyeti, Matra tekeline bağlı olan Hachette şirketinin elindedir. Hachette, aralarında günlük gazetelerin, haftalık dergilerin, radyo istasyonlarının, yayınevlerinin ve gazete dağıtım şirketlerinin bulunduğu toplam 160 basın kuruluşunun sahibidir. (Ana tekel Matra'nın sahibi ise bu kitapta ismine sıkça rastlanan Jean-Jacques Lagardère'dir.)

L'Express: Yayın politikası sık sık (satın alanın rengine göre) değişmekle birlikte, genellikle merkez sağda sayılabilecek haftalık dergi. Şu andaki sahibi Havas şirketidir. (Havas'ın da sahibi Générale des Eaux tekelidir.)

Le Figaro: Fransa'nın en köklü günlük, sağcı fikir gazetecisidir. Sahibi İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgalcilerini ve işbirlikçi Vichy rejimini desteklemiş olan mültimilyarder Hersant ailesidir.

France2 ve France3: Devlet kanalları. Fransa'nın altı büyük televizyon kanalından ikisi. Bu iki televizyon kanalı tek bir başkan tarafından yönetiliyorlar, her birinin ayrıca yayın kurulları var. France3, ulusal çaptaki yayınlarının yanı sıra, bölgesel yayınlar da yapıyor.

France Inter: Kültürel ağırlıklı yayın yapan ulusal radyo istasyonu. (Devlete aittir)

France Soir: Sansasyonel ve renkli haberleri ile tanınan günlük gazete, merkez sağ eğilimli.

L'Humanité: Fransız Komünist Partisi'nin günlük gazetesidir. 1904 yılından bu yana çıkıyor. Hâlâ resmen parti adına yayınlanıyor. Fakat FKP'deki değişime bağlı olarak 18 Mart 1999 tarihinden itibaren bu özelliğini (ve bu arada içeriğini) yitirecek.

Libération: Fransa'nın tanınmış günlük gazetelerinden biri. Kısa zaman öncesine kadar liberal solcuların gazetesi olan Libération'un yayın çizgisi, ülkenin önde gelen zengin ailelerinden Seydoux'nun eline geçtikten sonra hissedilir derecede değişti.

Le Nouvel Economiste: Haftalık ekonomi dergisi. Tekellerin görüşlerini yansıtır.

Nouvel Observateur: Liberal ve sosyal demokrat solcuların haftalık dergisi.

Paris Match: Haftalık moda, magazin ve dedikodu dergisi. Kraliyet ailelerinin, soyluların ve artistlerin son çılgınlıklarını, kimin kiminle, nerede ne yaptığını izler. Mülkiyeti Matra tekeline bağlı Hachette'e aittir.

Le Parisien: Dağıtımı ülke çapında yapılıyor olmasına karşın, yerel gazetedir. Sansasyonel haberlere de yer veren bu günlük gazete, en yüksek tiraja sahip gazetelerdendir. Merkez sağ eğilimlidir.

Le Point: Haftalık dergi. Générale des Eaux tekeline bağlı Havas'ın mülkiyetinde bulunan Le Point, Fransa'nın en çok satan birkaç dergisinden biridir.

RMC: (Monte Carlo Radyosu) Ülke çapında yayın yapan büyük radyolardan biri.

RTL: (Luxembourg Radyo Televizyonu) Kitapta sözü edilen radyo istasyonudur. En çok dinlenen ilk beş radyodan biridir.

Radio France: En çok dinlenen radyo istasyonlarından biri, mülkiyeti devlete ait.

Télérama: Haftalık televizyon dergisi. Televizyon programlarının tanıtımı ve eleştirisinin yanı sıra, ekonomik, politik ve kültürel yaşamla ilgili röportajlar yayınlar.

TF1: Fransa'nın en büyük televizyon kanalı. Daha önceleri devlet kanalıydı, 1987'de J. Chirac hükümeti döneminde özel sektöre devredildi. Baş hissedarı (kanalın sahibi), inşaatçılıktan elektroniğe, silahlanmadan cep telefonu işletmesine kadar her alana el atmış dev bir tekel olan Bouygues şirketler topluluğudur.

Serge Halimi Fransız akademisyen ve gazeteci-yazar. Eğitimini siyaset bilimi dalında Paris Politik Araştırmalar Enstitüsü ve Kaliforniya Berkeley Üniversitesi'nde tamamladı. Halen bu üniversitelerde doçent olarak dersler veriyor. Fransa'da yeni dünya düzeni muhalifi ilerici üniversite ve aydın çevrelerinin dergisi kabul edilen, Fransızca ve öteki Avrupa dilleri ile Arapça olarak toplam 700 bin tirajlı aylık *Le Monde Diplomatique*'in yayın kurulu üyesi ve sürekli yazarlarından olan Halimi, başka bir dizi dergide de Amerikan toplumu, medya, yakın tarih ve ekonomi politikaları konularında makaleler yazıyor. Edebiyatçılar Topluluğu Ödülü (1998) sahibi olan Halimi'nin öteki eserleri şunlar: *Amerikan Usulü Bir Başkan Yaratmak* (1986), *İktidardaki Solun Başarısızlıkları* (1993).

"Düzenin Yeni Bekçileri" bir medya eleştirisi. Serge Halimi, Fransa'da bir yıldan kısa bir sürede 100 bin satan ve medyanın suskunluk duvarını parçalayarak tartışmalara konu olan kitabında, deyim yerindeyse Fransız medyasının ipliğini pazara çıkarıyor.

Halimi'nin çalışması, Fransa'da yayınlananlar içinden seçilen gazete, haftalık dergi, radyo ve televizyonların haber ve kitap tanıtım programlarının, titiz bir şekilde incelenmesine dayanıyor. Halimi, "Kim, ne zaman, neyi, nasıl, nerede ve neden savundu?" sorusu ışığında belge taraması yaparak kendisini "karşı-iktidar" ilan eden medyanın, "paranın küstahlığını öven, halkı küçümseyen ve mülk sahiplerine hizmet eden bir fikrin bombardımanını" yaptığını ortaya çıkarıyor. Fransız medyasının "güzide" temsilcilerinin, gazete, televizyon ve radyolarda hazır ve nazır olan 30 kadar gazetecinin, hem birbirlerinin hem de hizmetinde oldukları sanayi ve finans çevrelerinin suçlarını nasıl örtbas ettiğini çarpıcı bir şekilde gösteriyor.

Ragıp Duran'ın önsözü ise, tüm ülkeler için genelleştirilebilecek pek çok özelliğine rağmen yine de belli bir ülkedeki medyayı ele almış olan kitabın, Türkiyeli okuyucular tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlıyor.

ISBN 975-6865-15-6

EVRENSEL
BASIM
YAYIN